

**STATISTISCH
MAGAZINE**

Jaargang 15 | 2017

MODUS

SPECIALE EDITIE

In dit nummer

Redactioneel	iii
1. Demographic developments in Curaçao: focus on fertility.....	1
2. Capitalizing on Cruise tourism.....	9
3. Food Insecurity, the 4th primary objective of the Household Budget Survey; a brief introduction of this methodological concept.....	19
4. Het intermediair verbruik van de lands-overheid van Curaçao, 2011-2015.....	25
5. Labor Informality in Curaçao: Analysis from the Labor Force Survey 2014–2015.....	31
6. Gebiedsvergelijking als instrument voor de meting van ruimtelijke processen.....	44
7. Kindermishandeling: het belang van signaleren.....	54
8. Resultaten Bedrijven Census 2014: hoe is de administratie van bedrijven op Curaçao geregeld?.....	61
9. Een internationale analyse van het saldo van de lopende rekening van de betalingsbalans, 2014-2015.....	70

Modus

Jrg 15/ 2017

Speciale Editie

Verklaring van de tekens:

0 of 0,0	Minder dan de helft van de gekozen eenheid
-	Nul
.	Onbekend
(blank)	Een waarde kan op logische grondslagen niet voorkomen

Redactioneel

Geachte Lezer,

Door allerlei omstandigheden is het ons niet gelukt om u alle nummers van Modus van dit jaar, zoals gewoonlijk, aan te bieden. Onze excuses hiervoor.

Ter compensatie ontvangt u nu een extra dik nummer van Modus met 9 artikelen.

In dit nummer treft u informatie over de volgende onderwerpen: demografische ontwikkeling, toerisme, budgetonderzoek, intermediair verbruik, arbeidsinformaliteit, gebiedsvergelijking, kindermishandeling, bedrijven census 2014 en betalingsbalans.

Vanaf volgend jaar 2018 zal Modus twee keer in het jaar verschijnen, in het voorjaar en in het najaar.

Verder wordt met ingang van dit nummer (Modus jrg.15 – Speciale editie) het magazine voortaan alleen digitaal aangeboden. U kunt het gratis van onze website downloaden.

U kunt zich aanmelden via info@cbs.cw voor de mailinglist. U zult dan een email ontvangen wanneer er een nieuw Modus is verschenen

Sean de Boer
Directeur CBS

Colofon

Uitgave en distributie

Centraal Bureau voor de Statistiek

WTC-Building, Piscaderabay z/n

Telefoon: (599 9) 839-2300

info@cbs.cw

www.cbs.cw

Facebook: [cbscur](https://www.facebook.com/cbscur)

<http://digitallibrary.cbs.cw>

Algemene coördinatie

Harely Martina

Redactie

Ellen Maduro

Solange Bomberg

Glenda Varlack

Menno ter Bals

Hoofd- en eindredactie

Sean de Boer

Vormgeving

Islin Isebia

Abonnement

Modus verschijnt twee maal per jaargang.

U kunt Modus gratis downloaden van www.cbs.cw

© 2017 Centraal Bureau voor de Statistiek

Het overnemen van (delen) van deze publicatie is slechts

toegestaan mits voorzien van een volledige bronvermelding.

“Coordination among statistical agencies within countries is essential to achieve consistency and efficiency in the statistical system”.

(Principle 8, United Nations, Fundamental principles of Official Statistics)

Demographic developments in Curaçao: focus on fertility

Menno ter Bals

Introduction

During the fourth quarter of 2016 the population of Curaçao reached a size of 160,000 inhabitants. In the fifteen years leading up to 2017 a total of 33,000 persons were added to the population, which translates to a total growth of 26 percent, or an average annual growth rate¹ of 1.5 percent. While migration has been the main driver of population growth in recent decades, natural population growth, the difference between the number of births and the number of deaths over a given period, has always been a steady contributor to population growth. Because fertility and mortality developments usually happen very gradually the outcome of these processes, the annual number of births and number of deaths, do not fluctuate very much, as opposed to the number of migrants. However, in the three years up to 2016 a rather sharp decline in the number of births and a steep increase in the number of deaths have been registered in Curaçao, both developments more intense than expected. This article aims to examine the recent trends in population growth and focus especially on the sharp decline in fertility and the characteristics of this decline. In a future article the increased number of deaths and its possible causes shall be addressed. Furthermore determinants of fertility decline, in general and for Curaçao specific, will be discussed. One of the potential factors of fertility decline that will be considered in this article is the outbreak of two vector-borne disease epidemics shortly after one another in the 2014-2016 period, namely the 2014/2015 chikungunya epidemic and the 2016 Zika epidemic.

The data used for this article are live birth, death and migration registrations from the population registry of Curaçao, in combination with population census data.

Population size reaches 160,000 despite declining growth

The recent growth pattern of the population of Curaçao remained positive in 2016. A net number of almost 1,350 persons were added to the population. Compared to the previous three years however, this means a decline in absolute growth of close to 700 persons per year (table 1 and figure 1). Both the natural growth and net migration declined in 2016.

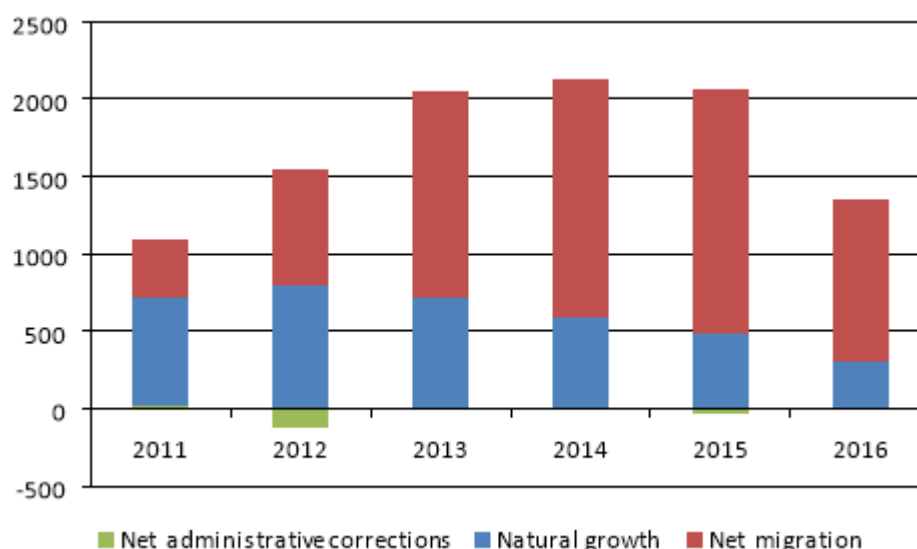
A drop in immigration accounted for the decline in net migration in 2016. While the number of persons leaving the island to settle somewhere else remained the same as in 2015 the number of immigrants moving to Curaçao decreased by 500 persons.

A decreasing number of live births in the years 2015 and 2016 and an increasing number of deaths over the last three years saw the natural growth decline from 700 persons in 2013 to 300 persons in 2016. Especially the smaller number of children born in the past two years seems a remarkable development in spite of population growth. At the same time the increasing number of deaths is notable, but may seem more comprehensible given the current situation of population ageing in Curaçao: the higher the number of elderly in the population, the more deaths can be expected.

¹ Average exponential rate of growth of the population over a given period. It is calculated as $\ln(P_t/P_0)/t$ where t is the length of the period. It is expressed as a percentage.

Table 1. Vital statistics Curaçao, 2011-2016

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Population size (Jan. 1st) ² (P_t)	150284	151378	152798	154846	156971	158989	160337
Live births (B)	1974	2039	1962	1963	1877	1789	
Deaths (D)	1276	1246	1250	1370	1398	1482	
Natural growth (B-D)	698	793	712	593	479	307	
Immigration (I)	5276	4878	5392	5676	5959	5451	
Emigration (E)	4900	4121	4056	4137	4381	4404	
Net migration (I-E)	376	757	1336	1539	1578	1047	
Net administrative corrections ³ (AC)	20	-130	0	-7	-39	-6	
Total growth (= B - D + I - E + AC)	1094	1420	2048	2125	2018	1348	

Figure 1. Natural growth, net migration and net administrative corrections Curaçao, 2011-2016

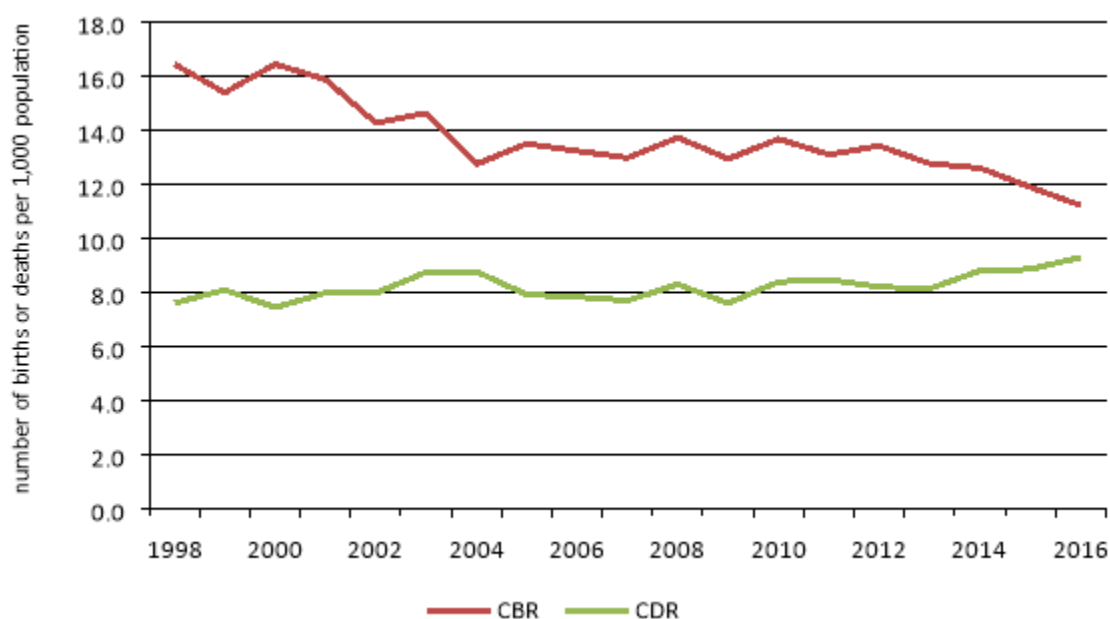
Crude birth rate and crude death rate

The number of births and number of deaths expressed as a ratio of the total population, the crude birth rate (CBR) and the crude death rate (CDR), give a good indication of the general trends in fertility and mortality in the population. Figure 2 shows the development of the CBR and the CDR over the period 1998-2016. Over this 19 year period the CBR and the CDR have increasingly moved towards each other. The CBR has decreased from approximately 16 births per 1,000 persons in the population to about 13 births per 1,000 persons between 1998 and 2004, and remained relatively stable from 2004 to 2012 before decreasing further to 11.2 births per 1,000 persons in 2016. The CDR has virtually hovered around 8 deaths per 1,000 persons per year from 1998 to 2013 before starting to increase to 9.3 deaths per 1,000 persons in 2016. The graph shows how the CBR and the CDR have moved in opposite directions at an accelerated pace between 2013 and 2016 as compared to the previous ten years.

² The balancing equation of population growth: $P_{t+1} = P_t + B - D + I - E (+ AC)$

³ Administrative inclusion in or exclusion from the population register for reasons other than birth, death or migration. Usually corrections relate to persons who failed to register their immigration or emigration.

Figure 2. Crude Birth Rate and Crude Death Rate Curaçao, 1998-2016

Determinants of fertility decline

In 2015 and 2016 remarkable less live births were registered in Curaçao than in the years prior to that. In a period of two years the number of live births decreased by nine percent. Even though it is expected that the fertility rate in Curaçao will decrease in the future, as will be explained in the next part, the current drop in live births is sudden and exceptionally large: from 1,963 children in 2014 to 1,789 children in 2016. This is visible in the total fertility rate⁴ (TFR) as well, which declined from 2.04 children per woman in 2014 to 1.74 children in 2016.

To interpret these fertility statistics some background information and moreover a theoretical framework are needed. Empirical evidence in demographic research has established the well-known demographical theory of *demographic transition* (Livi-Bacci, 1997). This population transition model describes a transition, in several phases, from high to low levels of mortality as well as fertility, and the outcome of these developments on population growth. Part of this transition, which can span multiple decades, is a decline in TFR levels as high as 5 or more children per woman to levels (far) below the *replacement level*⁵ of 2.1 children per woman. Many causes of fertility decline in populations worldwide have been identified over decades in demographic research. Sánchez-Barricarte (2017) states that '*fertility behavior takes place in a multilevel setting of biological, psychological, social, economic, cultural, and political conditions, the level of fertility observed in a country over time is the result of a complex interaction between many factors from different areas of life*'. Some of the important causes for fertility decline that have been identified are:

- *mortality decline*: in the past when child mortality was much higher than nowadays parents produced more children to ensure reproduction at higher level of child mortality
- *economic development*: with the increase in economical welfare the necessity to have more children (as financial security and caretakers at old age) declined

⁴ The total fertility rate (TFR) indicates the average number of children a woman would bear if she survived through the end of the reproductive age span and experienced at each age a particular set of age-specific fertility rates.

⁵ A TFR of 2.1 is considered replacement level fertility. At this level of fertility the female population 'reproduces' itself, meaning that the female population exactly replaces itself (under condition of continuation of current fertility and mortality rates) providing for sustenance of current population levels.

- *education level*: can affect preferences for fertility timing (when to have children), raise female autonomy, and increase contraceptive use for example
- *the emergence of the welfare state*: the implementation of social security systems (e.g. healthcare, unemployment benefits, old age pensions) led to a reduced need for children to provide for economical and social security at old age (Sánchez-Barricarte, 2017)

In Curaçao surely some, or perhaps all, of the fore mentioned causes of fertility decline will have played a role in its historical fertility decline. Curaçaos' TFR dropped from a level of around 5 children per woman in the 1950s to a level close to 2.1 children per woman in the 1980s that has been practically maintained ever since. Many other variables have contributed to the historical, but also more recent, fertility decline in Curaçao. For example, immigration of foreign-born women with different (lower) fertility levels, increased female labour force participation, and family planning initiatives have had an impact on the fertility level (CBS, 2014).

Characteristics of the 2015/2016 fertility decline

In this theoretical and historical context a decline in fertility in Curaçao is not surprising, but the abruptness and the magnitude of the recent decline in 2015 and 2016 raises questions on what caused such a decline.

The size and age composition of the female population

Considering the female population in the reproductive ages, i.e. between 15 and 50 years of age, remained virtually identical in size for the last ten years would suggest that the number of births would remain stable, or change only very gradually because of a shifting age composition in the female population and because of current trends in fertility, as mentioned before. Because fertility rates vary over age (fertility rates are highest for women aged 20-34 years and are lower for women younger than 20 years or 35 years and older) it can be expected that the total number of children born changes gradually when the age composition of the female population shifts. However, the age composition of the female population in the reproductive ages in Curaçao has actually changed in favour of more births in 2015 and 2016: the female population with the highest fertility rates (aged 20-34 years) has increased, while at the same time the female population with the lowest fertility rates has decreased. In other words, if the level of fertility remained unchanged more children would have been expected to be born in 2015 and 2016. Therefore, the decline in live births must be primarily the result of a decline in fertility⁶ and not of changes in the female population size and age composition.

Temporal fluctuations in number of births

Then why the sudden drop in fertility? An examination of the distribution of live births over time provides information on temporal fluctuations in the number of births. Table 2 shows the percentage deviation for a given month from the average number of children born in that month. The average is calculated for the years 2011-2016. For example, in April 2013 the number of children born in Curaçao was six percent higher than the average number of children born in April 2011-2016. The colors in table 2 indicate a positive (green) or a negative (red) deviation. The darker the color, the larger the deviation.

⁶ The term fertility refers to the process of reproduction by members of a population. This process depends on the individual biological capacity to reproduce (fecundity) and on sexual behaviour (determined by societal standards and values, as well as individual choices towards having children) of the members of the population. The number of births in a given period is the result of this process.

Table 2. Percentage deviation from monthly average number of live births in the period 2011-2016

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
January	-8%	0%	-5%	-2%	0%	15%
February	-12%	16%	3%	-9%	4%	-1%
March	5%	-7%	-3%	10%	3%	-8%
April	0%	-3%	6%	-6%	2%	1%
May	1%	7%	12%	-3%	-5%	-11%
June	-10%	3%	-6%	15%	7%	-8%
July	-3%	14%	9%	6%	-7%	-20%
August	3%	9%	-5%	8%	-13%	-1%
September	10%	8%	-5%	7%	-14%	-6%
October	12%	-2%	0%	4%	-2%	-11%
November	12%	2%	25%	-7%	-12%	-19%
December	7%	19%	-14%	-1%	6%	-17%

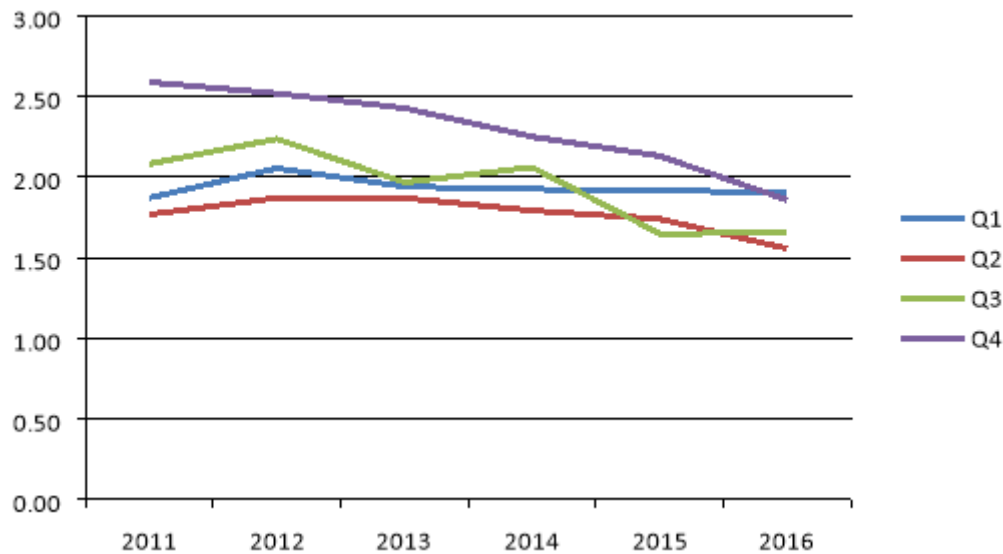
Deviations occur in all years and appear to occur at random in many cases, especially from 2011 to 2014. The causes of these deviations can vary widely and may remain unidentified. Also, in small populations small absolute fluctuations can appear as relatively large deviations. But, the image in table 2 shows a quite distinctive pattern in 2016 and, to a lesser extent, in 2015. The deviations in 2015 and 2016 are mostly negative, but the clustering of larger negative values in the third and fourth quarter of 2015 and the almost persistent negative values in the second, third and fourth quarters of 2016, stand out from the general picture.

Quarterly fertility levels

The number of births is not the best indicator for measuring a decline in fertility, because it does not take into account the number of women in the reproductive ages and the age composition of this group, which both develop over time and determine the number of births. To control for these variables the total fertility rate (TFR) for each quarter⁷ of the years 2011 to 2016 has been calculated and visualized in figure 3. The graph visualizes the changes in fertility by quarter for the given period. In the period of observation in Curaçao the TFR is usually highest in the fourth quarter reaching levels as high as 2.5 children per woman and over, albeit declining over the years. The third quarter is normally characterized as the second most fertile quarter and the second quarter as the least fertile quarter. Clearly the TFR in the third and fourth quarter has dropped considerably in 2015 and 2016: from 2.06 in 2014 to 1.65 children in 2015 and 2016 (Q3) and from 2.25 in 2014 to 1.86 in 2016 (Q4). The TFR in the fourth quarter has even declined continuously between 2011 and 2016, and by a large degree. The TFR in the second quarter has decreased as well in 2015 and 2016, but to a lesser degree.

⁷ The currently available data allows for the estimation of quarterly TFR, but not monthly TFR.

Figure 3. Total Fertility Rate by quarter, Curaçao, 2011-2016

Potential causes of fertility decline in 2015 and 2016

The timing of the 2015/2016 fertility decline occurs at periods that appear to coincide with two recent emerging outbreaks in the population of Curaçao: the 2014/2015 chikungunya epidemic and the 2016 Zika epidemic.

Chikungunya epidemic

In the fourth quarter of 2014 a major epidemic of chikungunya in Curaçao was registered. The Epidemiology & Research Unit of the Ministry of Public Health, Environment and Nature estimated that at the peak of the epidemic, in November/December 2014, about 20,000 persons (almost 13 percent of the population) were infected with the chikungunya virus (AD, 2014; NOS, 2014). The virus can, among others, cause acute symptoms of high fever, severe joint pains, headache and rash in patients (PAHO, 2017).

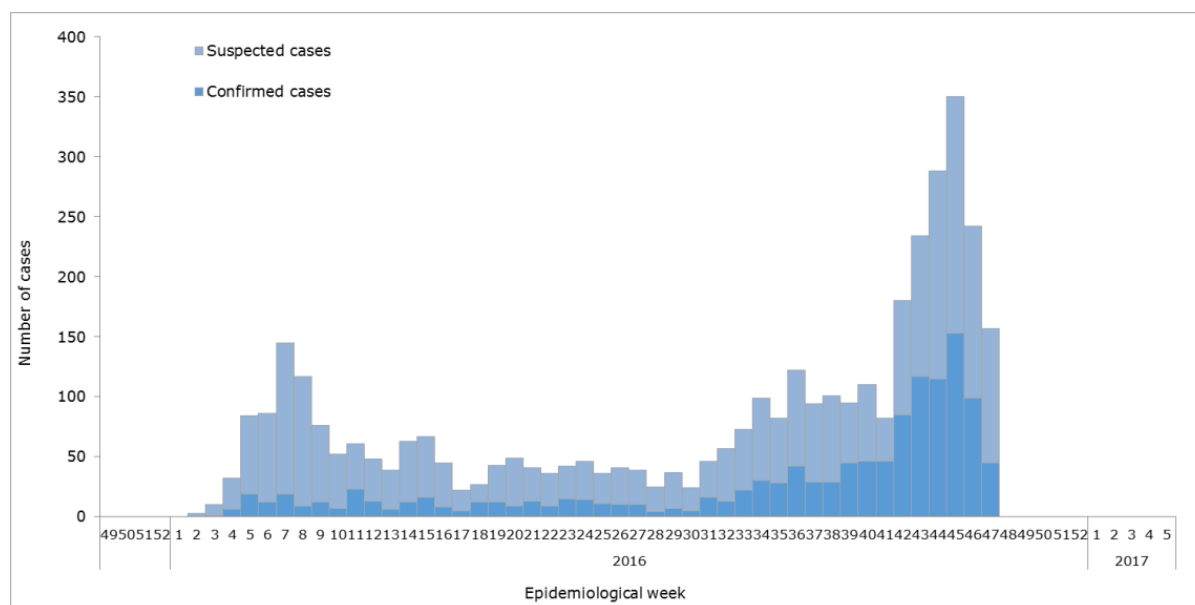
The apparent decline in number of births in 2015 starts nine months after the onset of the chikungunya epidemic and lasts five months (see table 2). The number of births bounces back to (above) average levels in December 2015 and January 2016. This period coincides with the end of the chikungunya epidemic about nine months earlier in March 2015 (RIVM, 2016). The decline in births thus coincides in time with the Chikungunya epidemic in Curaçao and raises the question of the possibility of an association between these two developments. Is it possible that a chikungunya infection can affect the decision of getting pregnant? The physical symptoms of the disease may have limited the probabilities of getting pregnant. Perhaps a rational choice was made to delay pregnancy until after the epidemic by some. Nevertheless, the data merely shows how the decline in fertility follows the chikungunya epidemic in time and place. It does not provide any evidence for a causal relationship between the two.

Zika epidemic

In 2016 two short periods with rather large negative deviations in number of births occur, from May to July and from October to December (see table 2). These occurrences partly coincide with another epidemic in Curaçao, the Zika virus epidemic. The Zika virus causes similar symptoms in patients as chikungunya. Moreover, scientific evidence has been found that the disease may be transmittable from mother to child during pregnancy and can possibly result in serious health problems in babies

(e.g. microcephaly) (PAHO, 2016). Because this epidemic spread through Latin America and the Caribbean region from October 2015 onwards, news on the possible health risks for babies had already reached the population of Curaçao at the time of the onset of the Zika epidemic on the island. In December 2015 the Pan American Health Organization (PAHO) published a first epidemiological alert on the possible relation between congenital anomalies and the Zika virus. The media in Curaçao reported on the first confirmed case of Zika in Curaçao in January 2016 also mentioning the suspected relationship. Given this information, it is not unlikely the Zika epidemic has caused couples to be cautious about family planning and possibly postpone having children.

Figure 3. Suspected and confirmed Zika virus disease cases by week, Curaçao, 2016

Source: (PAHO/WHO, 2017)

A timeline of suspected and confirmed Zika virus disease cases by week in 2016 in Curaçao is shown in figure 3. The two periods with the larger negative deviations in monthly births in 2016 (table 2) start approximately nine months after the first media reports on Zika in Latin America and the Caribbean and approximately nine months after the first confirmed cases of Zika in Curaçao respectively. However, only the second period of negative deviation starts nine months after the first reports on the possible relationship between Zika and birth defects in newborns in Brazil in november 2015 (PAHO, 2016). During the first period of negative deviation this information was yet unknown. The decline in births in this period therefore does not seem to coincide well with the Zika epidemic in Curaçao.

Conclusion and discussion

Natural population growth decreased considerably in 2015 and 2016 because of an increase in the number of deaths and a sharp decrease in number of live births. The decline in number of births was caused by declining fertility levels, mainly in the third and fourth quarters of 2015 and 2016, and not by changes in the size and age composition of the female population. These developments occurred during a period that saw the outbreak of a chikungunya epidemic and a Zika epidemic in Curaçao. Assuming the symptoms of both chikungunya and Zika, and moreover the potential health risks of Zika for pregnant women and babies, may be a crucial factor in deciding to have children, it is not unlikely that women or couples decided to postpone having children because of these epidemics. The decline in fertility as registered in 2015 and 2016 in Curaçao partly coincides with the course and

timing of these epidemics, and suggests a possible association. The fertility decline in 2015 coincides well with the timing of the chikungunya epidemic, but the fertility decline in 2016 only partly coincides with the timing of the Zika epidemic in Curaçao. However, the Zika epidemic can be considered more likely to have affected fertility behaviour of couples because of the potential health risks for babies.

Even though the results presented in this article suggest a possible association between both epidemics and the decline in fertility the results are by no means evidence for this hypothesis. Unidentified causes for a decline in fertility cannot be ruled out. In any case, a gradual decline in fertility is expected over time, but not as sharp as has been observed in 2015/2016. Whether the sharp decline in number of births was dependent on the chikungunya and Zika epidemics is subject to further research. Furthermore, future fertility trends should indicate the plausibility of the suggested relationship.

Sources

- AD. (2014, December 20). Epidemie over piek heen. *Antilliaans Dagblad*.
- CBS. (2014). Fertility in Curaçao: a Census 2011 analysis. *Modus Statistical Magazine*, 2-9.
- Livi-Bacci, M. (1997). *A concise history of world population* (2nd ed.). (C. Ipsen, Trans.) Malden, Massachusetts: Blackwell Publishers.
- NOS. (2014, December 16). *RIVM waarschuwt voor chikungunya-virus*. Retrieved from NOS: <http://nos.nl/artikel/2009257-rivm-waarschuwt-voor-chikungunya-virus.html>
- PAHO. (2016, March 28). *Questions and Answers: Zika and pregnancy*. Retrieved from PAHO WHO website: http://www2.paho.org/hq/index.php?option=com_content&view=article&id=11552%3Aquestions-and-answers-zika-and-pregnancy&catid=3986%3Azika-virus-infection&Itemid=41711&lang=en
- PAHO. (2017, April 7). *Chikungunya*. Retrieved from PAHO WHO website: http://www2.paho.org/hq/index.php?option=com_topics&view=article&id=343&Itemid=40931
- PAHO/WHO. (2017). *Zika - Epidemiological Report Curacao. March 2017*. Washington D.C.: PAHO/WHO.
- RIVM. (2016). *Surveillanceoverzicht van zikavirus (ZIKV), dengue en chikungunya in Europees- en Caribisch Nederland en de overzeese Rijksdelen*. Bilthoven: RIVM.
- Sánchez-Barricarte, J. J. (2017). The long-term determinants of marital fertility in the developed world (19th and 20th centuries): The role of welfare policies. *Demographic Research*, 1255-1298.

Capitalizing on Cruise tourism

Glenda Varlack

Cruise ships used to be considered as cruise liners that transport passengers from one destination/place to another. In this era they have repositioned themselves as floating vacation liners with all the elements and social amenities that cruise tourist requires. According to the Cruise Lines International Association (CLIA) the demand for cruising has increased with 68 percent in the last 10 years¹. Cruise ship passengers are considered same-day visitors. Same-day visitors (also called "excursionists") are persons who do not reside in the destination of arrival and stay for just a day without spending the night in a collective or private accommodation within the destination visited². This category includes cruise passengers who arrive in a destination on a cruise ship and return to the ship as well as crew members.

Cruise tourism has been fluctuating the last few years but trending in a positive direction for Curaçao. In this article a closer look will be taken at this segment of the tourism industry, the positioning of the cruise tourism compared to other Caribbean islands will be explored, and the economic impact it has on the island. This will be analyzed through the Business Research & Economic Advisors (BREA) triennial study³ in conjunction with the Florida-Caribbean Cruise Association (FCCA), which included 35 participating destinations throughout the Caribbean, Mexico and Central and South America. For this article a look will be taken at the top 20 destinations.

Data, method and definitions

The analysis of the BREA study is a triennial study which started in 2006, followed up in 2009, and 2012. The study for 2015 was conducted in two parts. The first part entailed the collection of data that could be used to estimate the direct spending generated by cruises in each of the destinations. For the analysis it required that:

1. Surveys be designed and distributed for the purpose of obtaining passenger and crew expenditure data at each of the destinations,
2. Data on total passenger arrivals and port fees are collected for each of the destinations, and

The second part focused on economic data, such as national income accounts, employment and income which have been collected for each destination. Furthermore, economic impact models have been developed to estimate the direct and indirect employment and income generated by the cruise tourism expenditures estimated in the first part.

Definitions

International tourism expenditure: as expenditure of outbound visitors in other countries including their payments to foreign carriers for international passenger transport. It also includes any other payments or payments afterwards made for goods and services received in the destination of destination. The

definition is more extensive than that of the travel expenditure in the Balance of Payments in which international passenger transport is not included. (~ World Tourism Organization, WTO)

Onshore passenger visits: Onshore passenger visits were estimated by data provided by the cruise lines which tracks the number of passengers and crew that disembark at each destination call.

Cruise calls or cruise ship, port of call: is the premier stop from where cruise ships take on passengers for their cruise holidays. A port of call refers to a port where a ship halts so that passengers can embark and disembark appropriately.

Cruise Ports in Curaçao and positioning in the Caribbean

Curaçao's cruise port is a popular port of call for Southern Caribbean and Panama Canal cruises. Curaçao has 3 locations where cruise ships can dock. The inner harbor has two wharfs namely the Mathey Wharf (Port of Willemstad), and the Motet Wharf (Radio Holland Curaçao). The latter is used if there are 3 cruise ships visiting at the same time. The 'Megapier' is located at the Rif (see map). The 'Megapier' accommodates ships that are too large (above 70,000 Gross Registered Tonnage (GRT)) to enter the Santa Anna Bay (inner harbor) while moderate-size cruise ships (70,000 GRT and less) dock in the inner harbor (table 1)⁴. Nowadays there are ships ranging from under 10,000 GRT's to more than 70,000 GRT's carrying a capacity of more than 2,000 passengers.

Size	Gross Registered Tonnage (GRT)	Passenger Capacity
Very small	under 10,000	not exceeding 200
Small	10,000-20,000	200-500
Medium	20,000-50,000	500-1,200
Large	50,000-70,000	1,200-2,000
Megaship	more 70,000	more than 2,000

Times are changing and cruise ships are becoming larger and are carrying a greater capacity of cruise passengers. To be able to grow in this segment of industry Curaçao must construct more piers to accommodate mega cruise ships (see table 1). The necessity of more mega piers that can handle mega cruise ships is evident especially during the high cruise season⁵.

Table 2 illustrates that the GRT of cruise ships is increasing. It is remarkable that in some years there have been fewer amounts of cruise calls, but more cruise passengers that visited the island. This in comparison to the years when there was more cruise

calls, but less cruise passengers. For example in 2012 there have been more visitors i.e. 436,068 cruise passengers, but less cruise calls (226), while in 2011 there has been a total of 246 cruise calls to the port of Curaçao which brought a total of 400,596 passengers. This is also true for 2013 as to 2014 (table 2).

Most of the cruise ships that are being built lately are all above the 100,000 GRT⁶, this fact must propel Curaçao to prepare for this turn of events. There is already a second 'Megapier' in the works which has a cost of investment of 75 million (NAf) and is projected to finalize by the end of 2017⁷.

Another critical point for the cruise industry for Curaçao is that Curaçao lies in the lower part of the Southern Caribbean. Where the cruise ships sail in the Southern Caribbean is likely to be determined primarily by the size of the vessel⁹. Cruises exploring the lower part of the Caribbean tend to be longer than a week, thus demanding more comfortability and space. Large ships call at islands with enough tourism infrastructures that have shore excursion to satisfy and amuse their guest. The itinerary in the Southern Caribbean include a combination of the ABC islands (Aruba, Bonaire and Curaçao) plus St. Lucia, Barbados, Antigua, Barbuda, Grenada and the Grenadines, and South American countries, but not always is Curaçao included. It is probable that a cruise tourist have to take a longer flight and multiple connections to start a cruise in this area. The appeal of the product Curaçao could play an important role for cruise lines to choose Curaçao as destination in their itinerary.

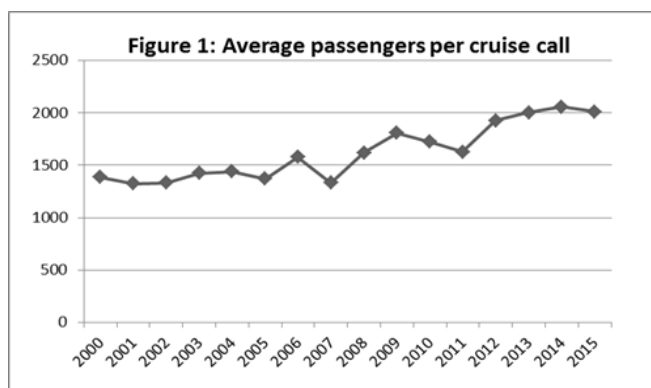
Cruise tourism statistics

Year	Cruise calls per year	Cruise passengers per year	Average passengers per cruise call
2000	219	303718	1387
2001	227	300411	1323
2002	225	299892	1333
2003	180	256703	1426
2004	144	207369	1440
2005	197	270442	1373
2006	205	323345	1577
2007	256	340907	1332
2008	219	354829	1620
2009	234	423088	1808
2010	222	382697	1724
2011	246	400596	1628
2012	226	436068	1930
2013	291	583994	2007
2014	290	596608	2057
2015	254	511085	2012

For Curaçao the segment of cruise tourism has certainly been on the rise (table 2). Between 2000 and 2015 there has been a 68 percent growth of cruise passengers. This overall growth has not been evident between 2000 and 2005 there was a drop of about 11 percent. In the successive years this has developed about four times as fast between 2005 and 2010 to about 42 percent. And for the subsequent years (2010-2015) the amount of cruise passengers slightly decelerated in growth with 34 percent.

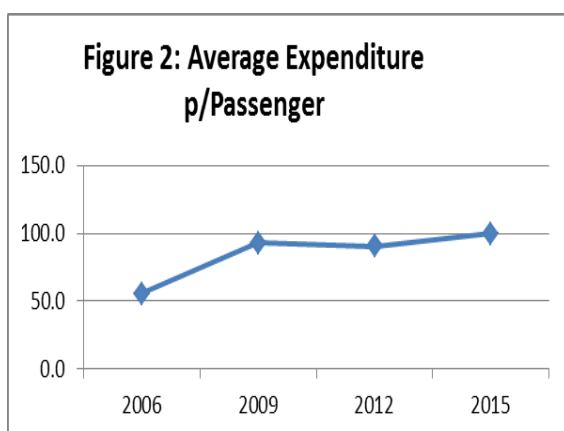
An average of the passengers per cruise call shows a growth which overpowers the fluctuation through the years (figure 1). Each cruise ship carries an average amount of above 1,000 passengers. This has been solid from 2000 to 2012. From 2013 to 2015 the average passengers per cruise call has surpassed the 2,000 mark. The lowest average cruise passenger per cruise call has been registered in 2001, with 1323 cruise passengers and the highest average was registered in 2014 with 2057 cruise passengers per

cruise call.

Cruise tourism expenditures

According to the triennial analysis of the Business Research and Economic Advisors (BREA) the cruise passengers and crew who had Curaçao as destination generated a total of \$51.0 million (\$US) in cruise

tourism expenditures on the island during the 2014/2015 cruise year. This is approximately 29 percent increase compared to in 2012. In 2006 this was \$18 million (\$US), so tourists are spending about 3 times more of what they used to spend. In 2015 a tourist has spent an average of about \$100 (\$US) every time he or she explores the island. In 2006 a cruise passenger has spent about \$56 (\$US) (=expenditures/cruise passengers per year) in a day (Figure 2). This trend is beneficial for the island as the more cruise passengers visit the island the more income it generates for the island.

Table 3: Total Cruise Tourism Expenditures in Curaçao (\$US Millions)		
Year*	Expenditures (\$US millions)	Change %
2006	\$18.0	n.a.
2009	\$39.3	118.3
2012	\$39.4	0.3
2015	\$51.0	29.4

Source: BREA report

**Note: The BREA research for the Caribbean is done on a triennial basis.*

Employment in cruise tourism

The cruise line business has generated about 903 job opportunities for residents in total employments in 2015, according to the BREA report. It more than doubled the amount of employment that was in effect in 2006 (420 total employments). This also shows that the more cruise passengers visit our island the more employment it generates, the more the island benefits. Cruise ships offer direct and indirect employment. Some of the direct employments in the Port are services including tugs, ship repair and maintenance, transport, water delivery, waste management and many more. Indirect employment which can be derived from total employment minus direct employment is services such as taxis, retail shopping, excursions and other services.

Table 4: Employment & Wages				
Year	Direct Employment	Direct Wage income (\$US millions)	Total Em- ployment	Total Wage income (\$US millions)
2006	250	\$4.40	420	\$7.50
2009	432	\$7.50	748	\$13.00
2012	424	\$7.50	735	\$12.90
2015	520	\$9.60	903	\$16.70

Source: BREA Report

As shown in Table 4, the total cruise tourism expenditures generated direct employment for 520 residents which received \$9.6 million in annual wages (2015). In the total employment the direct and indirect employment are included, a total of 903 jobs were generated and they received an annual wage of \$16.7 million. It is also observed that the wage income has more than doubled from 2006 to 2015.

Cruise data comparisons

To be able to comprehend where Curaçao stands in the Caribbean, a comparison is done on the expenditure of cruise tourism, onshore passenger visits, employment and the employee wage income in the cruise segment.

Expenditures by cruise tourists

The overall expenditure for a given trip refers to the total individual cruise tourist expenditure (not household expenditure or the expenditure of a travel party). The expenditure is allocated to the main country of destination, no matter in which destination the service provider is based or where the turnover or added value was created. The overall expenditure of cruise tourism in 2014/2015 runs from \$38 million (US\$) to \$423 million (US\$) (see table 5a). The 20 destinations combined generated \$2.9 billion in direct expenditures in cruise tourism. Seven countries are over the \$100 million mark, led by St. Maarten with \$423 million (US\$), followed by Bahamas, Cozumel, US Virgin Islands, Cayman Islands, Jamaica and Puerto Rico. This amounts to 72 percent of the total cruise tourism expenditures. Curaçao, with its \$51 million in cruise tourism expenditures, accounts for about 1.7 percent among the top 20 destinations.

According to the study the average expenditures of cruise passengers and crew focused on three categories, namely shore excursions, food and beverages and local crafts and souvenirs. Also jewelry and clothing were on the shopping list.

Table 5a: Total Economy Expenditure of Cruise tourism by Destination, 2014/2015 Cruise year			Table 5b: Passenger Onshore Visits, 2014/2015 Cruise year	
Rank	Destination	Destinations Total Cruise Tourism Expenditures (\$US Millions)	Destination	Onshore Passengers (Thousands)
1	St. Maarten	\$422.90	Bahamas ¹	2,939.7
2	Bahamas	\$373.10	Cozumel	2,538
3	Cozumel	\$365.50	St. Maarten	1,854.4
4	US Virgin Islands	\$344.30	US Virgin Islands	1,839.7
5	Cayman Islands	\$207.60	Cayman Islands	1,446.3
6	Jamaica	\$198.60	Puerto Rico ²	1,393.9
7	Puerto Rico	\$198.20	Jamaica	1,349.1
8	Turks & Caicos	\$95.00	Turks & Caicos	879.0
9	Belize	\$86.30	Belize	867.6
10	St. Kitts & Nevis	\$84.30	Honduras	738.1
11	Honduras	\$73.00	St. Kitts & Nevis	676.5
12	Aruba	\$71.90	Ensenada	610.7
13	Dominican Republic	\$61.00	St. Lucia	603.2
14	Barbados	\$57.30	Barbados ²	554.4
15	St. Lucia	\$57.20	Aruba	546.6
16	Ensenada	\$52.70	Antigua & Barbuda	527.6
17	Curaçao	\$51.00	Dominican Republic ²	480.6
18	Colombia	\$48.40	Curaçao	476.7
19	Antigua & Barbuda	\$43.90	Guadeloupe ²	308.2
20	Guadeloupe	\$38.20	Colombia ²	306.6

Source: BREA report

¹Only includes passenger visits at Nassau and Freeport.

²Includes passengers aboard both port-of-call and homeport cruise ships.

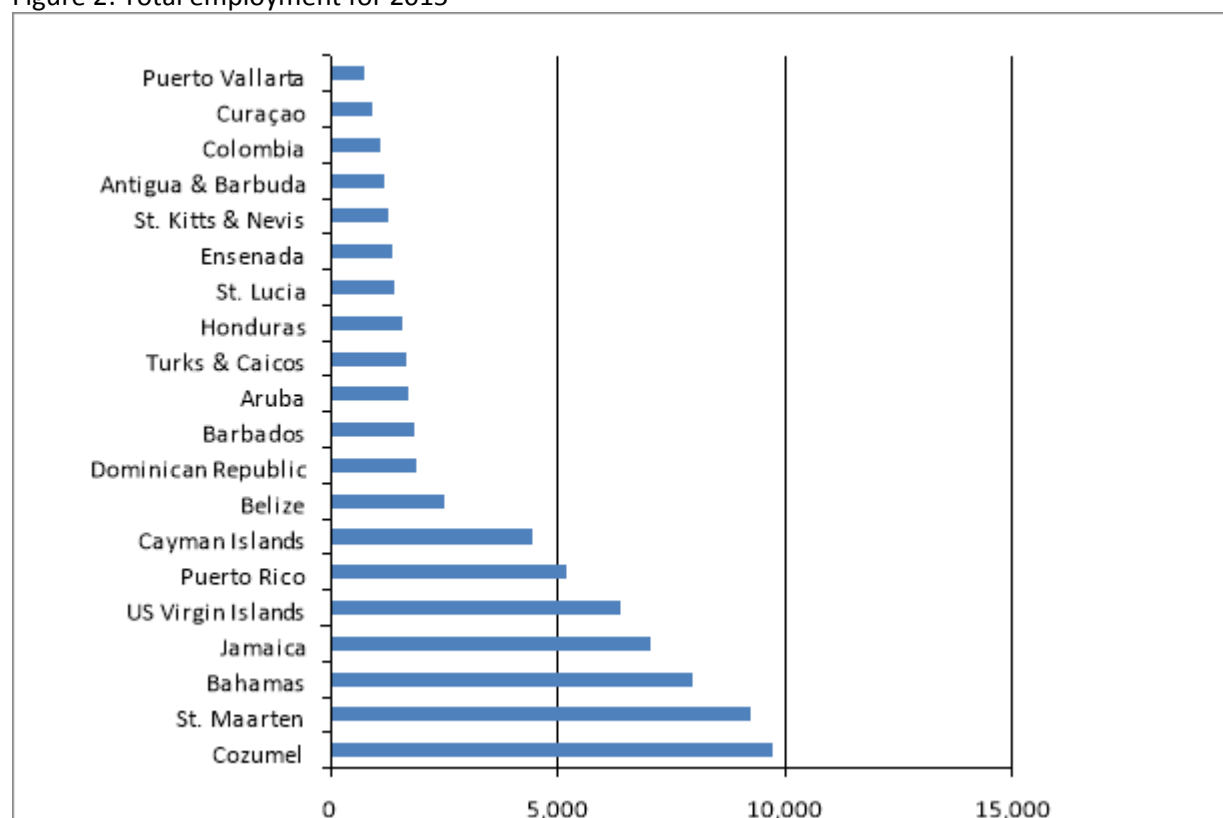
Onshore Passengers Visits

The amount of onshore passengers to each destination varies from about 2937 thousand to 307 thousands. The destination with the most onshore passenger visits is Bahamas followed by Cozumel and in third place is St. Maarten (see table 5b). Curaçao positions at the 18th place, with about 477 thousand onshore passenger visits, which is about 2 percent of the total top 20 onshore passenger visits. If the onshore passengers are compared to the top rank destination, it is viewed that Curaçao acquires about 16 percent of what the top rank destination receives.

Employment in cruise tourism

One of the economic implications for cruise tourism has been employment. For the Caribbean it has certainly shown the extent of employment levels that cruise tourism can generate. The same islands that have gained more from cruise tourism expenditures also have benefitted the most in employed jobs in the cruise tourism sector. In this section the most employment in cruise tourism is led by Cozumel (9727 jobs), followed by St. Maarten, Bahamas, Jamaica, US Virgin Islands, Puerto Rico, and Cayman Islands respectively (see figure 2). Each have more than 4000 persons employed in this sector, which combined is more than 72 percent of employment among the top 20 countries. Twelve countries are below the 2000 employment of which Curaçao (903 jobs) ranks at the penultimate destination with one of the least employment in this sector. Belize falls right above the 2000 employment and yet below the 4000 employment mark (2492 jobs). Table 6a provides the amount of the total employment.

Figure 2: Total employment for 2015

Source: BREA report

Table 6a: Total Employment by Destination for 2015			Table 6b: Total Employee Wage Income by Destination for 2015	
Rank	Destination	Total Employment	Destination	Total Employee Wage Income (\$US Millions)
1	Cozumel	9,727	St. Maarten	\$189.10
2	St. Maarten	9,259	US Virgin Islands	\$141.00
3	Bahamas	7,954	Bahamas	\$138.50
4	Jamaica	7,067	Cayman Islands	\$87.00
5	US Virgin Islands	6,397	Puerto Rico	\$75.00
6	Puerto Rico	5,209	Cozumel	\$61.00
7	Cayman Islands	4,454	Jamaica	\$46.10
8	Belize	2,492	Aruba	\$29.20
9	Dominican Republic	1,914	Turks & Caicos	\$29.10
10	Barbados	1,845	Belize	\$26.50
11	Aruba	1,716	Barbados	\$19.50
12	Turks & Caicos	1,654	Curaçao	\$16.70
13	Honduras	1,585	St. Lucia	\$11.70
14	St. Lucia	1,422	St. Kitts & Nevis	\$11.20
15	Ensenada	1,370	Antigua & Barbuda	\$11.10
16	St. Kitts & Nevis	1,293	Ensenada	\$9.50
17	Antigua & Barbuda	1,170	British Virgin Islands (BVI)	\$8.70
18	Colombia	1,089	Dominican Republic	\$8.00
19	Curaçao	903	Honduras	\$7.80
20	Puerto Vallarta	757	Colombia	\$6.90

Source: BREA report

Average Employee Wage Income

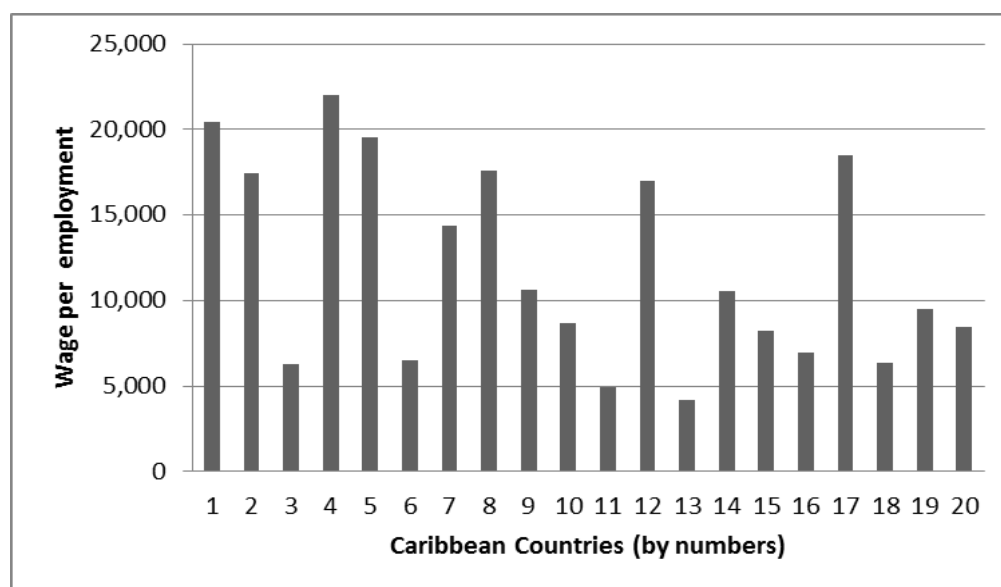
The cruise tourism employs a broad array of workers from Corporate and Shore Operations Employment which involves the Accounting/Finance Department, Maintenance & Purchasing Department, Sea Operations Department, Advertising/Collateral Department, Information Technology Department, Documentation Department, Sales and Reservations Department, Ground Services Department and Human Resources Department etc. to jobs that cater to the cruise tourist when it is on shore.

The total average employee wages income ranges from \$6.9 million (US\$) to \$189.10 million (US\$) (see table 6b). St. Maarten takes the lead with the most earned in employee wages followed by 2 other

countries surpassing the \$100 million (US\$) amount, the US Virgin Island (\$141 million) and Bahamas (\$138 million) respectively. Curacao's average employee wage income is \$16.7 million which is about 9 percent of St. Maarten's average employee wage income, and less than 2 percent of the total top 20 countries (\$940.4 million) in this segment.

Another important factor is the average employee wage income per total employment. For instance Cozumel is at the top of the total employment (9,727), in employee wages it earned only \$61 million, which is about \$6,271 (figure 3) for each employment for 2015. St. Maarten is at the top of the total average employee wage income with \$189.1 million and ranks second in total employment (9,259). This places St. Maarten at an average wage income per employment of \$20,423 in 2015. If a comparison is done between these two wages there is a discrepancy in the amount of wage an employee from Cozumel receives versus an employee of St. Maarten. A St. Maarten employee earns more wages per year. Curaçao ranks on the 19th place in total employment, but in average employee wage income it has earned \$16.7 million. The average wage income per employment for Curaçao is \$18,494 in 2015 (see figure 3). This is slightly lower than St. Maarten but still higher than Cozumel, about three times higher.

Figure 3: Employee wage income per total employment by destination for 2015

Note: Countries are in the same order as in table 6b. (Average Total employee wage income/Total employment= Employee wage income per employment) (Curaçao is nr. 12)

Conclusion

The cruise tourism segment shows that countries that rank in the top range (7) of expenditure likewise fall in the top of onshore passenger visits, also in the top employment and employee wage income received. These destinations are considered as high volume destinations. Despite being high volume destinations this not necessarily means that they always rank on the first place, e.g. St. Maarten ranks at the top in expenditure and employee wage income, but ranks lower in other indicators like onshore passengers and employment.

Cruise tourism in Curaçao has been on a growth trend from 2005 to 2015, with the investment in the second 'Mega pier' which is projected to finalize end of 2017, Curaçao can certainly exploit the benefits that cruise tourism has to offer.

Endnotes

1. The Cruise Industry: Global Reach, Global Impact, 2014; 1 ; November 2016
2. Recommendations on Statistics of International Migration, Revision 1, Statistical Papers, Series M, No. 58, United Nations, New York, 1998, Glossary.
3. BREA reports, HYPERLINK "<http://www.f-cca.com/research.html>" <http://www.f-cca.com/research.html> ; November 2016
4. CPA Port Directory 2014, , HYPERLINK "<http://fliphtml5.com/jape/oguy/basic>" <http://fliphtml5.com/jape/oguy/basic> , Published by Wouter, 29 September 2014
5. Rif Seaport Curaçao, for the tourists and the Curaçao community, HYPERLINK "<http://www.curports.com/news/rif-seaport-curacao-for-the-tourists-and-the-curacao-community/>" <http://www.curports.com/news/rif-seaport-curacao-for-the-tourists-and-the-curacao-community/> ,Published on July 11, 2014
6. <http://maritimematters.com/future-ships/>
7. Signature Under Loan Second Mega Pier, article in Curaçao chronicle;
<http://curacaochronicle.com/economy/signature-under-loan-second-mega-pier/>; November 2016
HYPERLINK "<http://www.curports.com/cruise/cruise-terminals/>" <http://www.curports.com/cruise/cruise-terminals/> , November 2016
8. Cruise Travel, cruise vacation magazine, August 2003
9. Southern Caribbean Cruise Tips, by Jayne Clark, Cruise Critic contributor;
<http://www.cruisecritic.com/articles.cfm?ID=1367>

Food Insecurity, the 4th primary objective of the Household Budget Survey; *a brief introduction of this methodological concept*

Solange Bomberg

Introduction

The purpose of this article is to introduce the reader briefly to an increasingly acclaimed research and policy purpose of the Household Budget Survey (HBS), especially in developing countries, namely “food insecurity”.

After looking at the main objectives of the HBS and defining the term “food insecurity”, the reliability and relevance requirements of the HBS are highlighted, followed by a look at “Food (In)security” in the context of the Sustainable Development Goals and a paragraph on the strengths and shortcomings of the HBS in researching and analyzing food insecurity. The article ends with a few closing remarks. One should bear in mind that the scope and purpose of this article are such that presentation and analysis of results, in any way, shape or form, fall outside the realm of this article.

Household Budget Surveys (HBS): four primary objectives

In most countries food consumption data are collected through a variety of household budget surveys (HBS), also called Household Consumption and Expenditure Surveys (HCES). In this article the terminology “household budget survey (HBS)” will be used. Through HBS’s data can be collected simultaneously on income, expenditure and consumption.

Usually HBS’s have one or more of the following three primary objectives: to measure poverty, to derive consumption patterns required for the calculation of consumer price indices (CPI), and to provide input for the compilation of the national accounts. Increasingly the collected data in HBS’s are also used to calculate food insecurity indicators, thus creating a fourth primary objective.

What is food insecurity?

Food security, the opposite of food insecurity, is defined by the World Bank as: "access by all people at all times to enough food for an active and healthy life " (Smith, 2003) or more extensively by the FAO as "a situation that exists when all people, at all times, have physical, social and economic access to sufficient, safe and nutritious food that meets their dietary needs and food preferences for an active and healthy life" (Smith, Dupriez and Troubat, 2014). In other words, food insecurity occurs when a person (or a household, or a country) does not (always) have physical, social and economic access to sufficient, safe and nutritious food that meets his or her dietary needs and food preferences for an active and healthy life.

Reliability and relevance regarding Food Insecurity when conducting a Household Budget Survey

A reliability and relevance assessment is a crucial requirement in order to conduct a Household Budget Survey (HBS) successfully, in order to achieve the specific goals one wants to achieve, whether it is related to poverty research, CPI, National Accounts or Food Insecurity.

Assessing the relevance of the HBS means that the survey should meet the information needs. In the case of food (in)security, survey relevance depends on the indicator that the researcher is interested in, so what he or she wants to measure with the HBS questionnaire: 1. the economic vulnerability of the respondent to food insecurity, 2. the diet quantity or 3. the diet quality. A study of Smith et.al (2014) shows that it is the easiest to measure economic vulnerability (by calculating the percentage of expenditures spent on food) and the most difficult to measure diet quality. In the HBS's that have been held in Curaçao up to now, only the first indicator is being measured, by gathering data on income and on food expenditures.

Assessing the reliability of the HBS consists of assessing how the information is collected, i.e. whether the survey design and method complies with good practice. Reliability of the HBS can be assessed based on seven areas of investigation:

1. Recall period for at-home food data collection: recall periods greater than two weeks (such as the "typical month") are not recommended, as it would not provide accurate report of household food consumption or food expenditures.
2. Modes of food acquisition: it is recommended that the HBS collect data on food purchases, food consumed from own production, and food received in kind.
3. Completeness of enumeration of either food acquisition or food consumption is important. Not making a clear distinction between acquisition and consumption in the questionnaire design may result in incomplete reporting.
4. Comprehensiveness of the at-home food list. It is recommended to collect data on all of the types of food and beverages that make up the modern human diet. For example if using a set of 14 basic food groups, each food group must be represented by at least one item in the survey questionnaire.
5. Specificity of the at-home food list. Specificity of the food list refers to the degree of detail with which food items are classified. It is recommended that the food list be as specific as possible.

6. Quality of data collected on food consumed away from home: the data collected should be as complete as possible, representing a variety of places of consumption and a broad view of the specific foods and dishes consumed.
7. Accounting for seasonality in food consumption is vital.

Food Insecurity in the context of the Sustainable Development Goals

One should keep in mind that in researching food insecurity through the HBS the 17 Sustainable Development Goals (SDG's) can serve as a stimulating framework, especially the first, second and third SDG: "no poverty", "zero hunger" and "good health and well-being". The SDG's were formulated by the United Nations (UN) as a guideline for world development over the period 2016 till 2030. The 17 SDGs build on the 8 MDGs (Millennium Development Goals),

a UN world improvement and transformation framework with 8 specific goals for the period 2000 till 2015¹. The 17 SDG's are an even more ambitious set of goals for world improvement and transformation, as can be seen in the UN poster.

¹ The 8 MDG's are: 1. eradicate extreme poverty and hunger; 2. achieve universal primary education; 3. promote gender equality and empower women; 4. reduce child mortality; 5. improve maternal health; 6. combat HIV/AIDS, malaria and other diseases; 7. ensure environmental sustainability; 8. develop a global partnership for development.
<http://www.un.org/millenniumgoals/> and <http://www.mdgmonitor.org/>

Source:

<http://www.un.org/sustainabledevelopment/blog/2015/12/sustainable-development-goals-kick-off-with-start-of-new-year/>

For the Caribbean sub region the food and nutrition security challenges can be addressed through the consumption of healthy, diversified diets that incorporate more locally produced foods. Sustainable agricultural systems are required to achieve this. Almost all the SDG's are building blocks to achieve food security in a household, a country or a region. (Fletcher & Raney, 2016)

First and foremost, it's worthwhile taking a closer look at the interrelations between SDG's 1, 2, 3 on the one hand and SDG's 4, 5, 8 and 9 on the other hand. By educating people (SDG 4), investing in rural development (SDG9), creating economic growth and employment (SDG8) and establishing social protection systems, e.g. gender equality (SDG 5), the three Food Security Goals "enough food" (zero hunger, SDG 2), good nutrition (good health and well-being, SDG 3) and enough money to buy sufficient food or to produce one's own food (no poverty, SDG 1) can be achieved.

Furthermore, a vital aspect of sustainable agricultural systems is the sustainable management and use of natural resources, such as energy, water and land, which are critical inputs to agricultural production and this is promoted by the SDG's 6, 7, 12, 14 and 15. When it comes to managing the impact of climate change (SDG 13) on agriculture, the Caribbean region faces an even greater challenge. And from a regional or an international perspective, global partnership(s) for sustainable development (SDG17) is vital in enhancing the food security of nations.

Adding the measuring of "Food Insecurity" as part of the methodology & goals of the HBS: strengths and shortcomings

The use of household budget surveys (HBS's) for compiling and analyzing data on the food (in) security amongst people (individuals, households, countries) can be especially interesting in developing countries, based on 4 main strengths:

- 1) HBS's are a source of multiple, policy- relevant and valid measures of food (in) security. These are: (a) household food energy deficiency; (b) dietary diversity, a measure of diet quality; and (c) the percent of expenditures on food, a measure of vulnerability to food deprivation. These correspond with the 3 "relevance-indicators" addressed earlier in this article in the paragraph *"Reliability and relevance regarding Food Insecurity when conducting a Household Budget Survey"*: a) diet quantity, b) diet quality and c) economic vulnerability.
- 2) HBS's allow multilevel monitoring and targeting: within-country (neighborhoods, regions, social-economic classes, types and sizes of households) national, regional and amongst all developing countries. Furthermore, by matching the food data with various demographic characteristics of households, they can also be used to identify who the food insecure individuals, households and groups are.
- 3) Through causal analysis of the HBS data, policy-makers and program designers can obtain vital information for effective actions to reduce food insecurity.

- 4) Given that food insecurity manifests itself at household and individual levels, as the data on expenditures are collected directly from households themselves, they are likely to be more reliable than those derived from data collected at more aggregate levels.

Notwithstanding the above mentioned strengths, there are also some shortcomings related to the use of household budget surveys (HBS's) for measuring food insecurity:

- 1) The low frequency of HBS's in developing countries.
- 2) The high costs, time and expertise required to undertake an HBS successfully. Especially in developing countries these barriers can become an almost unsurmountable challenge, taking into account the limited human and financial resources of these countries.
- 3) In the HBS, usually data are not collected on the access to food by individuals within households but on the access to food by households.
- 4) Although reasonably reliable estimates of food (in) security can be obtained through HBS data, estimates may be biased as a result of various systematic, non-sampling errors.

Closing remarks

Measuring Food Insecurity is an important and interesting concept to include in the objectives and methodology of the Household Budget Survey, as it addresses and integrates health, education, wealth and environment development goals of individuals, households, neighborhoods, nations, regions, continents and the world. This is even more so for developing countries, like for instance Curaçao.

Even though the Household Budget Survey (HBS) that is currently being conducted by the Central Bureau of Statistics Curaçao (2015/2016/2017) is not specifically focused on measuring "food (in)security", the 4th primary objective of HBS's, it is a realistic possibility that this HBS can be a stepping stone for more research in the future amongst the inhabitants of Curaçao (households and individuals) into this topic. With the results of aforementioned HBS at any rate the expectations are that it will be possible to measure one aspect of "food (in)security", that is the (relative) amount of money households spend on food, resulting in one of the three head-indicators of Food Insecurity: "the economic vulnerability of the respondent to food insecurity".

In the meantime one should bear in mind that an important key to achieve food security in developing nations now and for the future is by enabling "innovations guided by smallholder farmers, adapted to local circumstances and sustainable for the economy and environment." And that "technology is only one part of the puzzle. Small farmers also need training and resources to grow these enhanced seeds, and access to stable markets that offer them a fair price for their crops."² So a bottom up approach and integrating people, planet and profit are crucial in order to attain food security and other sustainable development goals.

² Source: <http://www.thedailybeast.com/articles/2010/01/25/5-questions-for-bill-gates-the-full-interview.html>

Literature/Sources

Information on the Sustainable Development Goals of the United Nations:

<http://www.un.org/sustainabledevelopment>, downloaded March 6th 2017

Information on the Millennium Development Goals of the United Nations: <http://www.un.org/millenniumgoals/>
and <http://www.mdgmonitor.org/>, downloaded March 6th 2017

Interview with Bill Gates by the Daily Beast, 2010: “5 Questions for Bill Gates: The Full Interview”:

<http://www.thedailybeast.com/articles/2010/01/25/5-questions-for-bill-gates-the-full-interview.html>

Lystra Fletcher-Paul and Terri Raney, “Attaining food and nutrition security and sustainable agricultural systems in the Caribbean: can the Sustainable Development Goals help?”, FOCUS, Issue 1/January-March 2016

Smith, Lisa C. – “Keynote Paper: The use of household expenditure surveys for the assessment of food insecurity”, 2003, FAO, Economic and Social development Department, www.fao.org

Smith, Lisa C., Olivier Dupriez and Nathalie Troubat – “Assessing of the reliability and relevance of the food data collected in national household expenditure and consumption surveys”, International Household Survey Network (IHSN), February 2014, www.surveynetwork.org

Het intermediair verbruik van de landsoverheid van Curaçao, 2011-2015

Lorette Ford

Inleiding

Intermediair verbruik oftewel de aankoop van goederen en diensten, is een belangrijk onderdeel van de uitgaven van de overheid. Bij intermediair verbruik (soms ook aangeduid als intermediaire kosten of verbruik van goederen en diensten) gaat het om de producten die in de verslagperiode zijn verbruikt in het productieproces, gewaardeerd tegen aankooprijzen. Dit kunnen al of niet in de verslagperiode aangekochte grondstoffen, halffabricaten en brandstoffen zijn, maar ook diensten zoals communicatiediensten, schoonmaakdiensten en diensten van externe accountants. De aankoop van duurzame goederen, dit zijn goederen met een verwachte levensduur langer dan 1 jaar (bedrijfsgebouwen, machines, auto's e.d.), worden niet gerekend tot het intermediair verbruik. Deze goederen worden als investering aangeduid. Het verbruik van deze investeringsgoederen behoort eveneens niet tot het intermediair verbruik maar tot de afschrijvingen.

De aankoop van goederen en diensten kunnen zwaar drukken op de lasten van de overheid. Het zijn ook kosten waarop, indien deze goed worden bewaakt, bespaard kan worden.

In dit artikel zal het intermediair verbruik voor de jaren 2011 – 2015 van de landsoverheid Curaçao nader uitgelicht worden.

Voor de totstandkoming van dit artikel zijn de cijfers van de concept jaarrekeningen van Curaçao en van de Financiële Management Rapportages gebruikt. De cijfers van de uitgaven zijn gedefinieerd volgens de regels van het System of National Accounts 1993 (SNA 1993).

Allereerst zal het intermediair verbruik in een percentage van de totale uitgaven van de overheid berekend worden. Daarna zal het intermediair verbruik per hoofdfunctie belicht worden. Verder zal een specificering van het intermediair verbruik naar kostensoort beschreven worden.

Definities

Intermediair verbruik: het verbruik (kosten) van goederen en diensten, al dan niet getransformeerd, gedurende het productieproces van een instantie om, aan het einde van dit proces, tot een eindproduct te komen. De personeelskosten (brutolonen- en salarissen, overwerktoelagen, vakantietoelagen etc.) en de afschrijvingen op vaste activa worden echter van het intermediair verbruik uitgesloten.

Functionele classificatie: deze bestaat uit 10 hoofdfuncties (groepen) en wordt door het CBS gebruikt om de inkomsten en uitgaven van de overheid te groeperen.

Totaal intermediair verbruik per jaar

In 2011 bedraagt het intermediair verbruik van de overheid 207,6 miljoen ANG (tabel 1). In 2012 zijn deze kosten gestegen naar 212,6 miljoen ANG, een stijging van 2,4 procent. Dit bedrag is in 2013 met bijna 5 procent verminderd tot een waarde van 202,2 miljoen ANG.

Bij de opmaak van de begroting van 2013 van de landsoverheid Curaçao is geconstateerd dat tot dan toe onvoldoende synergie effecten waren behaald uit het samengaan van de twee voormalige bestuurslagen, het land de Nederlandse Antillen en het Eilandgebied Curaçao. Dit traject is in 2013 in uitvoering gebracht en loopt nog. Hierbij zijn de materiele lasten van de overheid in samenwerking met het Stichting Overheid Accountantsbureau (SOAB) en het Ministerie van Financiën onderzocht. Uit deze inventarisatie bleken direct al bepaalde besparingsmogelijkheden. In de kostencategorieën advieskosten, vergaderkosten en presentiegeld, vervoer en reiskosten, telefoon en faxkosten zijn de besparingen het grootst. Ondanks dit traject is het intermediair verbruik in 2014 ten opzichte van 2013 gestegen met 30,6 miljoen ANG. In 2015 is het intermediair verbruik verder gestegen tot een waarde van 231,3 miljoen ANG, een stijging van 14,4 procent.

Tabel 1 Intermediair verbruik van de landsoverheid van Curaçao (in mln ANG)

	2011	2012	2013	2014	2015
Intermediair verbruik	207,6	212,6	202,2	232,8	231,3
Totale uitgaven	1.702,6	1.692,0	1.682,9	1.698,5	1.825,8
In % van de totale uitgaven	12,2	12,6	12,0	13,7	12,7

Intermediair verbruik per hoofdfunctie

In tabel 2 wordt het intermediair verbruik voor de jaren 2011 tot en met 2015 per hoofdfunctie weergegeven. De hoogste uitgaven zijn geregistreerd voor Algemene en centrale diensten. Dit geldt voor alle vijf jaren met een gemiddelde van 54,4 miljoen ANG per jaar. Tot de 'Algemene en

centrale diensten' horen bestuursorganen zoals de Staten, de Raad van Advies en de Algemene rekenkamer.

De laagste uitgaven in 2011 zijn genoteerd voor Cultuur en recreatie. Voor de overige jaren heeft Handel, nijverheid, landbouw en visserij het laagste intermediair verbruik.

De enige groep waar het intermediair verbruik in de beschouwde jaren een daling laat zien is Onderwijs. In 2015 is voor Onderwijs het intermediair verbruik in vergelijking met 2011 met 18 procent afgenomen van 23,6 miljoen ANG naar 19,3 miljoen ANG. Als gekeken wordt naar de gemiddelde kosten over de periode 2011 tot en met 2015 dan heeft Handel, nijverheid, landbouw en visserij de laagste kosten. Gemiddeld bedragen deze 3,3 miljoen ANG per jaar.

Tabel 2 Intermediair verbruik per hoofdfunctie (in mln ANG)					
Hoofdfunctie	2011	2012	2013	2014	2015
Algemene en centrale diensten	48,9	53,9	43,8	65,9	59,5
Landsverdediging	5,3	6,5	7,3	5,4	6,4
Openbare orde en veiligheid	37,2	29,9	28,2	30,7	28,8
Verkeer en vervoer	8,2	5,9	25,0	25,8	26,4
Handel, nijverheid, landbouw en visserij	7,3	2,2	2,0	2,3	2,9
Onderwijs	23,6	23,5	21,2	20,6	19,3
Cultuur en recreatie	4,9	3,8	3,0	3,6	3,0
Sociale voorzieningen	22,8	22,7	22,9	25,9	23,9
Volksgesondheid, volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieubescherming	26,7	27,7	18,0	19,7	23,7
Overig	22,6	36,6	30,7	32,8	37,5
	207,6	212,6	202,2	232,8	231,3

Intermediair verbruik naar kostensoort

Tabel 3 toont het intermediair verbruik voor diverse kostensoorten. Voor 2011 blijkt 'kantoorexplotatie' een aandeel van 21 procent te hebben gevolgd door 'huisvesting' met 20 procent. In 2012 heeft 'kantoorexplotatie' weer het hoogste aandeel, namelijk 26 procent gevolgd door 'huisvesting' met 23 procent. In 2013 heeft 'huisvesting' het hoogste aandeel (21 procent) en 'kantoorexplotatie' het 2^e hoogste aandeel (18 procent). In 2014 heeft 'overig' het hoogste aandeel gevolgd door 'huisvesting'. In 2015 heeft 'overig' weer het hoogste aandeel en 'kantoorexplotatie' het tweede hoogste aandeel.

Worden de gemiddelde kosten per jaar per kostensoort in beschouwing genomen dan heeft 'kantoorexplotatie' het hoogste intermediair verbruik namelijk 44,0 miljoen ANG gevolgd door 'huisvesting' met 43,2 miljoen ANG. Openbaar vervoer heeft met een gemiddelde van 11,9 miljoen ANG de laagste gemiddelde kosten.

Tabel 3 Intermediair verbruik per kostensoort (in mln ANG)

Kostensoort					
	2011	2012	2013	2014	2015
Personeel van derden	15,2	11,0	10,6	11,2	12,3
Eigen personeel	32,4	32,6	27,8	15,8	16,8
Huisvesting	40,6	48,9	42,9	42,3	41,1
Kantooexploitatie	43,0	55,1	36,8	40,2	44,9
Onderwijs, sport, sociale zekerheid en volksgezondheid	22,9	17,4	19,2	22,0	21,9
Openbaar vervoer	9,7	8,2	7,7	19,0	15,1
Openbare werken, faciliteiten & diensten	12,3	8,9	23,7	23,9	27,9
Overig	31,5	30,5	33,5	58,4	51,3
	207,6	212,6	202,2	232,8	231,3

Verdere specificatie van het intermediair verbruik per kostensoort in 2015

Het intermediair verbruik kan verder uiteengezet worden naar verscheidene kostensoorten. Onderstaand volgt een overzicht van deze kostensoorten.

Personeel van derden

Het intermediair verbruik voor de kostensoort 'personeel van derden' bestaat voor meer dan driekwart uit inhuur van personeel (78%), 16 procent uit kosten van rechtsbijstand, 4 procent uit 'stagiaires en vakantiejobs' en 2 procent uit vertalings- en vertolkingskosten.

Eigen personeel

De voornaamste kosten voor 'eigen personeel' zijn opleiding en training (22%), vergaderkosten en presentiegelden (18%), reis- en verblijfkosten (16%), vervoer (14%) en representatie en voorlichting (11%).

Huisvesting

Het intermediair verbruik voor 'huisvesting' bestaat in 2015 vooral uit huur van gebouwen en terreinen (38%), verbruik van nutsvoorzieningen (37%), onderhoud van gebouwen en terreinen (13%) en huur van duurzame roerende goederen (4%).

Kantooexploitatie

Wanneer gekeken wordt naar het intermediair verbruik voor kantooexploitatie voor 2015 valt op dat het intermediair verbruik vooral uit advieskosten (alle kosten verbonden aan het inwinnen van advies zoals juridische kosten en consultancykosten) (30%), onderhoud kantooruitrusting (27%), telefoon- en faxkosten (17%), kleine inventarisgoederen (11%) en huur en lease van kantooruitrusting (5%) bestaat.

Onderwijs, sport, sociale zekerheid en volksgezondheid

Hier bestaat het intermediair verbruik voornamelijk uit verzorging van ouderen van dagen (75%), bijdrage sociale vormingsplicht (10%), onderwijs schoolvoeding (3%) en onderwijs leermiddelen (2%)

Openbaar vervoer

De kosten voor openbaar vervoer bestaan grotendeels uit 'vervoer leerlingen en buitenschoolse activiteiten' (47%), huur en lease van vervoermiddelen (22%), onderhoud van voertuigen (14%) en brandstofkosten (4%).

Openbare werken, faciliteiten en diensten

Hier bestaat het intermediair verbruik voornamelijk uit 'onderhoud technische constructie (48%), onderhoud waterwerken (26%) en onderhoud wegwerken (22%),

Overig

Het intermediair verbruik bestaat hoofdzakelijk voor 52 procent uit 'andere specifieke goederen en diensten' (de kosten van gedetineerden van de gevangenis, de pupillen van Justitiële Jeugd Inrichting Curaçao (JJIC) en de arrestanten bij het Korps Politie Curaçao (KPC)), 42 procent uit 'overig uitbesteed werk' en 5 procent uit 'afdracht paspoortleges'.

Conclusie

Bij intermediair verbruik gaat het om de producten die in de verslagperiode zijn verbruikt in het productieproces, gewaardeerd tegen aankooprijzen. Dit kunnen al of niet in de verslagperiode aangekochte grondstoffen, halffabricaten en brandstoffen zijn, maar ook diensten zoals communicatie- en schoonmaakdiensten. De afschrijvingen op vaste activa behoren niet tot het intermediair verbruik.

In 2011 bedraagt het intermediair verbruik van de overheid 207,6 miljoen ANG. In 2015 is het intermediair verbruik gestegen met 8 procent naar 234,0 miljoen ANG.

Kijken we naar het intermediair verbruik per hoofdfunctie dan heeft hoofdfunctie 10, algemene en centrale diensten het hoogste intermediair verbruik. Dit geldt voor alle vijf jaren (2011-2015) met een gemiddelde van 54,4 miljoen ANG per jaar.

'Handel, nijverheid, landbouw en visserij' heeft gemiddeld de laagste kosten per jaar. Deze bedragen 3,3 miljoen ANG per jaar.

Bij het onderscheid van het intermediair verbruik naar kostensoort blijkt dat 'kantoorexplotatie' met een gemiddelde van 43,0 miljoen ANG de hoogste kosten heeft voor de periode 2011 tot en met 2015. Bij een analyse van het intermediair verbruik voor kantoorexplotatie voor 2015 valt op dat deze voornamelijk uit advieskosten (alle kosten verbonden aan het inwinnen van advies zoals juridische kosten en consultancykosten) (30%), onderhoud kantooruitrusting (27%), telefoon- en faxkosten (17%) en kleine inventarisgoederen (11%) bestaat.

Het intermediair verbruik voor 'huisvesting' bestaat in 2015 vooral uit huur van gebouwen en terreinen (38%), verbruik van nutsvoorzieningen (37%), onderhoud van gebouwen en terreinen (13%) en huur van duurzame roerende goederen (4%).

Bronnen

Concept Jaarrekening Curaçao 2011 tot en met 2015, Directie Financiën

Financiële Management Rapportage, december 2014 en december 2015, Directie Financiën

System of National Accounts 1993, Eurostat, IMF, OECD, UN, Worldbank

Labor Informality in Curaçao: Analysis from the Labor Force Survey 2014–2015

Irálíce Jansen

Abstract

Labor informality comprises persons owning informal businesses as well as people who work under informal conditions in formal or informal businesses. The size of labor informality in Curaçao, measured through labor force surveys, was 32.5 percent (95% confidence interval [CI] 30.6–34.4%) of the employed population in 2014 and 32.6 percent (95% CI 30.6–36.0%) of the employed population in 2015. The proportion of men and women engaging in labor informality was fairly equal in both years. The median age of those engaging in labor informality was lower than those working under formal conditions, but this difference in age was statistically not significant. Furthermore, data of the LFS showed that the majority of the employed youth population (15–24 years); the majority of the persons who have an elementary education as their highest level of education; the majority of the persons having an elementary occupation (unskilled workers); and the majority of persons who earned NAf. 1,000 (Netherlands Antillean guilder) per month or less worked under informal conditions in 2014 and 2015.

Introduction

In both developing and developed countries the modern or formal sector is being transformed by global integration and shifts in economic policies (ILO, 2013). Non-standard contractual arrangements or informal jobs are replacing full-time employment with formal working arrangements. In Curaçao, the number of the employed population increased with 4.3 percent in 2015 in comparison to 2014 (Jansen, CBS 2016). The largest increment in employment occurred among young people (15-24 years) and the increase was the greatest for the flexible economic positions, such as workers in temporary services and other types of flexible work arrangements, such as workers through employment agencies.

Labor informality compromises both persons owning informal businesses as well as people who work under informal conditions in formal or informal businesses (Husmanns, 2004a). Informal employment plays an important role for employment creation, income generation and poverty reduction in many countries (Husmanns, 2004b). According to the International Labour Organization (ILO), labor informality accounts for a substantial portion of employment (ILO, 2013). Therefore, development of statistics on labor informality could help to give more insight in labor statistics. Possibly, it could serve as indicative information for the imbalance between economic growth and employment/unemployment which has been occasionally visible in Curaçao (Jansen, Varlack, 2017 & Hek, Dare 2016).

Lake (2007) found that in 2005, 21 percent of the employed population in Curaçao engaged in labor informality. Furthermore, she found that more women were working under informal conditions in comparison to men and that more than three quart of the workers engaging in labor informality were 35 years and older. In this article, the size of labor informality in Curaçao in 2014 and 2015 and the characteristics of workers engaging in this type of labor will

Methodology

Statistics on the size- and characteristics of labor informality were produced by using data collected through the Labor Force Survey (LFS) 2014 and 2015. The methodology of the LFS has been described in detail in the report “Supply side of the labor market of Curaçao: Labor Force Survey 2014–2015 (Jansen, CBS 2016). In short, the LFS is a sample survey held among households in Curaçao in the months September and October and the study population includes non-institutionalized men and women residing for three months or more – or planning to stay for three months or longer – on the island. The results of the LFS are weighted in order to make statements about the entire non-institutionalized population aged 15 years and older (also known as the working-age population).

The use of LFS or other household surveys, establishment surveys or censuses, or mixed surveys (combination of both household and establishment survey) proved to yield valuable information for measuring informality in different countries (ILO, 2013). Questions about e.g. whether a business is registered at the Curaçao Chamber of Commerce and Industry (KvK) or a worker have a written contract of employment were used to determine if a person works informally or owns an informal business.

In the LFS 2014 and 2015, one type of informal business and three types of informal employment in formal or informal businesses were measured (Box 1). For more information on the components of these types of informality, please see the section definitions.

Labor Informality

Informal business (enterprises)

1. Own-account workers, employers in the informal sector

Informal employment

2. Employees in the formal- or informal sector who have informal employment
3. Contributing family workers in the formal- or informal sector
4. Employees in households who have informal employment

Box 1. Components of labor informality

Descriptive analyses (proportions) were used to estimate the size of labor informality. To identify characteristics of workers engaging in labor informality, Pearson’s chi-square and independent samples tests (median test, Mann-Whitney *U* test, and Kruskal-Wallis test) were used. Confidence Intervals (CI) and Inter-Quartile Ranges (IQR) were calculated to indicate the precision of the estimates. Complex sample analyses were used in order to take into account weighting procedures and all analyses were performed using the Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) version 20 and RStudio.

Definitions

Components of labor informality:

1: Own account workers and employers employed in their own informal sector. Enterprises that are not registered at the Curaçao Chamber of Commerce and Industry (KvK), or who do not have a vendor permit, or enterprises that are in the process of registration at the KvK, but do not have some form of bookkeeping.

2: Employees in formal- or informal enterprises without a formal contract (employment arrangement) with employer, or who do not receive a salary slip, or who could be dismissed by the employer without dismissal arrangements.

3: Contributing family workers in formal- or informal enterprises. The informal nature of their job is due to the fact that contributing family workers usually do not have explicit, written contracts of employment, and that their employment is usually not subject to e.g. labor legislation, social security regulations (ILO, 2013).

4: Employees holding informal jobs as domestic workers employed by households. According to the 17th International Conference of Labor Statisticians (ICLS) guidelines, employees are considered to have informal jobs if their employment relationship is, in law or in practice, not subject to national labor legislation, income taxation, social protection or entitled to certain employment benefits.

Results

Size of labor informality

The size of the employed population in Curaçao was 59,295 persons in 2014 and 61,823 persons in 2015 (Table 1). Of these employed populations, data about labor (in)formality were available for 56,531 persons in 2014 and 59,272 persons in 2015. The size of informality was 32.5 percent (95% CI 30.6–34.4) of the employed population in 2014 and 32.6 percent (95% CI 30.6–34.6%) of the employed population in 2015.

Table 1. Informality among employed population in Curaçao by economic position, Sept.–Oct. 2014 and 2015

	Total employed population		Employed population with data on (in)formality		Working under informal conditions		Percentage of informality	
Economic position	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015
Employer	1,875	1,104	1,264	1,104	98	92	7.8	8.3
Self-employed	4,681	5,264	4,127	3,938	866	614	21.0	15.6
Employee in permanent service	37,063	38,393	36,883	37,923	7,130	7,439	19.3	19.6
Employee in temporary service	7,496	9,220	7,399	8,998	4,053	4,462	54.8	49.6
Casual worker/freelancer	6,092	6,511	6,092	6,350	5,593	5,832	91.8	91.8
Other ¹	766	958	766	958	623	866	81.3	90.4
Unknown/not reported	1,322	373	-	-	-	-	-	-
Total	59,295	61,823	56,531	59,272	18,363	19,306	32.5	32.6

¹ Other include e.g. trainee, workers through an employment agency, unpaid family worker

Table 1 show that the share of the employed population that works informally is the highest among casual workers/freelancers. In 2014 and 2015, about nine of every 10 persons (91.8%) who work as a casual worker or freelancer worked without a formal employment arrangement with their employer, or did not receive a salary slip, or could be dismissed by their employer without dismissal arrangements.

The lowest share of informality in 2015 was among employers and own-account workers. A total of 8.3 percent of employers and 15.6 percent of self-employed workers were not registered at the KvK, or did not have a vendor permit, or their enterprise were in the process of registration at the KvK, but did not have some form of bookkeeping at the moment of the LFS.

Characteristics of labor informality

Gender

The percentage of women working under informal conditions was slight higher than the percentage of men working under informal conditions in 2014 as well as in 2015 (Table 2). However, this difference in gender was statistically not significant in both years. In 2014, 34.0 percent (95% CI 31.4–36.8) of the employed women population engaged in labor informality, while 30.8 (95% CI 28.1–33.6) percent of the employed men population worked under informal conditions. In 2015, these figures were respectively 33.1 percent (95% CI 30.4–36.0%) and 32.0 (29.1– 35.0%) percent for women and men.

Table 2. Percentage of employed population working under formal and informal conditions by gender, Sept.–Oct. 2014 and 2015				
	2014		2015	
Gender	Formal (95% CI)	Informal (95% CI)	Formal (95% CI)	Informal (95% CI)
Men	69.2 (66.4–71.9)	30.8 (28.1–33.6)	68.0 (65.0–70.9)	32.0 (29.1–35.0)
Women	66.0 (63.2–68.6)	34.0 (31.4–36.8)	66.9 (64.0–69.6)	33.1 (30.4–36.0)
CI = Confidence Interval				

Furthermore, the distribution of gender among persons working under informal conditions was fairly equal as the distribution of gender in the Curaçao's population. This confirms the fact that there were no gender difference in the proportion of persons engaging in labor informality. Of the persons engaging in labor informality in 2015, 46.9 percent were men and 53.1 percent were women. The distribution of men and women in the Curaçao's population in 2015 were respectively 45.7 percent and 54.3 percent.

Age

The median age of the employed population engaging in labor informality (2014: 42.0 years, IQR 32.0–52.0 years; 2015: 43.0 years, IQR 31.0–52.0 years) was lower than the median age of those working under formal conditions (2014: 45.0 years, IQR 35.0–53.0 years; 2015: 45.0 years, IQR 34.0–53.0 years). However, this difference in age was statistically not significant.

In 2014 and 2015, the greatest proportions of persons engaging in labor informality were in the age group 45–54 years (24.6% in 2014 and 26.1% in 2015; Figure 1)¹. But note that also a high proportion of persons working under informal conditions in 2014 were in the age group 35–44 years (24.1%).

¹ In all figures in this article, the bars follow the sequence given in the legend on the right side of the figure. For instance in Figure 1, in 2014, in the category formal: the first bar represents the age group 15–24 years, followed by age group 25–34 year and so on. The last bar represents the age group 65+ years.

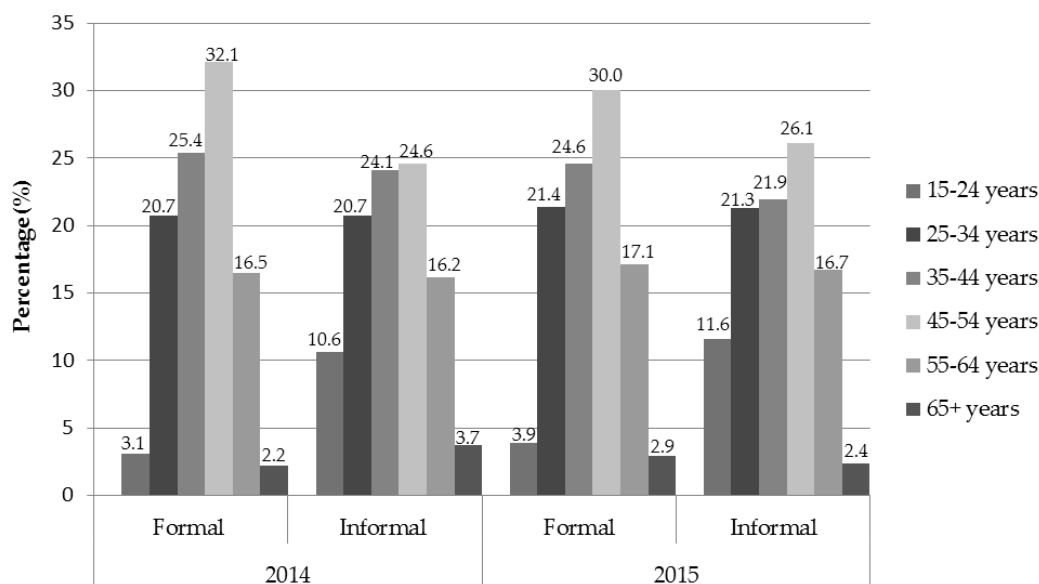

Figure 1. Percentage of formal- and informal sector by age groups

Table 3 presents the proportion of persons working under formal and informal conditions within a specific age group. The majority of the youth employed population (15–24 years) works under informal conditions, while for the other age groups, the majority of the employed population works under formal conditions. In 2014 and 2015, the proportion of the youth engaging in labor informality (2014: 62.5%, 95% CI 54.0–70.3; 2015: 59.2%, 95% CI 50.5–67.3) was significant higher than the proportion of youth working under formal conditions.

Table 3. Percentage of employed population working under formal and informal conditions by age group, Sept.–Oct. 2014 and 2015

	2014		2015	
Age group	Formal (95% CI)	Informal (95% CI)	Formal (95% CI)	Informal (95% CI)
15–24 years	37.5 (29.7–46.0)	62.5 (54.0–70.3)	40.8 (32.7–49.5)	59.2 (50.5–67.3)
25–34 years	67.5 (62.9–71.8)	32.5 (28.2–37.1)	67.5 (62.6–72.0)	32.5 (28.0–37.4)
35–44 years	68.6 (64.4–72.6)	31.4 (27.4–35.6)	69.9 (65.4–74.1)	30.1 (25.9–34.6)
45–54 years	73.0 (69.5–76.2)	27.0 (23.8–30.5)	70.5 (66.7–74.0)	29.5 (26.0–33.3)
55–64 years	67.9 (63.6–72.0)	32.1 (28.0–36.4)	68.1 (63.5–72.3)	31.9 (27.7–36.5)
65+ years*	55.7 (44.9–66.0)	44.3 (34.0–55.1)	72.0 (61.1–80.8)	28.0 (19.2–38.9)

CI = Confidence Interval

*Caution should be taken when interpreting these results, as the numbers in this age category are low. This is due to the fact that this age category is presented for the first time, as a result of changing policies on the age of retirement in Curaçao.

Education

A great proportion of persons working under informal conditions had the first stage of the second level as their highest level of education (39.3% in 2014 and 37.6% in 2015), followed by those with a second stage of the second level of education (28.4% in 2014 and 31.1% in 2015). The first stage of the second level of education included 'VSBO', 'HAVO' years 1+2, and 'VWO' years 1+2 or any equivalent education, while the second stage of the second level of education included 'HAVO' years 3+4+5, 'VWO' years 3+4+5+6, 'SBO', 'MBO' or any equivalent education.

Table 4 presents the share of persons working under formal and informal conditions according to their highest level of education. The majority of the employed population who were following a current daytime education at the moment of the LFS in 2014 as well as in 2015 was working under informal conditions (68.2% in 2014 and 63.4% in 2015). This was also the case for those with an elementary education as their highest attained educational level. Further results in table 4 show that the percentage of the employed population engaging in informality decreased with increasing level of highest attained education. Among those with the highest attained educational level (third level), 16.7 percent and 15.6 percent worked under informal condition in 2014 and 2015, respectively.

Table 4. Percentage of employed population working under formal and informal conditions by highest level of education, Sep.– Oct. 2014 and 2015				
	2014		2015	
Education	Formal (95% CI)	Informal (95% CI)	Formal (95% CI)	Informal (95% CI)
Current daytime education ¹	31.8 (20.1 – 46.3)	68.2 (53.7 – 79.9)	36.6 (25.5 – 49.4)	63.4 (50.6 – 74.6)
No education	--	--	48.1 (28.8 – 68.0)	51.9 (32.0 – 71.2)
Elementary ¹	37.6 (29.8 – 46.0)	62.4 (54.0–70.2)	39.3 (30.8 – 48.5)	60.7 (51.5 – 69.2)
Second level, first stage ¹	61.2 (57.6 – 64.6)	38.8 (35.4–42.4)	61.7 (57.9 – 65.4)	38.3 (34.6 – 42.1)
Second level, second stage ¹	71.4 (67.9 – 74.6)	28.6 (25.4–32.1)	68.9 (65.2 – 72.4)	31.1 (27.6 – 34.8)
Third level ¹	83.3 (80.0 – 86.2)	16.7 (13.8 – 20.1)	84.4 (81.0 – 87.4)	15.6 (12.6 – 19.0)
CI = Confidence Interval				
¹ Current daytime education = currently attending a daytime education				
Elementary education = e.g. ‘funderend onderwijs, basisschool’				
Second level, first stage = VSBO, HAVO years 1+2, VWO years 1+2 or equivalent				
Second level, second stage = HAVO years 3+4+5, VWO years 3+4+5+6, SBO, MBO or equivalent				
Third level = HBO, WO, and postdoctoral or equivalent				
-- A distinction between the ‘No education’ and ‘Unknown/not reported’ categories was not possible in 2014. These percentages are therefore not presented.				

Occupation

The greatest share of the persons engaging in labor informality consisted of persons with an elementary occupation (unskilled workers) followed by service and sales workers (Figure 2). Of the workers engaging in labor informality in 2014, 25.1 percent comprised unskilled workers and 21.9 percent comprised service and sales workers. These figures were respectively 26.0 percent and 23.6 percent in 2015.

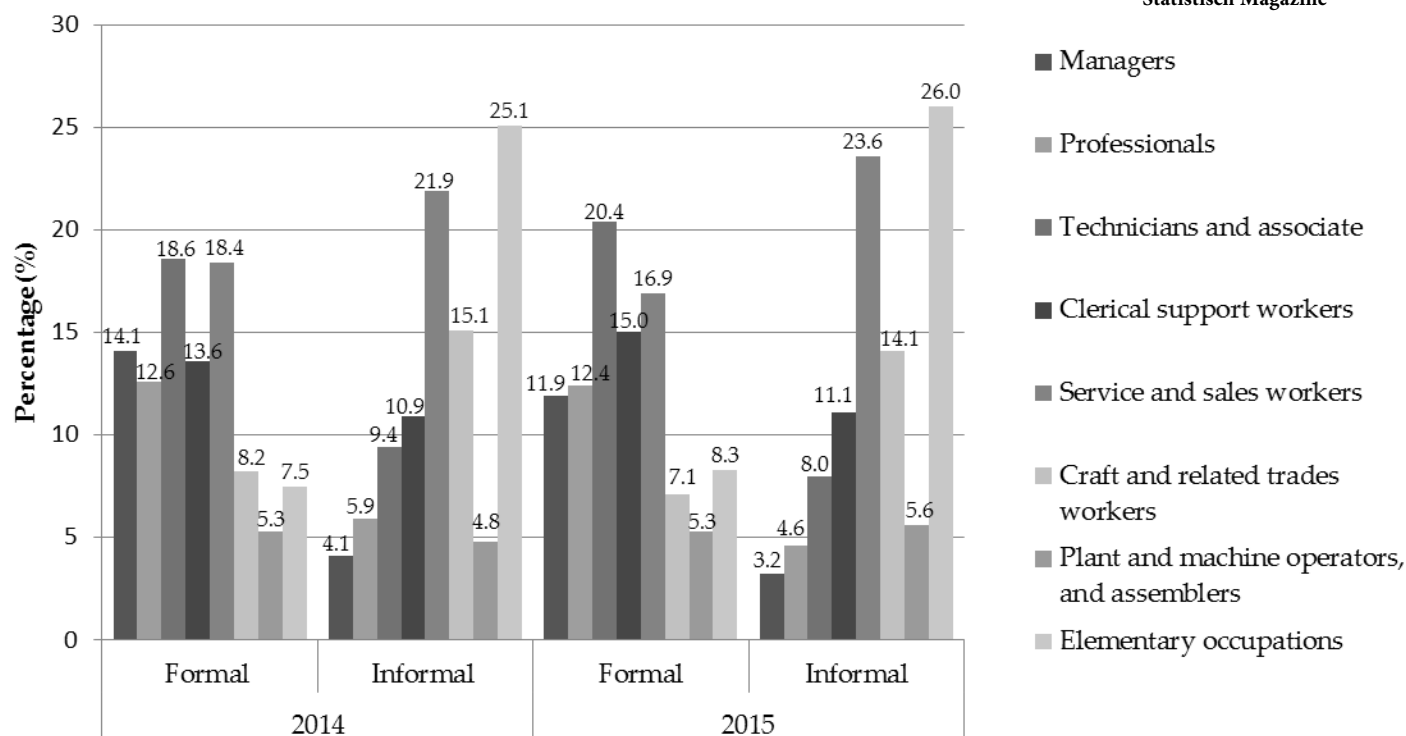

Figure 2. Percentage of formal- and informal sector by occupation

When looking at the developments within an occupation group, the majority of the persons with an elementary occupation worked under informal conditions (Table 5). In 2014, 61.7 percent of the unskilled workers engaged in labor informality, while in 2015 this figure was 60.3 percent. For the craft and related trades workers, about half worked informally in 2014 (47.0%) and 2015 (49.1%).

Table 5. Percentage of employed population working under formal and informal conditions by occupation, Sept.–Oct. 2014 and 2015

Occupation	2014		2015	
	Formal (95% CI)	Informal (95%CI)	Formal (95% CI)	Informal (95% CI)
Armed forces	--	--	--	--
Managers	87.7 (83.0–91.3)	12.3 (8.7–17.0)	88.6 (82.8–92.6)	11.4 (7.5–17.2)
Professionals	81.6 (76.1–86.0)	18.4 (14.0–23.9)	84.7 (79.2–89.0)	15.3 (11.0–20.8)
Technicians and associate professionals	80.4 (75.9–84.3)	19.6 (15.7–24.1)	84.0 (79.6–87.6)	16.0 (12.4–20.5)
Clerical support workers	72.2 (66.8–77.1)	27.8 (22.9–33.2)	73.6 (68.1–78.5)	26.4 (21.5–31.9)
Service and sales workers	63.5 (58.9–67.9)	36.5 (32.1–41.1)	59.7 (54.7–64.5)	40.3 (35.5–45.3)
Skilled agricultural, forestry and fishery workers	--	--	--	--
Craft and related trades workers	53.0 (46.6–59.4)	47.0 (40.6–53.4)	50.9 (43.7–58.1)	49.1 (41.9–56.3)
Plant and machine operators, and assemblers	69.5 (60.2–77.4)	30.5 (22.6–39.8)	66.3 (56.9–74.5)	33.7 (25.5–43.1)
Elementary occupations	38.3 (33.0–43.9)	61.7 (56.1–67.0)	39.7 (34.2–45.5)	60.3 (54.5–65.8)
CI = Confidence Interval				
-- The number in this category is low. The corresponding percentage is therefore not presented.				

Industry

The biggest share of the informal sector comprised persons working in the industries 'wholesale and retail trade, repair of motor vehicles and motorcycles' (18.7% in 2014 and 18.3% in 2015), followed by 'construction' (11.1% in 2014 and 11.3% in 2015), 'accommodation and food service activities' (11.0% in 2014 and 10.8% in 2015) and 'activities of households as employers; undifferentiated goods- and services producing activities of households for own use' (8.8% in 2014 and 10.1% in 2015).

Table 6 gives an overview of the share of persons in the formal and the informal sector according to their economic activity. Almost all the employed persons working in the industry 'activities of households as employers; undifferentiated goods- and services producing activities of households for own use' worked under informal conditions in 2014 (98.8%) and 2015 (97.0%). These percentages imply that almost all households as employers employ persons under informal conditions. In 'construction', about half of the employed population works informally and in the industry 'accommodation and food service activities' around 40 percent engage in labor informality.

Table 6. Percentage of employed population working under formal and informal conditions by economic activity, Sept.–Oct. 2014 and 2015

Economic activity	2014		2015	
	Formal (95% CI)	Informal (95% CI)	Formal (95% CI)	Informal (95% CI)
Agriculture, forestry, fishing, mining, and quarrying	--	--	--	--
Manufacturing	74.8 (67.5 – 80.9)	25.2 (19.1 – 32.5)	76.5 (68.1–83.2)	23.5 (16.8–31.9)
Electricity, gas, steam and air-conditioning supply	94.0*	6.0*	82.5*	17.5*
Water supply; sewerage, waste management and remediation activities	80.4*	19.6*	91.3*	8.7*
Construction	44.7 (36.6 – 53.1)	55.3 (46.9 – 63.4)	41.8 (33.3–50.7)	58.2 (49.3–66.7)
Wholesale and retail trade; repair of motor vehicles and motorcycles	63.9 (58.9 – 68.6)	36.1 (31.4 – 41.0)	65.8 (60.7–70.6)	34.2 (29.4–39.3)
Transportation and storage	73.5 (64.9 – 80.7)	26.5 (19.3 – 35.1)	73.2 (64.0–80.8)	26.8 (19.2–36.0)
Accommodation and food service activities	60.2 (53.2 – 66.8)	39.8 (33.2 – 46.8)	59.6 (52.1–66.6)	40.4 (33.4–47.9)
Information and communication	75.9*	24.1*	81.0*	19.0*
Financial and insurance activities	86.0*	14.0*	85.1 (78.6–89.9)	14.9 (10.1–21.4)
Real estate activities	--	--	--	--
Professional, scientific and technical activities	83.1*	16.9*	80.4*	19.6*
Administrative and support service activities	55.1 (46.4 – 63.5)	44.9 (36.5 – 53.6)	53.1 (44.5–61.5)	46.9 (38.5–55.5)
Public administration and defence; compulsory social security	78.6 (72.2 – 83.8)	21.4 (16.2 – 27.8)	86.5*	13.5*
Education	85.8*	14.2*	83.4*	16.6*
Human health and social work activities	75.5 (69.5 – 80.7)	24.5 (19.3 – 30.5)	76.2 (69.8–81.6)	23.8 (18.4–30.2)
Arts, entertainment and recreation	60.3 (47.0 – 72.3)	39.7 (27.7 – 53.0)	53.5 (39.3–67.1)	46.5 (32.9 – 60.7)
Other service activities	58.0 (43.5 – 71.2)	42.0 (28.8 – 56.5)	51.6 (37.6–65.4)	48.4 (34.6 – 62.4)
Activities of households as employers; undifferentiated goods- and services producing activities of households for own use	1.2 (0.2 – 8.2)	98.8 (91.8 – 99.8)	3.0*	97.0*
Activities of extraterritorial organizations and bodies	--	--	--	--

CI = Confidence Interval

-- The number in this category is low. The corresponding percentage is therefore not presented.

* 95% CI could not be calculated by R.

The majority of the persons working in the informal sector earn lesser than the majority of the persons working in the formal sector. In 2015, 58.2 percent of the persons engaging in labor informality had an income of 2000 guilders or lower per month, while in 2014 this figure was 61.6 percent (Figure 3). For the persons working under formal conditions in 2014 and 2015, 27.6 percent and 30.3 percent respectively earned 2000 guilders or lower per month.

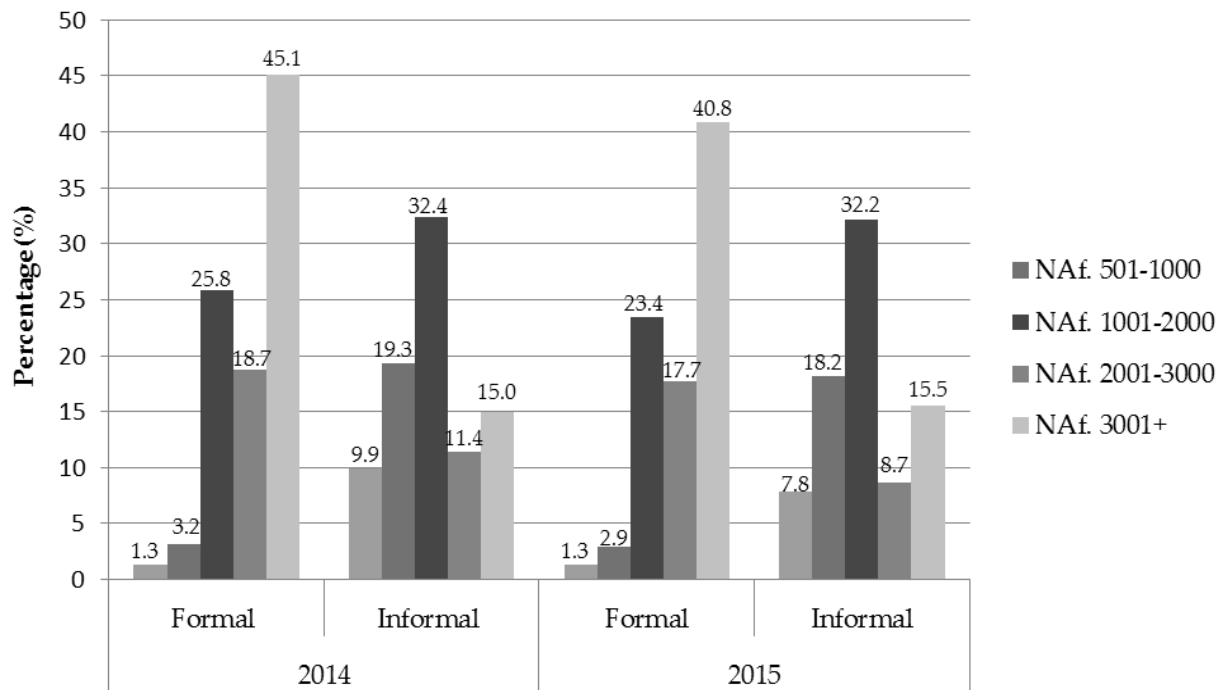

Figure 3. Percentage of formal- and informal sector by income groups

Furthermore, when looking at the results within an income group (Table 7), around 75 percent of the persons who earned less than 1000 guilders per month in 2014 and 2015, worked under informal conditions. Among those who earned between 1001–2000 guilders per month, 39.9 percent engaged in labor informality in 2015, while in 2014 almost the same proportion (37.6%) worked informally.

Table 7. Percentage of employed population working under formal and informal conditions by income group, Sept.–Oct. 2014 and 2015

	2014		2015	
Income per month	Formal (95% CI)	Informal (95% CI)	Formal (95% CI)	Informal (95% CI)
NAf. 0-500	21.6*	78.4*	25.4 (16.6–36.8)	74.6 (63.2 – 83.3)
NAf. 501-1000	25.5 (19.9–32.1)	74.5 (67.9–80.1)	25.1 (19.1–32.2)	74.9 (67.8 – 80.9)
NAf. 1001-2000	62.4 (58.5–66.1)	37.6 (33.9–41.5)	60.1 (55.8–64.2)	39.9 (35.8 – 44.2)
NAf. 2001-3000	77.3 (72.7–81.4)	22.7 (18.6–27.3)	80.7 (75.7–84.9)	19.3 (15.1 – 24.3)
NAf. 3001+	86.2 (83.6–88.4)	13.8 (11.6–16.3)	84.5 (81.5–87.0)	15.5 (13.0 – 18.5)
NAf = Netherlands Antillean guilder				
* 95% CI could not be calculated by R.				

Discussion and conclusion

Globally, the size of informal labor market varies from an estimated 4–6 percent in high-income countries to over 50 percent in low-income countries (World Bank Group, 2014). The average percentage of informal employment in Latin America and the Caribbean was 46.5% in 2015 (ILO, 2016). In Curaçao, the size of labor informality in 2014 was 32.6 percent and in 2015 it was fairly similar, being 23.5%.

Labor informality plays an important – yet a controversial – role as it provides jobs and reduces unemployment. Nevertheless, in many cases jobs in the informal sector are low-paid and the job security is poor (World Bank Group, 2014). Indeed, about three of every four persons who earned 1,000 guilders per month or less in Curaçao in 2014 and 2015, worked under informal conditions.

Labor informality could support business activity on the one hand, but on the other hand it takes along loss of national regulations compliance, such as labor protocols and tax. It is well known that the size and role of the informal sector increases during economic downturns and periods of economic adjustment and transition. Labor market theory suggests an increase in informal activities as a result of economic turmoil, since informal employment can act as a buffer when people are laid off in the formal sector and need to find new job opportunities (OECD, 2016). Statistics on the economy of Curaçao showed a negative economic growth in 2013 and 2014 (-0.8% and -1.1%, respectively; CBS, 2016), while a slight growth has been estimated in 2015 (0.3%; CBS, 2016). In addition, preliminary data of the Central Bank of Curaçao and St. Maarten suggest that economic growth in Curaçao remained flat in 2016 (0.0%; CBCS, 2017).

In measuring the size of labor informality, it should be kept in mind that this can be estimated differently depending on how the concept of informality is operationalized within a country and what empirical information is relevant and available for the particular purpose. As previously mentioned, the use of LFS proved to yield valuable information for measuring informality in different countries (ILO, 2013). Therefore, data of the LFS was used to measure labor informality in Curaçao. Nevertheless, all methods to measure labor informality have their advantages and disadvantages. In the LFS respondents gave answers to questions regarding their e.g. status on the economic position. Given the fact that the information is self-reported, one should bear in mind that the question concerning economic position is prone to multiple forms of interpretation. For instance, a respondent can consider him-/herself a 'self-employed', while according to the definition of the Central Bureau of Statistics (CBS) Curaçao he/she is a 'casual worker/freelancer'. In order to minimize this possible misinterpretation, experienced interviewers conducting the fieldwork of the LFS were yearly trained in the methodology of the study to assure consistency in data collection.

In conclusion, the size of labor informality in Curaçao measured in 2014 and 2015 was fairly equal, the proportion of men and women engaging in informality is fairly similar and the median age of those engaging in informality is statistically the same as those working under formal conditions. Furthermore, the greatest proportion of persons engaging in labor informality in 2014 and 2015 in Curaçao are in the age group 45–54 years; and/or have the first stage of the second level as their highest level of education; and/or consist of persons with an elementary occupation (unskilled workers); and/or comprised persons working in the industry 'wholesale and retail trade, repair of motor vehicles and motorcycles'; and/or consist of persons who earn less than 2000 guilders per month.

Moreover, the majority of the employed youth population (15–24 years); the majority of the persons who have an elementary education as their highest level of education; the majority of the persons having an elementary occupation; and the majority of persons who earned NAf. 1,000 guilders per month or less worked under informal conditions in 2014 and 2015.

References

- Central Bureau of Statistics, Curaçao (2016). *Curaçao GDP by sector and industry 2000-2015*. Retrieved August 1, 2016 from http://www.cbs.cw/website/statistical-information_229/item/economy-amp-finances-tables-2015_178.html
- Central Bank of Curaçao and St. Maarten (2016). *Economic developments in 2016 and outlook for 2017*. <http://www.centralbank.cw/developments-2016-outlook-2017>
- Hek, A. & Dare S. (2016). The validity of Okun's law in Curaçao. *Modus Statistisch Magazine*, Jaargang 14, No. 2, pp 9-30
- Husmanns, R. (2004a). *Defining and measuring informal employment*. Retrieved September 9, 2016 from <http://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/download/papers/meas.pdf>
- Husmanns, R. (2004b). *Measuring the informal economy: From employment in the informal sector to informal employment*. Retrieved September 9, 2016 from http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---integration/documents/publication/wcms_079142.pdf
- International Labor Organization (2013). *Measuring informality: A statistical manual on the informal sector and informal employment*. Retrieved September 9, 2016 from http://www.ilo.org/global/publications/ilo-bookstore/order-online/books/WCMS_222979/lang--en/index.htm
- International Labor Organization (2016). *2016 Labor overview of Latin America and the Caribbean*. Retrieved December 16, 2016 from http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_538067/lang--en/index.htm
- Jansen, I. (2016). Supply side of the labor market of Curaçao: Labor force survey 2014-2015. Willemstad, Curaçao: Central Bureau of Statistics, Curaçao.
- Jansen, I. & Varlack G. (2016). Economic growth and labor market in Curaçao, 2013-2015. *Modus Statistisch Magazine*, Jaargang 14, No. 3
- Lake, Z. (2007). The informal sector in Curaçao, Bonaire and St. Maarten. *Modus Statistisch Magazine*, Jaargang 7, No. 2, pp 24-28
- Organisation for Economic Co-operation and Development (2017). *Informal Employment and the Economic Crisis*. Retrieved January 4, 2017 from <http://www.oecd.org/dev/poverty/informalemploymentandtheeconomiccrisis.htm>
- World Bank Group (2004). *Concept of Informal Sector*. Retrieved October 26, 2016 from <http://lnweb90.worldbank.org/eca/eca.nsf/Sectors/ECSPE/2E4EDE543787A0C085256A940073F4E4?OpenDocument>

Gebiedsvergelijking als instrument voor de meting van ruimtelijke processen

Rene Gabriela

Inleiding

De dichotomie stad-platteland is een oud en bekend concept binnen het ruimtelijke gedachtengoed. Het staat voor het essentiële verschil dat bestaat tussen de stad (als modern, dynamisch en druk) en het platteland (als traditioneel, rustig en weinig veranderend).

Thans komt het voor dat in vele westerse landen de tegenstelling tussen stad-platteland aan het vervagen is (Wim Derksen, 2013). In de praktijk blijkt dit vaak het gevolg te zijn van het indringen van stedelijke elementen (stedelijke nederzettingenpatronen, stedelijke leefpatronen) in het landelijke gebied. Daarom wordt dit proces in dit artikel aangeduid met de term verstedelijking van het platteland.

Het gevolg van dit proces is dat het platteland (delen ervan) een mix van stedelijke en landelijke elementen wordt dat anders van karakter is dan het landelijke gebied dat het voorheen was. Dit legt een uitdaging op aan de overheid, immers voor een effectief management van stad en platteland zal zij zich moeten buigen over de vraag of en zo ja, onder welke voorwaarden deze verstedelijking toelaatbaar is, en tot welke grenzen.

Dit vraagstuk is ook voor Curaçao van belang. Dit vanwege het feit dat in het vigerend ruimtelijke beleid van Curaçao voorschriften zijn opgenomen met betrekking tot het behoud van het landelijke gebied (Eilandgebied Curaçao, 1995).

Gezien het ruimtelijke karakter van dit onderwerp is de inhoudelijke benadering hiervan voorbehouden aan de ruimtelijke sector. Een aspect dat wel voor het statistische veld relevant is, is om meetbaar te maken of en in hoeverre zich een proces van verstedelijking van het Curaçaose platteland aan het voltrekken is. In dit artikel wordt een methode aangereikt waarin dit door vergelijking van gebieden kan worden nagegaan.

Een punt van beschouwing

Gesteld moet worden dat de traditionele fysieke en functionele verschillen die tussen stad en platteland gelden, op Curaçao duidelijk waarneembaar zijn. Het platteland is een gebied met een landelijk karakter, gevormd door open landschappen die begroeid zijn met typische vegetatie, met verspreide bebouwing in lage dichtheden en her en der verspreide kernen van aaneengesloten bebouwing (dorpen). Gecombineerd met de stranden die aan de zuidkust voorkomen, heeft dit gebied naast de woonfunctie, een recreatieve en natuurlijke waarde.

Het platteland vormt een schril contrast met het stedelijke gebied. Het stedelijke gebied is dicht bebouwd in een omgeving waar vele open ruimtes vegetatie en soms zelfs glooiingen zijn weggehaald om het stadsleven meer ruimte te geven en om het beter te laten functioneren in haar rol van een commerciële, zakelijke en bestuurlijk centrum van het eiland. Het stedelijke gebied bevat ook een significante woonfunctie.

Waar gesproken wordt over de verstedelijking van het platteland, betekend dit niet dat het om een snel en massaal proces gaat, noch impliceert dit het compleet wegvallen van het bestaande fysieke of functionele onderscheid tussen stad en platteland. Wel moet het worden gezien als een continu proces van een (vaak langzaam verlopende) vermindering van de verschillen tussen deze gebieden op vele terreinen van het maatschappelijk leven, welke met de tijd een ander beeld gaat opleveren van het gebied dat ooit de typische kenmerken had van een platteland. Een indicatie voor het al dan niet voorkomen van een verstedelijking van het platteland wordt verkregen als via gebiedsvergelijking kan worden nagegaan hoe ver gebieden van elkaar staan. Op dit punt spitst de methode die hier aan de orde komt zich toe.

Methodiek

Momenteel bestaat op Curaçao geen uitgewerkte methode voor de vergelijking van gebieden. Hoewel dit soort methodes in de rest van de wereld voor handen zijn, dient terughoudendheid te worden betracht bij het overnemen hiervan voor toepassing in de lokale situatie. Vaak steunen dit soort methodes op omstandigheden die specifiek gelden voor het land waarin ze ontwikkeld zijn of voor de taken waarvoor ze zijn ontwikkeld. Ze zijn daarom niet zomaar uitwisselbaar.

Als een eerste aanzet, is voor dit artikel een simpele methode ontwikkeld voor gebiedsvergelijking. Met het accent op simpel, is het vooruitzicht dat deze methode kan worden gevalideerd en verder uitgewerkt voor algemene toepassing.

Onderstaande figuur is de tabelkop die wordt gebruikt voor de gebiedsvergelijking en weerspiegelt de stappen die in het model worden gevolgd.

Figuur 1: gebiedsvergelijking stap 1

Kolom 1	Kolom 2	Kolom 3		Kolom 4	Kolom 5	
Variabele	Indicator	Scores indicatoren		Verschil scores stad-platteland	Aanduiding verschil/overeenkomst (+/-)	
		stad	platteland			

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek Curaçao

In dit artikel wordt de gebiedsvergelijking uitgevoerd voor het jaar 2001. Dit was een censusjaar, waarvoor veel gegevens beschikbaar zijn, die bewerkt zijn voor het niveau van geocodezones en buurten (deze gebiedseenheden zijn te herleiden naar de gebieden stad en platteland). De keuze voor 2001 is dat voor het jaar 2011 (meest recente censusjaar), deze bewerkingen nog niet volledig zijn uitgevoerd of gedocumenteerd.

In deze methode wordt de gebiedsvergelijking in twee stappen uitgevoerd.

In *stap 1* (weergegeven in figuur 1) wordt per indicator het verschil in scores tussen stad en platteland berekend. De omvang van dit verschil in scores wordt gebruikt om te bepalen hoe ver stad en platteland

(voor de betreffende indicator) van elkaar staan. Een klein verschil in scores tussen stad en platteland, betekent dat deze gebieden voor de betreffende indicator dicht bij elkaar liggen en daarmee een overeenkomst met elkaar vertonen. Een groot verschil in scores betekent dat deze gebieden, voor deze indicator ver van elkaar liggen en daarmee een verschil met elkaar vertonen.

Centraal hierbij staat de vraag, wanneer een verschil in scores als klein of als groot moet worden beschouwd. In dit voorbeeld wordt gekozen voor een maat van 10%. De interpretatie hierbij is dat een verschil in scores tussen stad en platteland dat kleiner is dan 10% van de score van de stad (de stad wordt als vaste punt genomen), een overeenkomst tussen deze gebieden vertegenwoordigt. Anderzijds vertegenwoordigt een verschil in scores dat groter is dan 10% van de score van de stad, een verschil tussen stad en platteland¹.

Het ligt voor de hand dat de keuze van deze maat arbitrair is, omdat met dit model nog geen ervaring is opgedaan. Om een beter beeld te krijgen van de werking van deze maat zal bij de uitvoering van dit model verderop in dit artikel, worden aangegeven wat er gebeurt als de bredere maat van 15% wordt gehanteerd.

Waar in de vorige stap de situatie voor de individuele indicatoren werd beschouwd, wordt in *stap 2* het inzicht verder opgebouwd om tot een beeld te komen voor de stad en platteland als geheel. Hiertoe worden alle in stap 1 genoteerde punten van overeenkomst en alle genoteerde punten van verschil gesommeerd, waarna de uitkomsten van deze sommatie met elkaar worden geconfronteerd. Het model wordt uitgebreid conform onderstaande tabel.

Figuur 2: gebiedsvergelijking, stap 2

Kolom 6	Kolom 7	Kolom 8
Aantal in kolom 5 genoteerde punten van overeenkomst	Aantal in kolom 5 genoteerde punten van verschil	Vershil kolom 6 en 7 = eindsaldo

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek Curaçao

Het eindsaldo in kolom 8 vormt een maat voor hoe ver stad en platteland als leefgebieden van elkaar staan. Waar het saldo groter is dan 0 (betekend dat er meer punten van overeenkomst dan punten van verschil zijn), is de indicatie dat er sprake is van verstedelijking van het platteland. Waar het eindsaldo kleiner is dan 0 (betekend dat er meer punten van verschil dan punten van overeenkomst zijn), is de indicatie dat het platteland niet of nauwelijks door een proces van verstedelijking gaat.

Afbakening van de Curaçaose stad en platteland

Binnen dit model schuilt nog één aspect dat nodig moet worden belicht, voordat tot uitvoering van de gebiedsvergelijking kan worden overgegaan. Het gaat om de vraag welke gebieden precies tot de stad en welke tot het platteland behoren. Deze vraag komt naar voren omdat een officiële afbakening van stad en platteland thans ontbreekt. Er zijn wel enkele kaders die in deze genoemd kunnen worden, namelijk:

¹ Belangrijk is hierbij aan te geven dat het verschil in scores tussen de indicatoren van stad en platteland een positieve waarde, maar ook een negatieve waarde kan aannemen (als de score van een indicator voor het platteland groter is dan van de stad). Waar een negatieve waarde uitkomt, wordt de beoordeling nog steeds geënt op de maat van 10%, maar deze maat wordt gespiegeld (krijgt een negatieve lading) om aan de beoordeling te kunnen voldoen. De toepassing van deze spiegeling leidt ertoe dat een verschil kleiner dan -10% van de hoogste score een verschil tussen stad en platteland vertegenwoordigt, en een verschil groter dan -10% van de hoogste score een overeenkomst tussen stad en platteland.

- De indeling van Curaçao naar eerste district (of stadsdistrict), tweede district en derde district. Deze indeling gaat uit van de ruimtelijke morfologie van stad en platteland². Het probleem met deze indeling (zie figuur 3, pagina 7) is dat het nooit is aangepast aan de aanhoudende stedelijke groei van Willemstad gedurende de laatste decennia. Door dit gebrek aan actualiteit is deze indeling voor de gebiedsvergelijking niet te gebruiken.
- De CBS indeling naar de gebieden stad, uitbreiding stad, west en oost (zie figuur 4, pagina 7). De indeling sluit niet voldoende aan op de huidige ruimtelijke situatie van Curaçao. Vooral de toegepaste begrenzing van de categorie “uitbreiding stad” kan aanleiding geven tot discussie. Daarom zal ook deze indeling niet worden gebruikt voor de gebiedsvergelijking.

Bij gebrek aan een adequate ruimtelijke indeling van stad en platteland, zal in dit artikel een eigen indeling worden geïntroduceerd. Een knelpunt dat zich hierbij voordoet is dat hoewel stad en platteland oude begrippen zijn, nog steeds geen eenduidigheid bestaat over de definiëring hiervan (Sociaal en cultureel planbureau, 2006). Vooral het platteland blijkt in de omschrijvingen die hiervoor worden gehanteerd, sterk beïnvloed te zijn door de optiek van degenen die dit gebied beschouwen. In de ene definitie worden cultuurhistorische elementen naar voren gehaald (factoren zoals samenhang en de waarde die wordt gehecht aan tradities), terwijl in andere definities het sociaalgeografische perspectief wordt belicht (openheid van landschappen en de aanwezigheid van natuur).

Een meer objectieve benadering van stad en platteland sluit aan op het begrip dichtheid. In Nederland is dit begrip opgenomen in de zogenaamde omgevingsadressendichtheid (www.cbs.nl). Dit wordt omschreven als het aantal adressen in een straal van 1 km rondom een adres. Op basis van dit begrip zijn vijf klassen van stedelijkheid onderscheiden, waarvan de klassen met de laagste dichtheden tot platteland zijn gerekend.

Op Curaçao bestaat een degelijke classificering niet. Wel wordt in het Eilandelijk ontwikkelingsplan (EOP) gewerkt met toegestane dichtheden van 20 woningen/ha (omgerekend is dit 2000 woning/km²) voor gebieden die zijn bestemd als stedelijk woongebied en 3 woning/ha (omgerekend is dit 300 woningen/km²) voor gebieden die zijn bestemd als landelijk woongebied. Met deze waarden van het EOP kan worden gesteld dat alle gebieden die een dichtheid hebben van hoger dan 300 woningen/km² tot het stedelijke gebied behoren en alle gebieden die onder deze waarde liggen tot het landelijk gebied behoren. De bestaande ruimtelijke morfologie neemt de gebieden Willemstad, Bandariba en Bandabou als aparte eenheden. Voor deze gebieden gelden op dit moment woningdichtheden zoals in onderstaande wordt gepresenteerd.

² De ruimtelijke morfologie van stad wordt gekenmerkt door aaneengesloten bebouwing, hoge dichtheden en de verweving tussen wonen en werken. Voor het platteland geldt als kenmerk de openheid van landschappen, afgewisseld met bebouwing in lage dichtheden en verspreide clusters van bebouwing in hogere dichtheden. Deze aspecten zijn zichtbaar te maken op een kaart, aan de hand waarvan de grens tussen stad en platteland kan worden aangegeven.

Tabel 1: Woningdichtheden van Willemstad, Bandariba en Bandabou

gebied	Willemstad	Bandariba	Bandabou
woningdichtheid	416	72	51

Bron Centraal Bureau voor de Statistiek Curaçao

Uitgaande van de normatieve dichtheden en de onderscheiden gebieden wordt de onderstaande indeling naar stad en platteland gepresenteerd.

Figuur 3: Indeling ruimtelijke structuur Curaçao, naar stad en platteland

Bron Centraal Bureau voor de Statistiek Curaçao

Feitelijk bestaat het Curaçaose platteland uit twee delen, namelijk de landelijke gebieden van Bandariba en Bandabou. Doordat het om twee fysiek verschillende gebieden gaat, zullen in de uit te voeren gebiedsvergelijking deze gebieden apart worden genomen.

5. De gebiedsvergelijking

In de census van 2001 is informatie over de volgende variabelen verzameld:

- de bevolking;
- de economie (inkomens);
- het onderwijs;
- de huisvesting (woonverblijven);
- de situatie van huishoudens.

Uit de procedures van de methode welke in het voortgaande is uitgelegd, en op basis van de inhoud van de variabelen en indicatoren uit de census van 2001(Censausatlas, Willemstad 2001), is onderstaande tabel voortgekomen.

Tabel 2: Gebiedsvergelijking, stap 1

Variabele	Indicator	Scores indicatoren			Verschil scores <i>W'stad/B'bou</i> en <i>W'stad/B'riba</i>		Aanduiding verschil/overeen- komst (v/o)**	
		W'stad*	B'bou*	B'riba*	W'stad -B'bou	W'stad -B'riba	B'bou	B'riba
Bevolking	Bevolkingsomvang	87031	20611	22719	66420	64312	v	v
	Sexratio	84.7	89.0	89.3	-4.3	-4.6	o	o
	Demografische Druk	52.5	54.6	50.5	-2	2	o	o
	Aandeel Jongeren	22.8	27.3	23.1	-4.5	-0.3	v	o
	Aandeel Ouderen	11.6	8.0	10.5	3.6	1.1	v	o
	Aandeel Katholiek	79.3	83.8	79.7	-4.5	-0.4	o	o
	Onkerkelijk	4.6	3.6	5.7	1.0	-1.1	v	v
	Papiamentstalig	79.1	90.4	79.7	-11	-0.6	v	o
	Allochtonen	17.4	9.1	15.8	8.4	1.6	v	o
	Vertrekplannen	6.3	5.2	6.9	1.1	-0.6	v	o
	Tienermoeders	7.0	6.9	7.3	0.1	-0.2	o	o
Economie	Economisch Afhankelijk	172	183	173	-10.6	-1.1	o	o
	Gemiddelde Inkomen Werkende	2698	2207	2948	491.5	-249.2	v	o
	Tijdelijke Baan/Vaste Baan	25.5	30.8	25.0	-5.3	0.5	v	o
	Onderstandtrekkers	7.9	8.7	7.3	-0.9	0.6	v	o
	Huishoudinkomen	3687	3170	4057	527	-1260	v	v
	Werkeloosheid	15.4	17.7	15.5	-2.4	-0.1	v	o
	Langdurig Werklozen	51.0	52.5	51.1	-1.5	-0.1	o	o
Onderwijs	Schoolparticipatie 15-19 Jaar	81.2	83.1	80.9	-1.9	0.3	o	o
	Verhouding Hoog/Laag Opgeleid	41.2	27.1	41.2	14.1	0.0	v	o
	Analfabetisme	3.5	2.5	2.5	1.0	1.0	v	v
	Jeugd Dropout	46.2	42.7	44.5	3.5	1.8	o	o
Huisvesting	Woonverblijvenbezetting	2.0	3.3	3.0	-1	-1	v	v

	Aandeel Slechte Woningen	5.6	4.9	4.4	1	1.2	v	v
	Gem Huurprijs	466	533	561	-67	-95	v	v
	Verhouding Huur-Eigendom	45.6	23.7	40.0	22	5.6	v	v
Situatie huishoudens	Huishoud Inkomen Huurder	2789	3039	3567	-250	-778	o	v
	Vrouwelijke Hoofd Huish.	40.6	36.1	38.7	5	1.9	v	o
	Eenpersoons Huish.	21.7	17.4	19.0	4	2.7	v	v
	Autobezit Huish.	94.3	93.2	100	1	-6.4	o	o

Bron, *Census 2011*

*W'stad, B'riba, B'abou staan respectievelijk Voor Willemstad, Bandariba en Bandabou

**"v" staat voor verschil/"o" staat voor overeenkomst

Confrontatie van de in tabel 1 gesommeerde punten van overeenkomst/verschil, levert de resultaten op zoals weergegeven in de onderstaande tabel.

Tabel 2: Gebiedsvergelijking, stap 2

Aantal genoteerde punten van overeenkomst		Aantal genoteerde punten van verschil		Eindsaldo (overeenkomst-verschil)	
B'bou	B'riba	B'bou	B'riba	B'bou	B'riba
10	20	20	10	-10	10

De algemene bevindingen van deze gebiedsvergelijking luiden als volgt.

- Bij de gebruikte maat van 10% en de hier gebruikte indicatoren, heeft Bandabou een negatief eindsaldo, terwijl voor Bandariba het omgekeerde geldt; Dit geeft de indicatie dat het maatschappelijk leven (de hier gebruikte indicatoren zijn voornamelijk van sociaal economische en culturele aard) op Bandabou minder is geconvergeerd met het stadsleven dan op Bandariba;
- De praktijk ondersteunt de bewering van een verstedelijking van Bandariba, gezien de uitbreiding die dit gebied de laatste 20 jaar heeft doorgemaakt, met name door de ontwikkeling van nieuwe woongebieden en winkelcentra.
- Bij toepassing van de bredere maat van 15%, wordt geconstateerd dat de verschillen tussen Bandabou en Willemstad niet alleen beduidend minder worden, maar zelfs dat Bandabou dan als verstedelijkt wordt aangeduid (eindsaldo voor Bandabou wordt +2); Dit toont aan dat ook Bandabou een ontwikkeling van verstedelijking doormaakt.

6. Conclusie en discussie

De uitvoering van de gebiedsvergelijking was in dit artikel niet zozeer de doelstelling van dit artikel, maar eerder een demonstratie van een instrument waarmee de meting van verschillen tussen gebieden kan worden uitgevoerd.

Zoals gezien volgt deze methode een systematiek van oplopende stappen, waarbij in stap 1 wordt gestart met het tegenover elkaar zetten van stad en platteland op het niveau van individuele indicatoren, en in

stap 2 de vergelijking wordt gecompliceerd voor de gebieden als geheel, door sommatie van de resultaten van de individuele indicatoren.

Dit model geeft een beeld van hoe ver gebieden van elkaar staan, door uit te gaan van bestaande verschillen en overeenkomsten, maar geen oordeel over de vraag of het ene gebied er beter voor staat dan het andere gebied. Daartoe dienen de verschillen en overeenkomsten die naar voren komen nader geëxploreerd te worden. In Nederland is voor dit soort beoordelingen een index ontwikkeld (leefsituatie-index) die op basis van verschillende indicatoren in één cijfer de toestand van de leefsituatie kan aangeven (Wellbeing in the Netherlands, The Hague 2010). Een dergelijke index kan ook voor Curaçao worden ontwikkeld.

Een sterk punt van dit model is dat het op vele aspecten gevarieerd kan worden. Zo kan gevarieerd worden met de thema's die worden onderzocht (bepaald door het type variabelen en indicatoren die worden ingezet), met het niveau van gebieden die worden beschouwd (worden straten, buurten, geocodezones of regio's met elkaar vergeleken?) en met de beoordelingsmaat die wordt gehanteerd. De gebiedsvergelijking kan ook worden uitgevoerd voor een periode (het gaat daarbij om de beschouwing van gebieden over twee tijdstippen, waarmee een beeld wordt geschapen van de dynamiek in ontwikkelingen die zich in de tussenliggende periode hebben voorgedaan).

Tenslotte zij hierbij aangegeven dat instrumenten als deze, welke een basis leggen voor gebiedsgerichte onderzoeken, thans in belangstelling toenemen. Hierbij wordt verwezen naar het toegenomen gebruik van GIS (geografische informatiesystemen), ook binnen het statistisch veld, dat toespitst op de uitvoering van ruimtelijke analyses.

Figuur 4: De indeling van Curaçao naar stadsdistrict, tweede en derde district

Bron: Ruimtelijke Ontwikkeling en Planning (ROP)

Figuur 5: De regionale indeling van Curaçao van het CBS

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek Curaçao

Geraadpleegde literatuur:

- Bridging the urban rural divide: Rural urban partnership in the European Community, European Parliament, January 2016
- Eilandelijk Ontwikkelingsplan Curaçao; Eilandgebied Curaçao, Willemstad, 1995
- Het begrip omgevingsadressen dichtheid; Website Centraal Bureau voor de statistiek, www.cbs.nl
- Platteland geen contramal van de stad; Website Wim Derksen, Augustus 2013
- Thuis op het platteland, de leefsituatie van platteland en stad vergeleken; Sociaal en cultureel planbureau, Den Haag, januari 2006
- Well-being in the Netherlands, The scp lifesituation index since 1974, The Netherlands institute for social research, The Hague 2010

Kindermishandeling: het belang van signaleren

Ellen Maduro-Jeandor

Inleiding

In het Modus Magazine jaargang 11 nummer 2 is uitgebreid ingegaan op de problematiek van kindermishandeling. Het artikel omvatte een uiteenzetting van het concept kindermishandeling, vormen en risicofactoren van kindermishandeling, de gevolgen ervan, alsmede het proces van opvoeden, de internationale en lokale situatie inzake kindermishandeling. In het artikel is onderkend dat kindermishandeling als één van de meest grove vormen van schending van mensenrechten kan worden beschouwd. Een disfunctioneel huishouden wordt als één van de voornaamste risicofactoren beschouwd. In sommige gevallen gaat kindermishandeling over van generatie op generatie. Niet alleen op Curaçao, maar overal ter wereld wordt kindermishandeling ervaren als een ernstig maatschappelijk probleem, wat helaas ondergeregistreerd blijft.

In dit artikel wordt ingegaan op het belang van signalering van kindermishandeling. Tevens beoogt het artikel een cijfermatige update te geven van de zaken die door Stichting Kinderbescherming Curaçao (SKBC) zijn afgehandeld. De periode onder beschouwing bestrijkt de jaren 2007 tot en met 2015. De informatie over het gebruik van de kindertelefoon is van 2016.

Kindermishandeling

De definitie die door Stichting Kinderbescherming Curaçao gehanteerd wordt voor kindermishandeling is gelijk aan de definitie zoals geformuleerd in de NL Wet op de Jeugdzorg, artikel 1, lid m. Kindermishandeling is "...elke vorm van voor een minderjarige bedreigende of gewelddadige interactie van fysieke, psychische of seksuele aard, die de ouders of andere personen ten opzichte van wie de minderjarige in een relatie van afhankelijkheid of van onvrijheid staat, actief of passief opdringen, waardoor ernstige schade wordt berokkend of dreigt te worden berokkend aan de minderjarige in de vorm van fysiek of psychisch letsel" (NL Wet op de Jeugdzorg, artikel 1, lid m).¹

Kindermishandeling kan verschillende vormen aannemen: fysieke, psychische (emotionele) en seksuele mishandeling, geweld binnen het huishouden, lichamelijke verwaarlozing en institutionele en structurele mishandeling. Combinatie van meerdere vormen komt ook voor (Modus Magazine jaargang 11 nummer 2).

Het belang van signaleren en melden van kindermishandeling

Kindermishandeling kan op verschillende manieren geschieden en in verschillende contexten plaatsvinden. Men is niet altijd op de hoogte van wat kindermishandeling inhoudt, wat de signalen hiervan zijn en in bepaalde gevallen is het zelfs niet zichtbaar. Kindermishandeling kan zich hierdoor onopgemerkt voordoen, waardoor het verschijnsel niet genoeg gesignaleerd wordt, dus ook niet gemeld. Dat is een groot probleem, want veel slachtoffers krijgen dus ook geen hulp.

Volgens de Inspectie voor de Gezondheidszorg in Nederland is kindermishandeling een verschijnsel dat een ernstig gezondheidsprobleem vormt. Het signaleren van en bekendheid geven aan dit fenomeen door toezicht hierop uit te oefenen is sinds 2010 een bijzonder punt van aandacht. Kinderen die mishandeling hebben doorstaan ondervinden hier voor lange tijd de gevolgen van, soms levenslang. Hoe eerder men

het probleem kan signaleren, hoe eerder de melding en hoe eerder men kan ingrijpen (Inspectie voor de Gezondheidszorg/Ministerie van

Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 2012). Men is dan in staat om vroegtijdig maatregelen te nemen om de kindermishandeling te stoppen en de gevolgen/schade te beperken.

Kinderen kunnen last krijgen van psychische problemen als trauma's, angst en depressie. Psychiatrisch onderzoek heeft aangetoond dat psychologische trauma als gevolg van kindermishandeling de hersenen kunnen aantasten. Trauma kan leiden tot veranderingen in de hersenstructuur, als gevolg van vermindering van de hoeveelheid grijze stof in bepaalde hersengebieden die verantwoordelijk zijn voor de verwerking van informatie (<http://www.ggznieuws.nl/home/kindermishandeling-heeft-ernstige-gevolgen-voor-de-ontwikkeling-van-de-hersenen/>).

Teicher (ontwikkelings neuropsychiater en directeur bij de *Developmental Biopsychiatry Research Program* van het McLean Hospital in Belmont) en collegas hebben middels onderzoek aanwijzingen gevonden dat psychologische trauma, fysiologische effecten teweeg brengt, onder andere hormoonsveranderingen alsmede veranderingen in de *neurotransmitters* die voor ontwikkeling zorgen in de kwetsbare delen van de hersenen. Onderzoek heeft uitgewezen dat het psychische effect van fysieke mishandeling van het kind de hersenen op vier manieren kan aantasten (American Psychiatric Association, 2012).

Ten eerste is er een indicatie dat psychologische trauma de hersenonderdelen die belangrijk zijn voor geluid, gesproken taal en emotionele processen kan beschadigen. Ten tweede kan het corpus callosum (informatiekanaal tussen de twee hersenhelften) letsel oplopen. Ook heeft onderzoek als resultaat opgeleverd dat de linkerhelft² van de hersen kan worden aangetast. Tevens hebben onderzoeken van Teicher en zijn collega's beschadiging van de middenlob van de kleine hersenen als resultaat opgeleverd; een gedeelte van de hersenen wat te maken heeft met emoties, aandacht en balans van het limbisch systeem (de emotionele kern van het brein).

Een onderzoeksteam waar Joaquim Radua, een onderzoeker verbonden aan de FIDMAG Sisters Hospitaliers Foundation for Research and Teaching in Spanje ook deel van uitmaakte, heeft ook onderzoek verricht naar hetzelfde onderwerp. De onderzoeksresultaten bevestigen de boven genoemde onderzoeksbevindingen (<http://www.medicalnewstoday.com/articles/278537.php>).

Deze informatie wordt ook vermeld in het rapport "Behandeling van de gevolgen van kindermishandeling" van de Nederlandse gezondheidsraad, in 2011 aangeboden aan de staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Naast hersenafwijkingen kan de hormoonhuishouding uit balans raken als gevolg van kindermishandeling. Als de persoon volwassen wordt kunnen onder meer persoonlijkheidsstoornissen, schizofrenie en hechtingsproblemen optreden. Ook verslaving (drank en drugs), zelfverwonding en zelfmoord zijn voorkomende verschijnselen die het gevolg zijn van kindermishandeling, alsmede geweldpleging³. Ook moet rekening worden gehouden met de kettingreactie. Sommige mensen die mishandeld zijn gaan later als ze kinderen hebben ook hun kinderen mishandelen. Niet alleen het individu, maar de samenleving in haar totaliteit zal er last van krijgen. De overheid zal meer gemeenschapsgeld moeten uitgeven aan medische en psychiatrische behandeling van slachtoffers van kindermishandeling en langdurige arbeidsinvaliditeit (Nederlandse Gezondheidsraad), slachtoffers van criminaliteit, detentiekosten, etc.

² De hersenen wordt ingedeeld in een linker- en een rechterhersenelft. "De bouw van beide helften is identiek, de functie echter niet. Er is een dominante helft (links): taal, logica, nummers, volgorde, analyse en lijsten. Dit deel 'denkt' in taal en begrippen. In dit deel ligt het spraakcentrum. De dominante helft is bij (bijna) alle mensen die rechtshandig zijn en bij de meeste die linkshandig zijn de linkerhersenelft. De niet-dominante hersenelft (rechts) is het artistieke brein: emoties, ruimtelijke waarneming, totaliteit van beelden, verbeelding, kleur, dagdromen, begrip en waardering voor muziek / andere kunstuitingen (ritme) en sociaal gedrag. Dit gedeelte 'denkt' in beelden en gevoel. Beide hersenhelften werken intensief samen." Geciteerd van de site van het Bureau voor Toegepaste Sociale Gerontologie in Nijmegen; <https://www.btsn.nl/infobulletin/cva/Bouw%20en%20werking%20hersen.html>.

³ <http://www.nji.nl/Gevolgen>

Volgens Ben Rensen is het van groot belang dat de omgeving signalen van kindermishandeling leert herkennen. Door snelle signalering, geschikte hulp voor kind en/of ouder en ondersteuning van het kind en het gezin op moeilijke momenten, kan het probleem sneller worden opgelost⁴.

Bovengenoemde gevolgen kunnen worden voorkomen of beperkt.

Kindermishandeling op Curaçao: signaleren en melden

Het rapport van UNICEF over de situatie van de rechten van kinderen en adolescenten stelt vast dat op Curaçao sprake is van een basissysteem van kindbescherming, in die zin dat publieke en particuliere instellingen een dienstverlenende functie vervullen ten behoeve van het aanpakken, bestrijden en voorkomen van schending van de rechten van het kind. Geconstateerd is dat echter geen sprake is van een eenduidig en geïntegreerd multi-sectoraal kinderbeleid (UNICEF- "The situation of children and adolescents in Curaçao, 2013").

Het rapport vermeldt een toename van huiselijk geweld en een gemiddeld van 38 gevallen van seksueel kindermisbruik per jaar. Overigens blijkt dat een goede registratie van gevallen van kindermishandeling ontbreekt, waardoor men geen inzicht heeft in de omvang van de problematiek.

Volgens SKBC zijn signaleringsrichtlijnen opgesteld, alsmede richtlijnen hoe te handelen in geval van een vermoeden en opgevangen signalen van kindermishandeling. SKBC zelf heeft een "handelingsprotocol" waar gebruik van wordt gemaakt bij de hulpverlening in de zaken die bij SKBC binnenkomen.

In het onderzoek van Klein naar prevalentie van kindermishandeling op Curaçao⁵ is een meting verricht naar de ervaring van huisartsen met signalering van kindermishandeling. Tevens is gekeken hoe huisartsen omgaan met deze problematiek. Uit diepte-interviews met 16 huisartsen heeft de helft te kennen gegeven niet over de deskundigheid te beschikken om kindermishandeling te signaleren. Bij de huisartsen ontbrak de nodige kennis van wat kindermishandeling is, alsmede hoe de signalen hiervan te herkennen. Een conclusie uit deze studie is dan ook dat sprake is van ondersignalering van kindermishandeling in de huisartsenpraktijken. Volgens Klein komt deze bevinding overeen met resultaten uit internationale studies.

Een andere bevinding uit het onderzoek is dat maar weinig huisartsen op de hoogte waren van de "Meldcode Kindermishandeling" van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst (KNMG), terwijl de huisartsenvereniging op Curaçao geadviseerd heeft deze meldcode te volgen.

Huisartsen hebben aangegeven de ernst van de situatie niet altijd te kunnen bepalen. Bovendien zijn ze slecht geïnformeerd over welke de hulpverlenende instellingen zijn.

In navolging van de aanbevelingen van het Comité voor de rechten van het kind⁶ heeft de toenmalige Minister van Justitie in februari 2009 bij beschikking (no.809/MJ)⁷ besloten dat binnen de uitvoeringsorganisatie van de Voogdijraad een meldpunt wordt ingesteld onder de naam Centraal Meldpunt Kindermishandeling (CMK).

Verder is er het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK) dat onderdeel is van de Stichting Kinderbescherming Curaçao (SKBC) en tevens een meldpunt voor kindermishandeling, -misbruik en verwaarlozing. Hier komen meldingen binnen van kindermishandeling. Na onderzoek en begeleiding vindt doorverwijzing van zaken plaats naar de daarvoor aangewezen hulpverleningsinstanties. Tot de

⁴ <http://www.flakkeenieuws.nl/nieuws/vroegtijdig-signaleren-van-kindermishandeling-van-levensbelang/4819>

⁵ Klein, K.: De prevalentie van kindermishandeling onder middelbare scholieren op Curaçao en de visie van huisartsen op de signalering aldaar.

⁶ Aanbevelingen gedaan op basis van artikel 19 van het Verdrag inzake de rechten van het kind, luidende (in Nederlandse vertaling, Trb. 1990, 170): 1. De Staten die partij zijn, nemen alle passende wettelijke en bestuurlijke maatregelen en maatregelen op sociaal en opvoedkundig gebied om het kind te beschermen tegen alle vormen van lichamelijk of geestelijk geweld, letsel of misbruik, lichamelijk of geestelijk verwaarlozing of nalatige behandeling, mishandeling of exploitatie, met inbegrip van seksueel misbruik, terwijl het kind onder de hoede is van de ouder(s), wettige voogd(en) of iemand anders die de zorg voor het kind heeft.

⁷ Boek 1 van Burgerlijke Wetboek

doelgroep van het AMK behoren alle mishandelde, misbruikte en verwaarloosde kinderen en jongeren van 0 tot en met 21 jaar op Curaçao, alsmede hulpverleners en opvoeders.

Indien sprake zou zijn van één integraal en structureel orgaan in de hulpverleningscircuit op Curaçao, zou dit mogelijk kunnen leiden tot bevordering van en meer effectiviteit in de signalering en melding van kindermishandeling op Curaçao.

Casuïstiek SKBC

Tabel 1 geeft een overzicht van het aantal en soort melders per jaar gedurende 2007 tot en met 2015. Uit de tabel blijkt dat het aantal door SKBC geregistreerde zaken dat door ouders is gemeld, door de jaren heen is toegenomen. Ten opzichte van 2007 is het aantal in 2014 verviervoudigd. Er kan echter niet vanzelfsprekend worden aangenomen dat het aantal gevallen van kindermishandeling drastisch aan het stijgen is. Mede door informatie en voorlichting omtrent deze problematiek groeit waarschijnlijk het besef bij de ouders dat gesignaleerde mishandeling moet worden gemeld.

In tabel 2 is het aandeel aangegeven van door de ouders gedane meldingen.

Tabel 1 Overzicht aantal meldingen uitgesplitst naar soort melder									
<i>Aanmelders</i>	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Cliënt zelf	25	15	16	40	17	29	19	52	99
Moeder/Vader	60	85	125	130	133	173	168	245	204
Oma/Opa	35	36	42	29	32	49	47	34	27
Overige familie	15	19	30	34	23	43	40	45	30
Derden	30	21	23	25	27	39	45	22	18
Onderwijsinstanties	20	38	52	55	57	45	56	46	28
Instanties Curaçao/ Nederland	35	52	63	52	60	40	62	42	51
Anoniem	89	55	69	59	77	43	79	71	62
Totaal	309	321	420	424	426	461	516	557	519
Bron: Stichting Kinderbescherming Curaçao									

Tabel 2 Aantal meldingen door moeder/vader als percentage van het totaal aantal meldingen									
<i>Aanmelders</i>	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Moeder/Vader	60	85	125	130	133	173	168	245	204
Totaal aantal meldingen	309	321	420	424	426	461	516	557	519
Percentage meldingen door ouders	19	26	30	31	31	38	33	44	39

In tabel 3 wordt de aard van mishandeling en verwaarlozing in beeld gebracht. Emotionele mishandeling/verwaarlozing komt relatief het vaakst voor onder de melders, tussen 34 en 44 procent van het totale aantal meldingen over de periode onder beschouwing. Het aantal geregistreerde gevallen van fysieke mishandeling en verwaarlozing vertoont schommelingen. Ook kan geconstateerd worden dat na 2010 het aantal meldingen van affectieve en cognitieve verwaarlozing behoorlijk is toegenomen.

Tabel 3 Overzicht aantal meldingen uitgesplitst naar aard van de melding									
Aard meldingen	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Fysieke mishandeling/verwaarlozing	50	58	112	113	55	51	112	111	114
Emotionele mishandeling/verwaarlozing	99	119	164	188	189	194	180	190	189
Affectieve en cognitieve verwaarlozing	34	49	45	45	132	153	147	173	111
Seksuele mishandeling	23	25	29	21	24	25	53	25	12
Illegalen ⁸					.	.	.	20	6
Combinatie hulpvraag ⁹	19	30	28	25	26	38	24	38	87
Totaal	250	321	412	424	426	461	516	557	519
Bron: Stichting Kinderbescherming Curaçao									

Het aantal minderjarige cliënten is vanaf 2007 continu toegenomen. Er kunnen twee pieken geconstateerd worden in 2013 en 2014, waarvan de hoogste in 2014. (Tabel 4). Voor die betreffende jaren is het aandeel meisjes beduidend groter dan het aandeel jongens.

De verklaring voor deze toename is de actieve voorlichtingscampagne van SKBC via de scholen om bekendheid te geven aan het project Kindertelefoon. Tevens is door SKBC een groot aantal zaken vanuit de scholen afgehandeld. In 2015 was de toegang tot de scholen weer minder, vanwege de vele andere projecten die via de scholen verliepen. Voor 2016 wordt een gelijke situatie als in 2015 verwacht.

Voor de overige jaren kan niet gezegd worden dat er meer jongens dan meisjes betrokken zijn of omgekeerd. Er is eerder sprake van een schommeling.

Tabel 4. Minderjarige cliënten naar geslacht									
Geslacht	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Jongens	302	321	299	311	398	392	395	492	414
%	58	59	50	49	45	43	29	31	50
Meisjes	220	220	297	324	491	526	946	1113	417
%	42	41	50	51	55	57	71	69	50
Totaal	522	541	596	635	889	918	1341	1605	831
Bron: Stichting Kinderbescherming Curaçao									

Informatieverschaffing en advisering zijn de twee meest voorkomende vormen van directe hulp (Tabel 5). Beiden zijn van belang om bewustwording te scheppen bij cliënten en de zelfredzaamheid te bevorderen. Een groot aantal zaken wordt onderzocht en verder gemonitord. In de laatste twee jaar onder beschouwing is veel minder doorverwezen dan in de jaren daarvoor.

⁸ Het betreft cliënten met een illegale status, die sociale problemen ondervinden (bijv. het niet verkrijgen van een diploma, vanwege de illegale status)

⁹ Een combinatie van twee of meer van bovengenoemde meldingen

Tabel 5 Soort hulpaanbod door Stichting Kinderbescherming Curaçao

Hulpaanbod door SKB-C	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Informatie	212	229	212	260	286	210	240	205	141
Advies	130	139	175	111	129	153	150	125	99
Bemiddeling	60	79	60	80	90	86	101	79	33
Begeleiding	48	58	48	79	86	53	66	58	54
Doorverwijzing	148	160	148	169	188	111	126	30	38
Monitoring/In onderzoek genomen	250	321	412	424	426	461	516	557	519
Totaal	848	986	1055	1123	1205	1074	1199	1054	894

Bron: Stichting Kinderbescherming Curaçao

Tabel 6 geeft een overzicht van het profiel van de bellers, de hulpvraag en het soort gesprek voor het jaar 2016. De doelgroep van de kindertelefoon omvat jeugdigen en jongeren van 8 tot 25 jaar. Onder oudere jeugdigen wordt vaker gebeld. Het aantal bellers van 23 jaar en hoger is beduidend hoog (15%). Wederom blijkt dat aanzienlijk meer meisjes/vrouwen bellen dan jongens/mannen. In 2016 is de grootste groep bellers kinderen en jeugdigen met emotionele problemen (21%), gevolgd door jongeren die hebben gebeld over relatieproblemen (15%), voor informatie over de kinder- en jeugdtelefoon (14%), en thuissituatie eveneens 14 procent. Verreweg de meeste bellers (66%) willen een serieus gesprek.

Tabel 6 Overzicht bellers Telefòn pa Mucha i Hóben 2016

Leeftijd		Geslacht		Consult		Soort gesprek 1	
≤ 7 jaar	99	Vrouw	2414	Sexualiteit	346	1e Keer bellers	1827
8-10 jaar	252	Man	1292	Relatie	554	Vervolggesprek	550
11-12 jaar	305	Groepjes	10	Thuisituatie	518	Al eerder gebeld	874
13-14 jaar	397	Totaal	3716	Gezondheid	156	Regelmatige beller	465
15-16 jaar	458			School	293	Totaal	3716
17-18 jaar	560			Geweld	313		
19-20	599			Emotionele pr.	764	Soort gesprek 2	
21-22	499			Informatie	918	Serieus gesprek	2448
≥ 23 jaar	547			Algemene inf.	243	Twijfelachtig gesprek	1268
Totaal	3716			Totaal	3716	Totaal	3716

Bron: Stichting Kinderbescherming Curaçao: Kinder- en jeugdtelefoon

Conclusie

Uit het bovenstaande blijkt de ernst van de problematiek van kindermishandeling. Als niet bij tijd wordt ingegrepen kunnen ernstige gevolgen optreden voor het slachtoffer en zijn of haar directe omgeving, maar ook voor de maatschappij als geheel. Kindermishandeling vormt een gezondheidsprobleem, verstoort een gezonde ontwikkeling van het kind waardoor dit over kan gaan in een onderwijsprobleem, criminaliteit en met name geweldscriminaliteit. Men heeft dus te maken met een verschijnsel dat de hele samenleving aangaat.

Door in een vroeg stadium kindermishandeling te signaleren, kan men een stop zetten aan het probleem en zo doende het ergste voorkomen.

Uit het bovenstaande komt naar voren dat gebrek aan kennis en inzicht over de kindermishandelingsproblematiek, het belang van signalering van kindermishandeling niet ten goede komt. Teneinde de mate van effectiviteit in de signalering en melding van kindermishandeling op Curaçao te bevorderen is voorlichting aan en deskundigheidsbevordering voor verzorgers, personen die beroepsmatig in aanraking komen met kinderen en hulpverleners zeer noodzakelijk.

Het instellen van een integraal en structureel orgaan in het hulpverleningscircuit op Curaçao, alsmede het formaliseren van signaleringsrichtlijnen en een meldcode, zou mogelijkterwils kunnen leiden tot bevordering van signalering, melding en inzicht in de omvang en aard van kindermishandeling.

Literatuur

Klein, K.: De prevalentie van kindermishandeling onder middelbare scholieren op Curaçao en de visie van huisartsen op de signalering aldaar.

American Psychiatric Association, 2012 Psychological Abuse May Cause Changes in Brain.

Jaaroverzichten casuïstiek van de Stichting Kinderbescherming Curaçao.

Jaaroverzichten Telefòn pa Mucha i Hóben van de Stichting Kinderbescherming Curaçao.

CBS Modus Magazine jaargang 11 nummer 2.

Nederland Jeugd Instituut. Dossier kindermishandeling: Kennis over jeugd en opvoeding.

NL Wet op de Jeugdzorg, artikel 1, lid m.

UNICEF 2013. The Situation of Children and Adolescents in Curaçao: Key findings and recommendations.

Inspectie voor de Gezondheidszorg/Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 2012.

<https://www.btsg.nl/infobulletin/cva/Bouw%20en%20werking%20hersenen.html>.

[http://www.DossierKindermishandeling - Vormen, Nederlands Jeugdinstituut.mht](http://www.DossierKindermishandeling-Vormen,NederlandsJeugdinstituut.mht)

<http://www.flakkeenieuws.nl/nieuws/vroegtijdig-signaleren-van-kindermishandeling-van-levensbelang/4819>

<http://www.ggznieuws.nl/home/kindermishandeling-heeft-ernstige-gevolgen-voor-de-ontwikkeling-van-de-hersenen/>

<http://www.medicalnewstoday.com/articles/278537.php>

<http://mens-en-samenleving.infonu.nl/pedagogiek/1834-kindermishandeling-signalen.html>

<http://www.nji.nl/Gevolgen>

http://www.stadeadvies.nl/ufc/file2/stadeadvies_sites/anja/e19d76a124626e4e04699a33c1068472/pr/Signaleren_van_kinder_mishandeling_op_school.pdf

Resultaten Bedrijven Census 2014: hoe is de administratie van bedrijven op Curacao geregeld?

Dainadira Eustatius-Martis

Inleiding

Het Centraal Bureau voor Statistiek van Curaçao (CBS) heeft in de tweede helft van 2014 een bedrijventelling/bedrijven census uitgevoerd op Curaçao. De census is uitgevoerd op verzoek van het Ministerie van Economische Ontwikkeling, met als doel relevante data van alle actieve instanties (bedrijven en non-profit instellingen) te verzamelen om zo de karakteristieken, zoals geografische locatie, grootte (micro, klein, middelgroot en groot) en aantal en aandeel van bedrijven per bedrijfstak te kunnen analyseren.

Er wordt van een bedrijven census gesproken wanneer alle c.q. zo veel mogelijk bedrijven benaderd worden. Een bedrijven census wordt idealiter om de 5 jaar gehouden. Echter, de laatste census dateert van 1998, doordat er geen fondsen beschikbaar waren om het onderzoek uit te kunnen voeren. Het Ministerie van Economische Ontwikkeling heeft in 2013/2014 via USONA fondsen beschikbaar gekregen om het onderzoek te laten uitvoeren.

Aan de hand van de respons van bedrijven tijdens de Census wordt in dit artikel een antwoord gegeven op de vraag hoe de administratie van bedrijven op Curaçao geregeld is. Concreet wordt er gepresenteerd:

- *door wie de administratie van de bedrijven gedaan wordt (zelf, administratiekantoor/accountant);*
- *hoe de administratie van de bedrijven georganiseerd is (gecomputeriseerd met gebruik van software programma's, handmatig of door de kassaregistratie van de overheid);*
- *of er voor de bedrijven ieder jaar een jaarrekening (balans + winst- en verliesrekening) opgesteld wordt.*

Naast de analyse van alle bedrijven als totaal, wordt een analyse gepresenteerd over de resultaten per bedrijfstak en per grootte van de bedrijven (micro, klein, middelgroot en groot).

Methodologie

Voor de bedrijventelling is een vragenlijst opgesteld om data te verzamelen die relevant is voor het Ministerie van Economische Ontwikkeling als beleidsmaker. Het CBS heeft de vragenlijst in samenwerking met het Ministerie van Economische Ontwikkelinge opgesteld aan de hand van de vereisten van het Ministerie. De vragenlijst bestond uit 48 vragen, verdeeld over de volgende onderwerpen:

- Algemene vragen (o.a. rechtsvorm en hoofdactiviteit)
- Financiële vragen (o.a. omzet en investeringen)
- ICT-vragen (o.a. internetaansluiting en website)
- Innovatie (o.a. introductie van nieuwe goederen of diensten en R&D)
- Problemen en incentives (o.a. bekendheid met incentives van de overheid)

- Personeelsvragen (o.a. aantal werkzame personen, secundaire arbeidsvoorwaarden en vacatures)

De meeste vragen waren gesloten vragen. Voornamelijk vragen waar een aantal/bedrag ingevuld moest worden, waren open vragen.

Het voorblad van de vragenlijsten bevatte 8 vragen die, onder andere, dienden om te bepalen of een bedrijf/instelling geïnterviewd moest worden.

Het CBS heeft, in samenwerking met Ruimtelijke Orde en Planning (ROP), het eiland in telgebieden verdeeld. Elk telgebied bevatte ongeveer 40 gebouwpunten. In totaal zijn er 159 telgebieden geïdentificeerd. Elk telgebied is door één interviewer bezocht. Naast het bezoeken van de 40 gebouwpunten moesten de interviewers hun telgebied doorzoeken op eventuele andere gebouwpunten waarin zich bedrijven bevinden om zoveel mogelijk bedrijven en instellingen mee te nemen in het onderzoek.

Gedurende de veldwerkperiode (augustus tot en met december) hebben 5425 bedrijven deelgenomen aan het onderzoek. De betreffende vragenlijsten zijn gescand en de data is in een bestand verzameld. Dit bestand heeft als grondslag gediend voor de gepresenteerde analyse.

Definities

Micro bedrijven: bedrijven met minder dan 5 werkenden. Het gaat om vaste werkenden en niet om uitzendkrachten, oproepkrachten etc. De werkenden kunnen een tijdelijk contract hebben of een contract voor onbepaalde tijd.

Kleine bedrijven: bedrijven met 5 tot en met 9 vaste werkenden.

Middelgrote bedrijven: bedrijven met 10 tot en met 50 vaste werkenden.

Grote bedrijven: bedrijven met meer dan 50 vaste werkenden.

Door wie wordt de administratie van de bedrijven gedaan?

Het doel van het voeren van een administratie in een bedrijf is om een overzicht te krijgen in de financiën van het bedrijf. De administratie geeft een overzicht op de inkomsten en uitgaven. Dit overzicht is belangrijk, zowel voor de bestuurder(s) van het bedrijf als voor externe partijen. Voor de bestuurder(s) van het bedrijf is het handig om te weten hoe het bedrijf er financieel voor staat om beslissingen te kunnen nemen, zoals wel of niet investeren of de bedrijfsvoering uitbreiden. Maar ook als het minder goed gaat met het bedrijf kan de administratie zicht geven op waar dat aan ligt. Door een administratie bij te houden weet men bijvoorbeeld hoeveel winst men maakt, met welke activiteiten men de meeste omzet genereert en wat de hoogste kostenposten zijn. Bij externe partijen moet men denken aan de Belastingdienst en banken. Als ondernemer dient met inkomstenbelasting en omzetbelasting te betalen. Aan de hand van de gegevens in de administratie kan de af te dragen belasting snel bepaald worden. Ook bij een aanvraag voor een lening krijgt de bank via de administratie een overzicht van de financiën van het bedrijf om te kunnen toetsen of zij in aanmerking komt voor de lening.

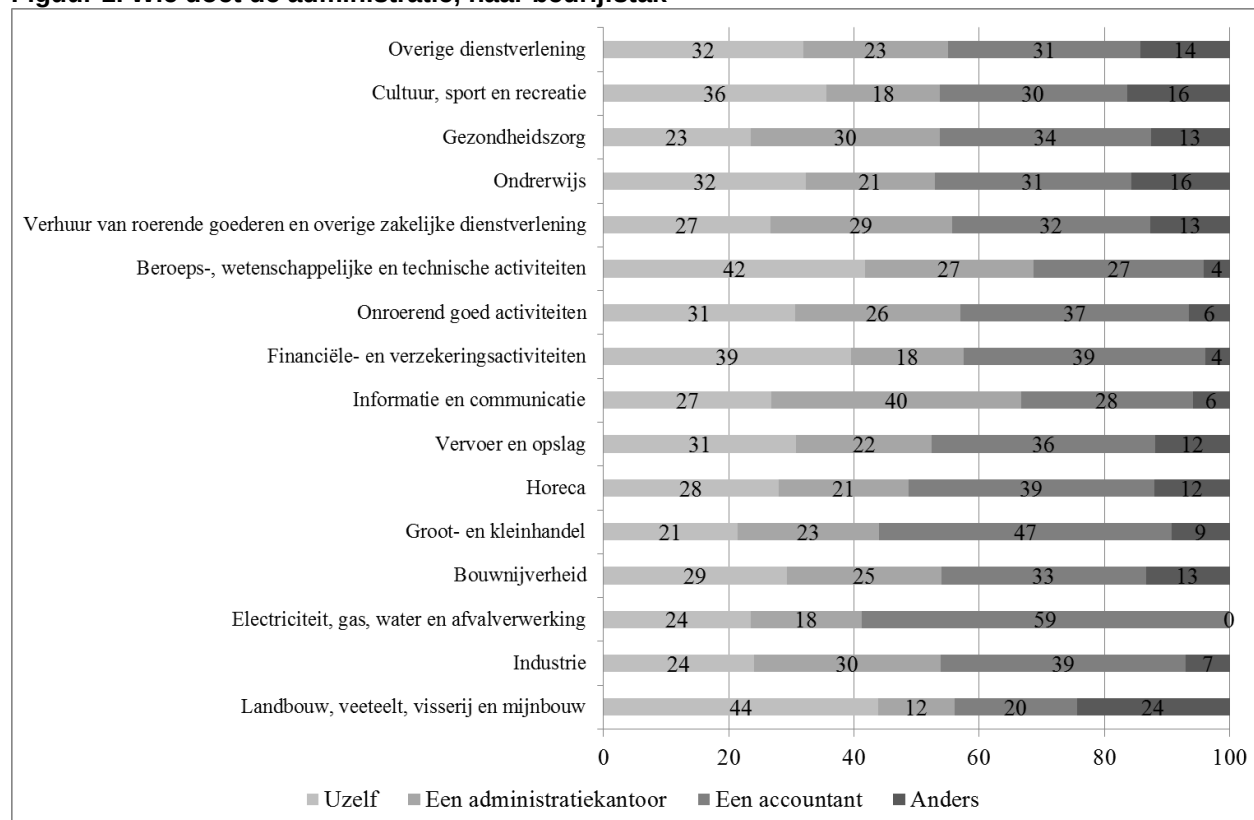
Op Curaçao is het wettelijk verplicht om een administratie bij te houden. Overigens is men verplicht de

administratie 10 jaar te bewaren¹. Met administratie wordt bedoeld alle gegevens over de onderneming die op papier of elektronisch wordt vastgelegd.

Tijdens de bedrijventelling werd, onder anderen, gevraagd door wie de administratie van de bedrijven gedaan wordt. De respondenten konden kiezen uit 'Uzelf', 'Een administratiekantoor', 'Een accountant' en 'Anders'. Een totaal van 28 procent van de bedrijven heeft aangegeven dat zij de administratie zelf doet. 24 Procent heeft aangegeven dat de administratie gedaan wordt door een administratiekantoor en 37 procent dat deze wordt gedaan door een accountant. Tien procent van de bedrijven heeft aangegeven dat de administratie anders dan in het bedrijf zelf of door een administratiekantoor of accountant wordt gedaan.

Figuur 1 toont een overzicht van de resultaten per bedrijfstak. Hieruit valt af te leiden dat bij de meeste bedrijfstakken, de administratie door een accountant wordt gedaan. Uitzonderingen hierop zijn de bedrijfstak 'Informatie en communicatie', waar bij de meeste bedrijven (40%) de administratie door een administratiekantoor wordt gedaan en de bedrijfstakken 'Landbouw, veeteelt, visserij en mijnbouw', 'Financiële en verzekeringsactiviteiten', 'Beroeps-, wetenschappelijke en technische activiteiten', 'Onderwijs', 'Cultuur, sport en recreatie' en 'Overige dienstverlening', waar de administratie voornamelijk door de bedrijven zelf wordt gedaan.

Figuur 1. Wie doet de administratie, naar bedrijfstak

N=5398

¹ Algemene landsverordening Landsbelastingen, Hoofdstuk VI, artikel 43

Tabel 1 toont een overzicht van de resultaten per grootte van de bedrijven. Uit de tabel valt af te leiden dat zowel bij microbedrijven, kleine bedrijven als middelgrote bedrijven de administratie vooral door een accountant wordt gedaan. Bij de micro bedrijven heeft 34 procent aangegeven de administratie door een accountant te laten uitvoeren. Bij de kleine bedrijven is dat 51 procent en bij de middelgrote bedrijven 47 procent. Bij grote bedrijven wordt de administratie vooral intern gedaan of door een accountant. Beide opties zijn bij 43 procent van de grote bedrijven aangegeven.

Tabel 1. Wie doet administratie, naar grootte van de bedrijven

	Micro		Klein		Middelgroot		Groot		Totaal	
	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%
Uzelf	1199	30%	110	16%	144	25%	66	43%	1519	28%
Een administratiekantoor	950	24%	201	29%	141	25%	17	11%	1309	24%
Een accountant	1339	34%	349	51%	265	47%	66	43%	2019	37%
Anders	505	13%	28	4%	18	3%	3	2%	554	10%
Totaal	3993	100%	688	100%	568	100%	152	100%	5401	100%

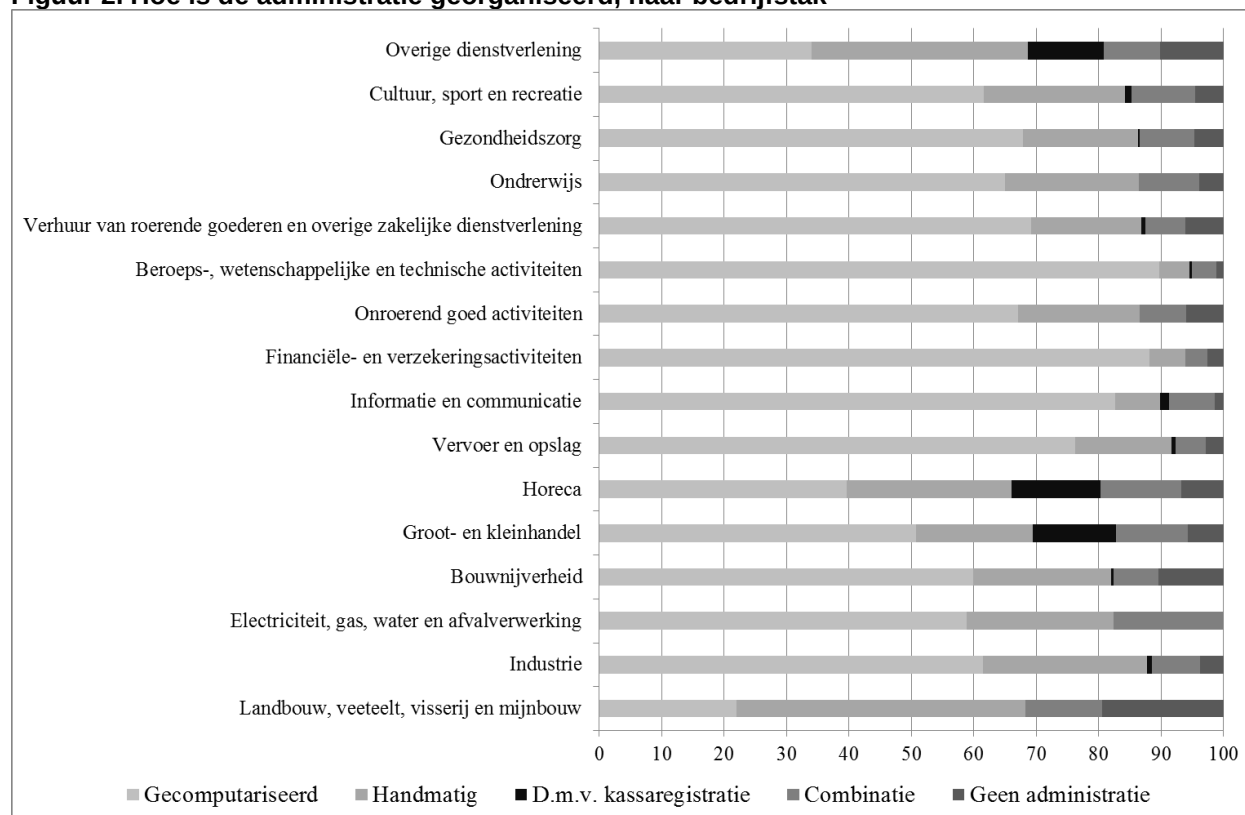
Hoe is de administratie van de bedrijven georganiseerd?

Er werd tijdens de bedrijventelling ook gevraagd hoe de administratie van de bedrijven in het algemeen georganiseerd is. De keuzemogelijkheden waren 'Gecomputeriseerd en met gebruik van software programma's', 'Handmatig in het bedrijf zelf', 'Door de officiële kassaregistratie van de overheid', 'Combinatie van het hiervoor genoemde' en 'Geen administratie'.

Bij verreweg de meeste bedrijven (58%) wordt de administratie gecomputeriseerd d.m.v. software programma's uitgevoerd. Bij 20 procent wordt de administratie handmatig in het bedrijf zelf uitgevoerd en bij 7 procent gebeurt dat via de officiële kassaregistratie van de overheid. Negen procent van de bedrijven heeft aangegeven dat ze een combinatie van de bovengenoemde methoden gebruiken om de administratie uit te voeren en zes procent heeft aangegeven geen administratie te voeren voor het bedrijf.

Wanneer gekeken wordt naar de verdeling per bedrijfstak (zie figuur 2) wordt bovengenoemde conclusie wederom getrokken, op de bedrijfstakken 'Landbouw, veeteelt, visserij en mijnbouw' en 'Overige dienstverlening' na. Bij 'Landbouw, veeteelt, visserij en mijnbouw' wordt de administratie voornamelijk handmatig gedaan (46%). Bij 'Overige dienstverlening' wordt de administratie bij 35 procent van de bedrijven handmatig uitgevoerd en bij 34 procent van de bedrijven gecomputeriseerd.

Figuur 2. Hoe is de administratie georganiseerd, naar bedrijfstak

N=5403

Tabel 2 toont de verdeling naar bedrijfsgrootte. Zowel bij de microbedrijven, de kleine bedrijven, de middelgrote bedrijven als de grote bedrijven is de administratie bij verreweg de meeste bedrijven gecomputeriseerd. Wat verder opvalt is dat bij de microbedrijven bij een substantieel aantal bedrijven (25%) de administratie handmatig wordt uitgevoerd.

Tabel 2. Hoe is de administratie georganiseerd, naar grootte van de bedrijven

	Micro		Klein		Middelgroot		Groot		Totaal	
	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%
Gecomputeriseerd	2003	50%	525	76%	490	86%	140	92%	3158	58%
Handmatig	1017	25%	41	6%	14	2%	3	2%	1075	20%
D.m.v. kassaregistratie	322	8%	37	5%	12	2%	1	1%	372	7%
Combinatie	362	9%	78	11%	50	9%	8	5%	498	9%
Geen administratie	295	7%	7	1%	1	0%	0	0%	303	6%
Totaal	3999	100%	688	100%	567	100%	152	100%	5406	100%

Door wie wordt de administratie van de bedrijven gedaan en hoe?

Een vergelijking tussen de resultaten van de vraag 'Door wie wordt de administratie van het bedrijf gedaan' en de vraag 'Hoe is de administratie van het bedrijf georganiseerd' (tabel 3) laat zien dat de meeste bedrijven dit door een accountant laten doen die gebruik maakt van software programma's (24%). Ook laten veel bedrijven de administratie doen door een administratiekantoor die gebruik maakt van software programma's. Daarnaast doet 15 procent van de bedrijven zelf de administratie en maakt daarbij gebruik van software programma's. Tien procent van de bedrijven doet de administratie zelf en doet dit handmatig.

Tabel 3. Door wie wordt de administratie gedaan en hoe

	Uzelf		Een administratie-kantoor		Een accountant		Anders		Totaal	
	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%
Gecomputeriseerd	790	15%	892	17%	1311	24%	164	3%	3157	58%
Handmatig	515	10%	168	3%	234	4%	157	3%	1074	20%
D.m.v. kassaregistratie	45	1%	83	2%	222	4%	22	0%	372	7%
Combinatie	83	2%	155	3%	225	4%	34	1%	497	9%
Geen administratie	86	2%	11	0%	23	0%	177	3%	297	6%
Totaal	1519	28%	1309	24%	2015	37%	554	10%	5397	100%

Wordt er voor de bedrijven ieder jaar een jaarrekening (balans & winst- en verliesrekening) opgesteld?

Een jaarrekening is een overzicht van de financiële situatie van een bedrijf en bestaat uit een balans, een winst- en verliesrekening en een toelichting op deze beiden. De balans geeft een overzicht van de bezittingen en schulden van het bedrijf op een bepaald tijdstip (meestal per 31 december). De winst- en verliesrekening, daarentegen, geeft een overzicht van de opbrengsten en kosten en daarmee de winst of verlies van het bedrijf over een bepaalde periode (meestal een kalenderjaar). De jaarrekening sluit aan op de administratie van het bedrijf.

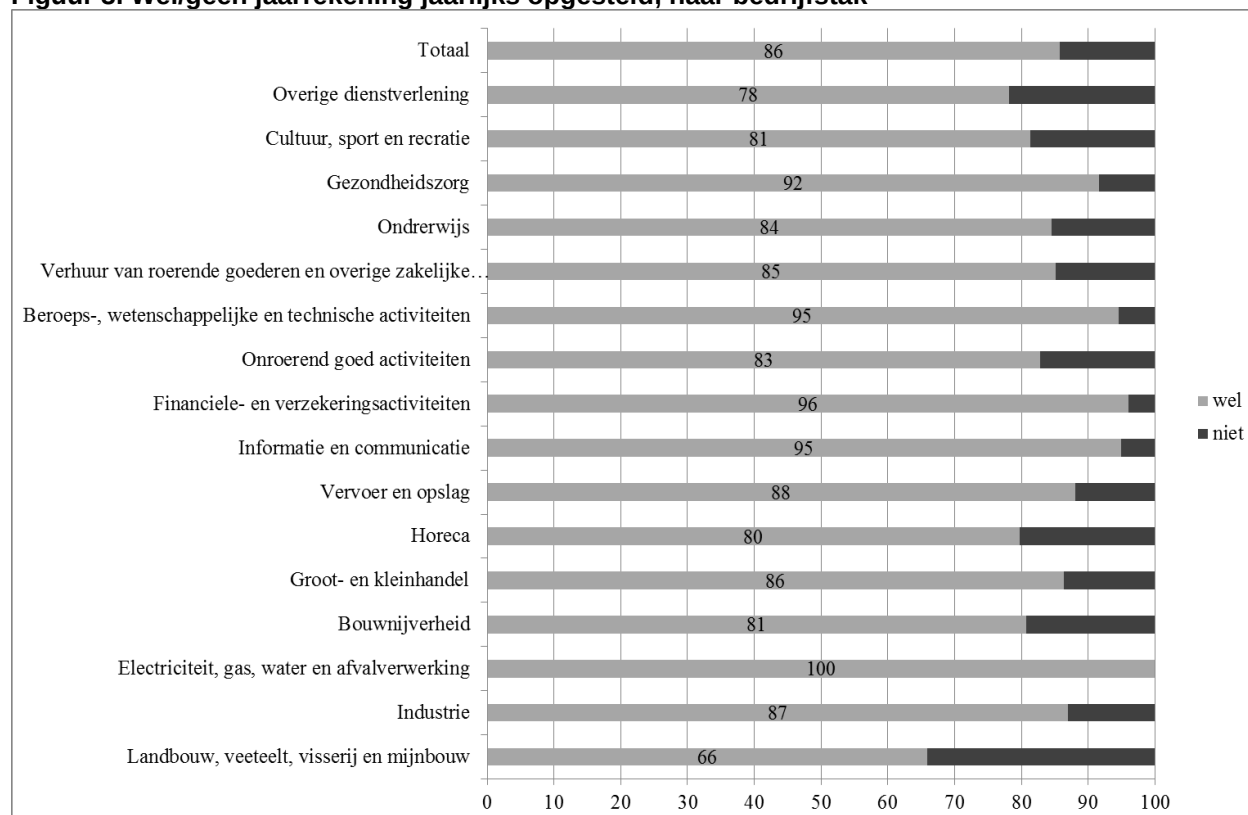
De wet op Curaçao schrijft voor dat de jaarrekening een zodanig inzicht moet geven dat een verantwoord oordeel kan worden gevormd omtrent het vermogen en het resultaat van een Naamloze Vennootschap (NV) of Besloten Vennootschap (BV). Het bestuur van de NV of BV is verplicht om jaarlijks een jaarrekening op te maken². Tevens geldt voor de grote NV ook de verplichting om een externe deskundige (accountant) in te schakelen om de jaarrekening te onderzoeken.

Tijdens de bedrijventelling werd gevraagd of voor het bedrijf jaarlijks een jaarrekening wordt opgesteld. De respondent kon uit 'ja' of 'nee' kiezen. Voor het merendeel van de bedrijven (86%) wordt jaarlijks een jaarrekening opgesteld.

Wanneer gekeken wordt naar de verdeling per bedrijfstak (figuur 3) wordt dezelfde conclusie getrokken: bij alle bedrijfstakken wordt voor het merendeel van de bedrijven jaarlijks een jaarrekening opgesteld. Opmerkelijk is dat bij de bedrijfstak 'Landbouw, veeteelt, visserij en mijnbouw' bij een derde deel van de bedrijven niet jaarlijks een jaarrekening wordt opgesteld. Opgemerkt dient te worden dat deze bedrijfstak één van de kleinste bedrijfstakken is, bestaande uit minder dan 50 bedrijven.

² Landsverordening personenvennootschap, artikel 814: lid 1 en lid 3

Figuur 3. Wel/geen jaarrekening jaarlijks opgesteld, naar bedrijfstak

N=5383

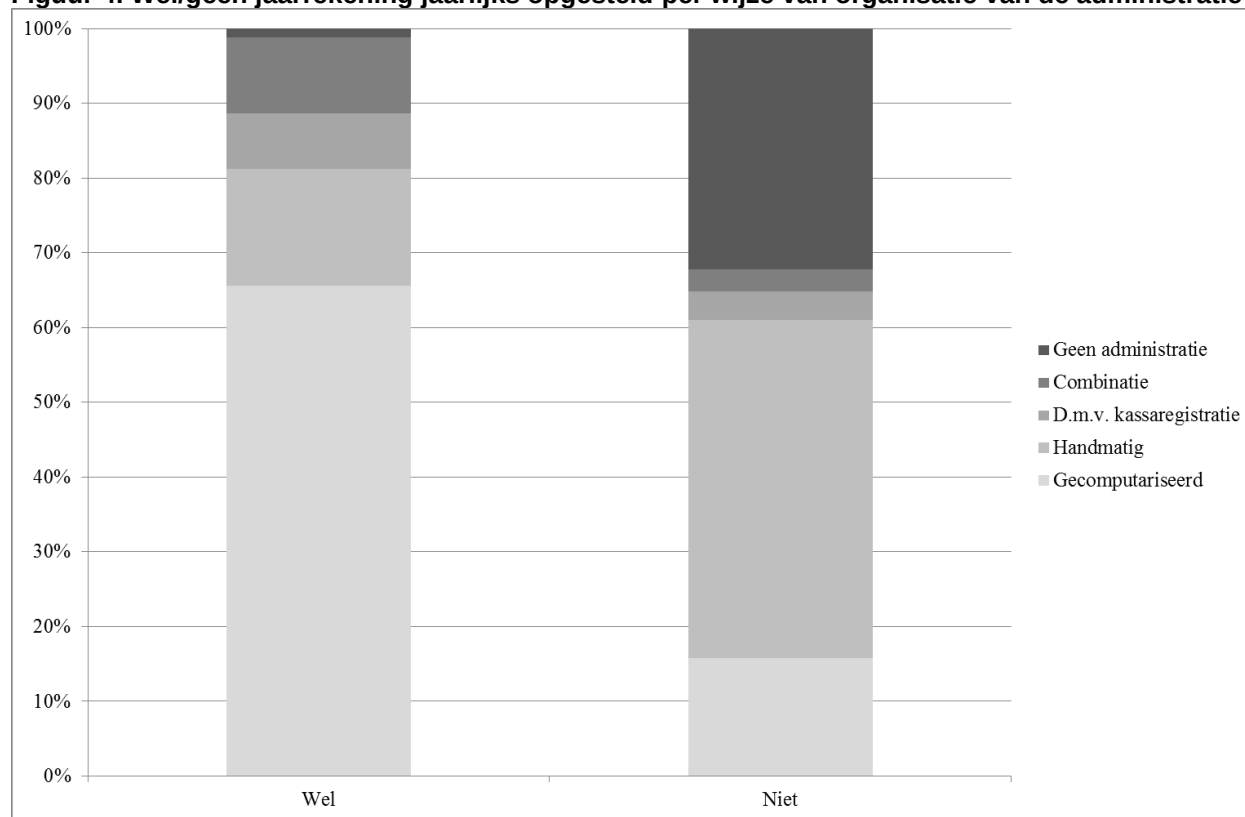
Tabel 4 toont een overzicht van de bedrijven waarvoor wel/niet jaarlijks een jaarrekening wordt opgesteld verdeeld naar grootte van de bedrijven. Hoewel voor de meeste micro bedrijven jaarlijks een jaarrekening wordt opgesteld (81%), wordt er voor een substantieel aantal (19%) niet jaarlijks een jaarrekening opgesteld.

Tabel 4. Wel/geen jaarrekening jaarlijks opgesteld, naar grootte van de bedrijven

	Micro		Klein		Middelgroot		Groot		Totaal	
	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%
Wel	3234	81%	674	98%	560	99%	151	99%	4619	86%
Niet	747	19%	11	2%	8	1%	1	1%	767	14%
Totaal	3981	100%	685	100%	568	100%	152	100%	5386	100%

Zoals in figuur 4 te zien is, zijn de meeste bedrijven waarvoor niet jaarlijks een jaarrekening wordt opgesteld bedrijven waar de administratie handmatig wordt uitgevoerd (45%) en bedrijven waarvoor helemaal geen administratie wordt uitgevoerd (32%).

Figuur 4. Wel/geen jaarrekening jaarlijks opgesteld per wijze van organisatie van de administratie

N=5381

De bedrijven waarvoor niet jaarlijks een jaarrekening wordt opgesteld zijn voornamelijk micro bedrijven waar de administratie handmatig wordt uitgevoerd of waar helemaal geen administratie wordt uitgevoerd. Deze conclusie volgt uit tabel 4 waar te zien is dat voornamelijk voor micro bedrijven niet jaarlijks een jaarrekening wordt uitgevoerd en tabel 2 wat aangeeft dat voornamelijk bij micro bedrijven de administratie handmatig of helemaal niet wordt uitgevoerd.

Conclusie

In dit artikel is, op basis van de resultaten van de bedrijven census, gepresenteerd hoe de administratie van bedrijven op Curaçao geregeld is. Een totaal van 5425 bedrijven heeft deelgenomen aan het onderzoek.

De meeste bedrijven (37%) laten een accountant de administratie doen. Bij 28 procent wordt de administratie intern uitgevoerd en bij 24 procent wordt de administratie bij een administratiekantoor uitbesteed.

Bij de meeste bedrijven (58%) wordt de administratie gecomputeriseerd en met gebruik van software programma's uitgevoerd en bij 20 procent wordt de administratie handmatig in het bedrijf zelf uitgevoerd. Bij de middelgrote en grote bedrijven wordt de administratie voornamelijk gecomputeriseerd uitgevoerd: bij 86 procent van de middelgrote bedrijven en 92 procent van de grote bedrijven is dit het geval. Bij de micro bedrijven wordt bij 50 procent van de bedrijven de administratie gecomputeriseerd uitgevoerd en bij 25 procent geschiedt dat handmatig.

Een combinatie van het bovengenoemde laat zien dat 24 procent van de bedrijven de administratie door een accountant die gebruik maakt van software programma's laat uitvoeren. Bij 17 procent van de bedrijven wordt de administratie uitgevoerd door een administratiekantoor die gebruik maakt van software programma's. 15 Procent van de bedrijven doet zelf de administratie en maakt daarbij gebruik van software programma's en tien procent van de bedrijven doet de administratie zelf en doet dit handmatig.

Voor 86 procent van de bedrijven wordt jaarlijks een jaarrekening opgesteld. Bij 14 procent is dat dus niet het geval. Het gaat hierbij voornamelijk om micro bedrijven waar de administratie handmatig wordt uitgevoerd of waar helemaal geen administratie wordt bijgehouden.

Zes procent van de bedrijven heeft aangegeven geen administratie te voeren, ondanks dat het op Curaçao wettelijk verplicht is enige vorm van administratie bij te houden.

Een internationale analyse van het saldo van de lopende rekening van de betalingsbalans, 2014-2015

Lorette Ford

Inleiding

De betalingsbalans is een overzicht van de waarde van alle transacties die in een bepaalde periode (meestal een jaar) hebben plaatsgevonden tussen ingezetenen van een land en niet-ingezetenen van andere landen. Volgens de huidige geldende internationale regels die door het Internationaal Monetair Fonds (IMF) zijn vastgesteld, is de lopende rekening één van de componenten waaruit de betalingsbalans is opgebouwd en waarmee de buitenlandse handel van een land wordt weergegeven. Een andere belangrijke component van de betalingsbalans is de kapitaal- en financiële rekening¹, die buiten de analyse van dit artikel valt.

De lopende rekening van de betalingsbalans wordt gevormd door de volgende deelrekeningen (balansen):

- *De handelsbalans², die bestaat uit een goederen- en dienstenrekening,*
- *de inkomensrekening en*
- *de inkomensoverdrachtenrekening*

Het saldo van de lopende rekening is het saldo van de handelsbalans (goederen- en dienstenrekening), vermeerderd met het saldo van de inkomens- en inkomensoverdrachtenrekening.

Dit artikel beschrijft de ontwikkeling van de lopende rekening van de betalingsbalans in de periode 2014-2015. Dit wordt gedaan voor twee categorieën van landen, te weten:

1. *De ontwikkelde landen, bestaande uit de Verenigde Staten van Amerika, de Europese Unie³, Japan, Verenigd Koninkrijk, Canada en Overige ontwikkelde landen⁴.*
2. *Opkomende markten en ontwikkelingslanden: deze groep bestaat uit Sub-Sahara Afrika, Centraal en Oost Europa, Gemenebest van Onafhankelijke Staten, Opkomende- en ontwikkelingslanden in Azië, "Midden-Oosten en Noord Afrika, en Latijns Amerika en het Caribische Gebied.*

¹ Op deze rekeningen worden transacties geregistreerd die o.a. te maken hebben met vermogensoverdrachten, buitenlandse investeringen, beleggingen en kredietverlening

² Oorspronkelijk werd voor het opstellen van de handelsbalans alleen gekeken naar de geldwaarde van de export en import van goederen maar sedert de dienstensector een groter rol speelt in de transacties van een land met de rest van de wereld, wordt de export en import van diensten toegevoegd bij de opstelling van de handelsbalans.

³ Oostenrijk, Griekenland, Nederland, België, Ierland, Portugal, Cyprus, Italië, Estland, Letland, Slovenië, Finland, Litouwen, Spanje, Frankrijk, Luxemburg, Duitsland, Malta

⁴ Australië, Singapore, Tsjechische Republiek, Zweden, Denemarken, Zwitserland, Noorwegen, Puerto Rico, Israël, San Marino, Taiwan, IJsland, Nieuw Zeeland

Van de categorie opkomende markten en ontwikkelingslanden wordt Latijns Amerika en het Caribische Gebied dieper belicht, alsook Curaçao. Tenslotte wordt Curaçao vergeleken met enkele delen van Latijns Amerika en het Caribische Gebied.

Voor zowel de ontwikkelde als de opkomende- en ontwikkelingslanden en LAC zijn de bedragen in de tekst in miljarden US dollar uitgedrukt en voor Curaçao zijn de bedragen in miljoenen ANG uitgedrukt. In de tabellen zijn de bedragen uitgedrukt in respectievelijk mld US\$ (tabellen 1,2 en 3) en mln ANG (tabel 4).

Optellingen en aftrekkingen kunnen afwijken vanwege afrondingsverschillen.

Definities

Goederenrekening of goederenbalans: hier vindt de registratie plaats van alle transacties die te maken hebben met de betalingen (import of invoer) en ontvangsten (export of uitvoer) van (stoffelijke) goederen.

Dienstenrekening of dienstenbalans: Hier vindt de registratie plaats van de transacties die te maken hebben met de betalingen (import) en ontvangsten (export) van diensten (onstoffelijke goederen).

Handelsbalans: is de export minus de import van goederen en diensten

Inkomensrekening: de rekening waarop de aan het buitenland betaalde inkomens en van het buitenland ontvangen inkomens worden geregistreerd. Voorbeelden hiervan zijn rente en dividend.

Inkomensoverdrachtenrekening: hier vindt registratie plaats van betalingen aan het buitenland of ontvangsten uit het buitenland van gelden waarbij een productieve tegenprestatie ontbreekt zoals ontwikkelingshulp of overmakingen aan familieleden.

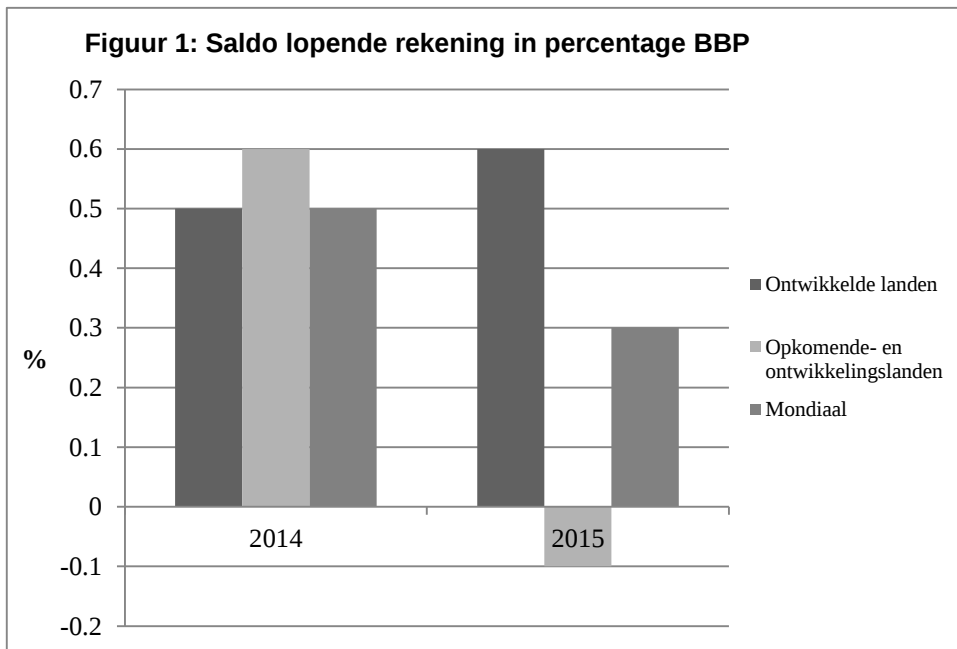
Analyse lopende rekening

Figuur 1 toont het saldo van de lopende rekening, uitgedrukt in percentage van het Bruto Binnenlands Product (BBP), voor zowel de ontwikkelde landen, de opkomende en ontwikkelingslanden alsook dat op wereldniveau.

In 2014 ligt het saldo van de lopende rekening in de ontwikkelde landen op hetzelfde niveau als het saldo op wereldniveau (0,5%), terwijl het 0,1 procentpunt lager ligt dan op het niveau van de opkomende en ontwikkelingslanden (0,6%).

In 2015 stijgt het saldo van de lopende rekening in de ontwikkelde landen met 0,1 procentpunt naar 0,6 procent en zit nu met een verschil van 0,3 procentpunten boven dat van het wereldniveau van 0,3 procent.

Het saldo op de lopende rekening van de opkomende markten en ontwikkelingslanden ligt in 2014 iets boven het saldo op wereldniveau. In 2015 is in deze categorie van landen een negatief percentage (-0,1) gemeten dat zowel onder het niveau van de ontwikkelde landen als onder het wereldniveau ligt.

Ontwikkelde landen

Zoals reeds is aangegeven vertoont de lopende rekening van de ontwikkelde landen in beide jaren een positief saldo. In 2014 is er een overschot van 225 miljard geregistreerd. Dit saldo is in 2015 met ongeveer 62 miljard US\$ toegenomen tot 287 miljard US\$.

Het is voornamelijk de handelsbalans die voor deze toename heeft gezorgd. Met een stijging van 108 miljard is het surplus van 233 miljard in 2014 toegenomen tot een bedrag van 342. Bij analyse van de handelsbalans valt op dat het tekort op de goederen balans in 2015 met iets minder dan de helft (46 %) is afgenomen. De dienstenbalans vertoont in beide jaren een surplus; dit overschot is in 2015 echter met 10 procent afgenomen.

Op de inkomensrekening is in 2014 een surplus van 425 miljard US\$ geregistreerd. Dit overschot is in 2015 met 20 procent afgenomen tot een bedrag van 339 miljard US\$.

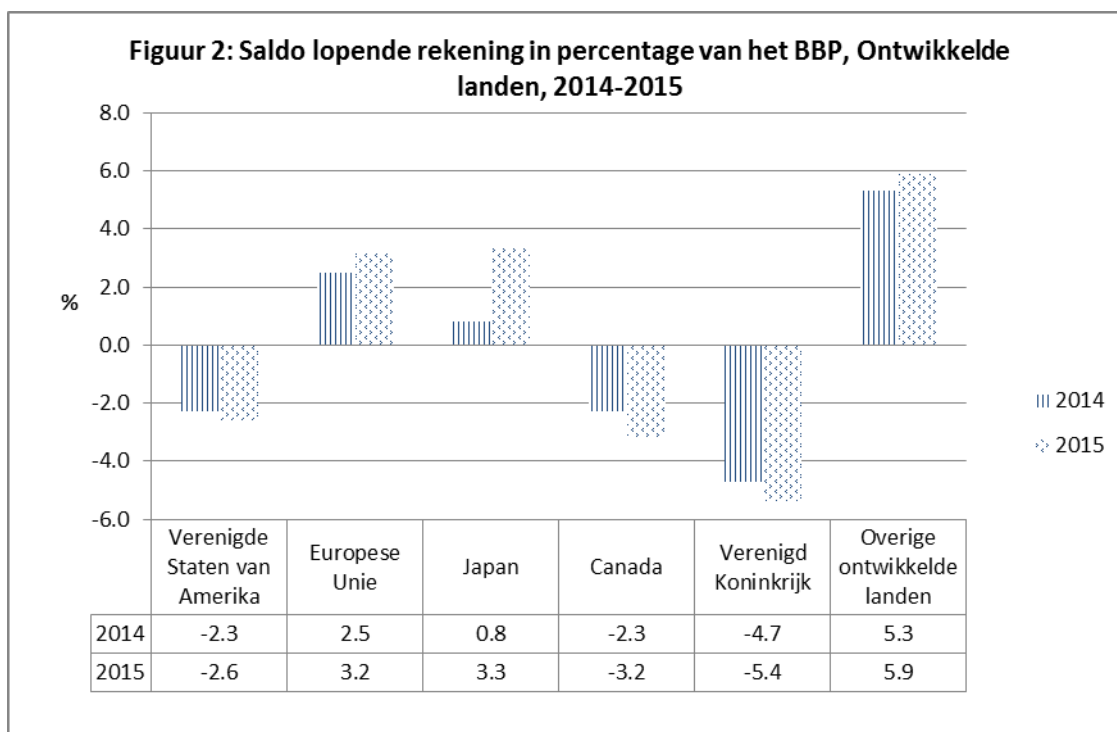
Het tekort op de inkomensoverdrachtenrekening is met 9 procent afgenomen, van 433 miljard US\$ in 2014 tot 394 miljard US\$ in 2015(tabel 1).

Tabel 1: Saldo lopende rekening (mld US\$) ontwikkelde landen

	2014	2015	Mutatie absoluut	% mutatie
Export van goederen	10942,1	9738,7	-1203,4	-11,0
Import van goederen	11289,9 -	9918,5-	-1371,4	-12,1
Goederen balans	-347,8	-179,8	168,0	-48,3
Diensten balans	581,1+	521,4+	-59,7	-10,3
Handelsbalans (uitvoersaldo)	233,3	341,6	108,3	46,4
Saldo ontvangen inkomens	425,1+	339,1+	-86,0	-20,2
Saldo ontvangen inkomensoverdrachten	-433,1+	-393,6+	39,5	-9,1
<i>Saldo lopende rekening</i>	225,3	287,1	61,8	27,4

De landen en of groepen van landen die verantwoordelijk zijn voor het positief saldo van de lopende rekening in de ontwikkelde landen (in beide jaren) zijn de Europese Unie, Japan en de Overige ontwikkelde landen.

Hier tegenover staan de landen en of groepen van landen met een negatief saldo (in beide jaren), namelijk de Verenigde Staten van Amerika, Canada en het Verenigd Koninkrijk (figuur 2).

Opkomende markten en ontwikkelingslanden

Op de goederenbalans van de opkomende markten en ontwikkelingslanden is in 2014 een waarde van 844 miljard US\$ geregistreerd. Dit positief saldo is in 2015 met 38 procent verminderd tot een waarde van 520 US\$ miljard. Uit

analyse van deze rekening is op te maken dat de export met 16 procent is afgenomen. Hoewel ook de import is afgenomen (13 %) heeft het niet geleid tot een toename op de goederenbalans.

De dienstenbalans vertoont in beide jaren een tekort, dat in 2015 is afgenomen met 75 miljard gulden (17%). Als gevolg van de ontwikkelingen op zowel de goederen- als de dienstenbalans, is het positief saldo op de handelsbalans met maar liefst 61 procent afgenomen.

De inkomensrekening vertoont in 2014 een tekort van 439 miljard US\$. Dit tekort is in 2015 met 8 procent afgenomen tot een waarde van 404 miljard US\$.

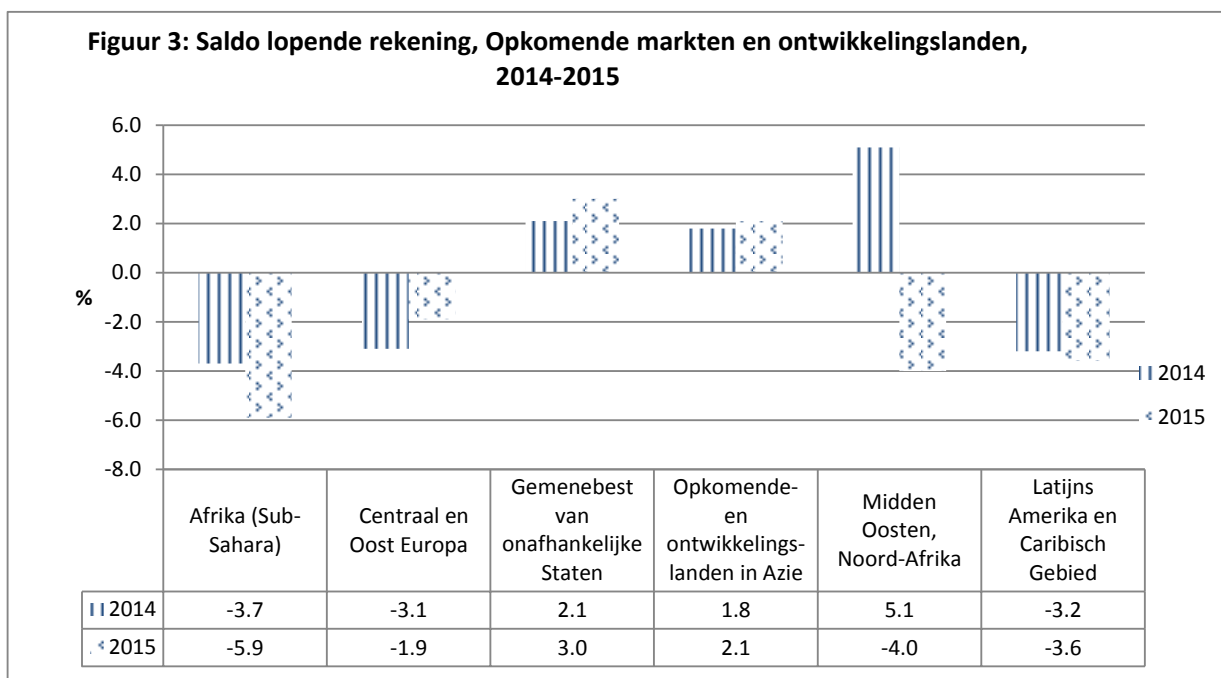
In tegenstelling tot de inkomensrekening, vertoont de inkomensoverdrachtenrekening in beide jaren een overschot. In 2015 is dit overschot echter afgenomen met 7 procent, van 234 naar 218 miljard US\$.

Als gevolg van de ontwikkelingen op de deelbalansen is het saldo van de lopende rekening met 229 miljard afgenomen, van bijna 200 miljard US\$ in 2014 tot een negatief bedrag van 29 miljard US\$. Landen of groepen van landen in deze categorie die in 2014 hebben bijgedragen tot het positief saldo op de lopende rekening zijn het Midden Oosten en Noord-Afrika, Gemenebest van Onafhankelijke Staten, en Opkomend Azië (figuur 3).

Tabel 2: Saldo lopende rekening (mld US\$) opkomende markten en ontwikkelingslanden

	2014	2015	Mutatie absoluut	% mutatie
Export van goederen	7603,1	6417,4	-1185,7	-15,6
Import van goederen	<u>6759,3</u> -	<u>5897,2</u> -	-862,1	-12,8
Goederen balans	843,8	520,2	-323,6	-38,4
Diensten balans	<u>-438,6</u> +	<u>-363,2</u> +	75,4	-17,2
Handelsbalans (uitvoersaldo)	405,2	157,0	-248,2	-61,3
Saldo ontvangen inkomens	-439,0+	-403,8+	35,2	-8,0
Saldo inkomensoverdrachten	<u>233,5</u> +	<u>217,7</u> +	-15,8	-6,8
<i>Saldo lopende rekening</i>	<i>199,7</i>	<i>-29,1</i>	<i>-228,8</i>	<i>-114,6</i>

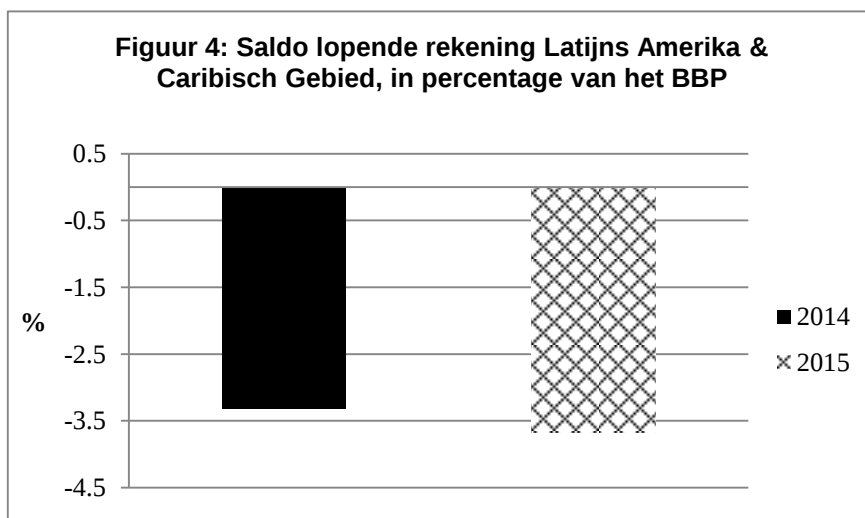
Voor het negatief saldo in 2015 zijn verantwoordelijk Sub-Sahara Afrika, Centraal en Oost Europa, Midden Oosten en Noord- Afrika en Latijns Amerika en Caribisch Gebied (figuur 3).

Latijns Amerika en Caribisch Gebied

De lopende rekening van Latijns Amerika en het Caribische Gebied verslechtert nog meer in 2015. Het saldo gaat van -3,3 procent van het BBP in 2014 naar -3,6 procent van het BBP in 2015 (figuur 4).

Uit figuur 3 valt af te lezen welke positie Latijns Amerika & Caribisch gebied inneemt ten opzichte van andere landen/groepen van landen in dezelfde categorie opkomende markten en ontwikkelingslanden.

Een verdere analyse van de lopende rekening wijst uit dat de handelsbalans (saldo van goederen en diensten) met 13 procent is achteruitgegaan. Deze achteruitgang werd voornamelijk veroorzaakt door een afname op de goederenbalans. Hoewel de positie op de dienstenbalans in 2015 is verbeterd, vertoont het nog steeds een tekort.

Verdere analyse van de goederen-en dienstenbalans wijst uit dat op de goederenbalans in 2014 een negatieve waarde van 21 miljard US\$ is geregistreerd, tegenover een negatieve waarde van 56 miljard US\$ in 2015. Hoewel de

importen van goederen met liefst 12 procent zijn gedaald, hebben ze niet geresulteerd in een verbetering op de goederenbalans, omdat de exporten sterker zijn gedaald (15%) dan de importen (13%) (tabel 3).

Het tekort op de dienstenbalans is in 2015 met 30 procent teruggedrongen. Dit is het gevolg van een daling in de importen van diensten met 12 procent, van 227 miljard US\$ tot 199 US\$ in 2015. De export van diensten is met bijna 4 procent gedaald, van 152 naar 146 miljard US\$.

De positie op de inkomensrekening is in 2015 met 13 procent verbeterd ten opzichte van het jaar daarvoor. In beide jaren is het saldo echter negatief. Ook het positief saldo op de inkomensoverdrachtenrekening is iets toegenomen (3%) ten opzichte van 2014.

Tabel 3. Saldo lopende rekening Latijns America & Caribisch Gebied, 2014-2015, (in mld US\$)				
	2014	2015	mutatie absoluut	% mutatie
Export van goederen	1064,5	901,4	-163,1	-15,3
Import van goederen	1085,9	957,7	-128,2	-11,8
1. Goederenbalans	-21,4	-56,3	-34,9	162,8
Export van diensten	151,8	146,3	-5,5	-3,6
Import van diensten	226,9	199,1	-27,8	-12,3
2. Dienstenbalans	-75,1	-52,8	22,3	-29,7
3. Handelsbalans (=1+2)	-96,5	-109,1	-12,6	13,0
4. Saldo ontvangen inkomen	-156,5	-135,6	20,9	-13,4
5. Saldo inkomensoverdrachten	65,8	86,0	2,2	3,3
6 Saldo lopende rekening (=3+4+5)	-187,2	-176,7	10,5	-5,6

Als gevolg van de ontwikkelingen op de handelsbalans, de inkomens- en inkomensoverdrachtenrekening is het tekort op de lopende rekening in de opkomende markten en ontwikkelingslanden in 2015 teruggedrongen met 6 procent.

Curaçao

In Curaçao vertonen alle deelrekeningen van de lopende rekening op de betalingsbalans een tekort. Het terugdringen van de tekorten op de inkomens- en inkomensoverdrachtenrekening met respectievelijk 68 procent en 35 procent, was toch niet genoeg om het tekort op de lopende rekening van de betalingsbalans te doen afnemen. Dit als gevolg van het feit dat het tekort op de handelsbalans (saldo van goederen en dienstenrekening) in 2015 sterker is toegenomen ten opzichte van 2014.

Het tekort op de handelsbalans is voornamelijk veroorzaakt door een verslechtering van de dienstenbalans met 28 procent. De exporten van diensten zijn met 12 procent afgenomen, tegenover een stijging van 3 procent in de import van diensten.

De goederenbalans vertoont in beide jaren een tekort, dat in 2015 iets is afgenomen (4 %), van 2004 miljoen ANG in 2014 tot 1918 miljoen ANG in 2015. Hoewel de importen van goederen zijn afgenomen (16 %) hebben ze niet geleid tot een flinke verbetering van de goederenbalans omdat de exporten ruim tweemaal zo sterk zijn gedaald als de importen (tabel 4).

Tabel 4. Saldo lopende rekening Curaçao 2014-2015, (in mln NAf)				
	2014	2015	mutatie absoluut	% mutatie
Export van goederen	1251,7	834,5	-417,2	-33,3
Import van goederen	3255,5	2751,6	-503,9	-15,5
1. Goederenbalans	-2003,8	-1917,1	86,6	-4,3
Export van diensten	3065,0	2691,0	-374,1	-12,2
Import van diensten	1568,7	1614,6	45,9	2,9
2. Dienstenbalans	1496,4	1076,4	-420,0	-28,1
3. Handelsbalans (=1+2)	-507,4	-840,7	-333,3	65,7
4. Saldo ontvangen inkomen	-77,3	-25,1	52,3	-67,6
5. Saldo inkomensoverdrachten	-86,3	-56,4	29,9	-34,6
6 Saldo lopende rekening (=3+4+5)	-671,0	-922,3	-251,2	37,4

De ontwikkelingen op de deelrekeningen hebben gemaakt dat de lopende rekening in 2015 met 37 procent is verslechterd ten opzichte van 2014. Het tekort van 671 miljoen werd groter tot een bedrag van 922 miljoen ANG.

Het saldo van de lopende rekening in percentage van het BBP uitgedrukt bedroeg in 2014 -12 procent en in 2015 -16 procent. Deze percentages zitten ver onder het gemiddelde van Latijns Amerika & Caribisch Gebied (figuur 4).

Tabel 5 laat zien dat het saldo van de lopende rekening van Curaçao in 2014 ongeveer op het niveau van Dominica, Guyana en St. Kitts & Nevis, en in 2015 ongeveer op het niveau van Bahamas, Grenada en Suriname ligt.

Tabel 5: Saldo lopende rekening in percentage van het BBP, Latijns America & het Caribisch Gebied, 2014-2015

	2014 (%)	2015 (%)
Antigua and Barbuda	-14,8	-10,2
Barbados	-9,9	-7,2
Belize	-7,4	-9,8
Bolivia	0,2	-5,8
Brazilië	-4,3	-3,3
Chili	-1,3	-2,0
Colombia	-5,1	-6,4
Costa Rica	-4,7	-4,0
<i>Curaçao</i>	-11,9	-16,3
Dominicaanse Republiek	-3,3	-1,9
Dominica	-11,1	-9,3
Ecuador	-0,6	-2,2
El Salvador	-5,2	-3,6
Grenada	-16,5	-15,9
Guatemala	-2,1	-0,3
Guyana	-10,7	-5,7
Haïti	-6,3	-2,5
Honduras	-7,4	-6,3
Jamaica	-7,7	-3,4
Mexico	-2,0	-2,9
Nicaragua	-7,7	-8,2
Panama	-9,8	-6,5
Paraguay	-0,4	-1,7
Peru	-4,0	-4,4
St. Kitts & Nevis	-12,1	-12,3
St. Lucia	-6,8	-3,7
St. Vincent & the Grenadines	-29,6	-26,2
Suriname	-8,0	-15,7
Bahamas	-22,0	-16,0
Trinidad and Tobago	4,6	-5,4
Uruguay	-4,5	-3,5
Venezuela	1,7	-7,8

Conclusie

Hoewel een overschot op de handelsbalans over het algemeen bijdraagt aan een overschot op de lopende rekening van de betalingsbalans en omgekeerd, is dat niet altijd het geval. Immers ook de ontwikkelingen op de inkomensrekening- en inkomensoverdrachtenrekening zijn van invloed op de ontwikkelingen van de lopende rekening.

In de ontwikkelde landen heeft het overschot op zowel de handelsbalans als de inkomensbalans gezorgd voor een overschot op de lopende rekening. Dit geldt voor zowel 2014 als 2015.

In de opkomende markten en ontwikkelingslanden echter heeft alleen in 2014 een overschot op de handelsbalans en inkomensoverdrachtenrekening geleid tot een overschot op de lopende rekening. Ondanks dat het tekort op de

inkomensrekening in 2015 is afgenomen heeft dit niet geleid tot toename in het saldo van de lopende rekening omdat voornamelijk het overschot op de handelsbalans fors is afgenomen (61 %).

In Latijns-Amerika en het Caribisch Gebied vertonen zowel de handelsbalans als de inkomensrekening een tekort in beide jaren. Op de handelsbalans is dit tekort in 2015 toegenomen en op de inkomensrekening is het afgenomen. Het overschot op de inkomensoverdrachten rekening was veel kleiner dan de totale tekorten op de handels- en inkomensrekening, met als gevolg een tekort op de lopende rekening.

De lopende rekening van de betalingsbalans in Curaçao vertoont in beide jaren een tekort, voornamelijk veroorzaakt door een tekort op de handelsbalans. Dit heeft wellicht te maken met het feit dat Curaçao een import land is. De import van goederen zijn hier groter dan de export van goederen. Dat Curaçao meer diensten exporteert dan importeert heeft weliswaar een positief invloed gehad, doordat het surplus op de dienstenbalans deels het tekort op de handelsbalans compenseert, maar dit was niet voldoende voor een positief saldo op de lopende rekening. De tekorten op de inkomens- en inkomensoverdrachtenrekening hebben verder bijgedragen aan het negatief saldo op de lopende rekening in 2014 en 2015. Opvallend is tenslotte dat het tekort op de lopende rekening in 2015 fors is toegenomen.

Bronnen

IMF World Economic Outlook, October 2016

Regional Economic Outlook Western Hemisphere, April 2016

National Accounts Curaçao, Rest of the World Account, 2007-2012

System of National Accounts, United Nations Statistics Division ,1993

Balance of Payments (BOP) Curaçao, Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten

Economy Watch, follow the money <http://www.economywatch.com>

CENTRAL BUREAU OF STATISTICS CURAÇAO

WTC-Building, Piscaderabay z/n | Willemstad | Curaçao

T: (+599-9) 839-2300

E: info@cbs.cw | www.cbs.cw

FB: cbscur